

Furuğ Ferruhzad

YARALARIM AŞKTANDIR

Çeviri: Haşim Hüsrevşahi

FURUG FERRUHZAD

YARALARIM AŞKTANDIR

FURUG FERRUHZAD

YARALARIM AŞKTANDIR

Kanguru Yayınları

Basım: 20 Şubat 2009

ISBN: 978-9944- 1 46-

Sertifika N o: 1 207-06-009595

Genel Yayın Yönetmeni

Aydın Şimşek

Grafik/ Kapak Tasarım

Nurgül Gökmen

Baskı

Kardelen Ofset

(03 1 2) 432 23 78

Kanguru Yayınları

Konur sokak. No: 8/8

Kızılay/ ANKARA

03 1 2 4 1 9 77 42

asimsek70@hotmail.com

FURUG FERRUHZAD

YARALARIM AŞKTANDIR

Türkçesi: Haşim Hüsrevşahi

Önsöz: Rıza Beraheni

kanguru yayınları

Sevdiğim insana...

YARALARIM AŞKTANDIR

Bu Kitabın Kısa Öyküsü

Haziran 1990. Bir yaz gecesi Ankara'da dostlarla "rmuhabbet sofrasında" toplanmıştık. Laf lafı açtı ve konuşmamız Behçet Aysan'la yıllardır konuşup bir türlü gerçekleştiremediğimiz ortak çalışmalar üzerinde yoğunlaştı. Karşılıklı çeviriler üzerinde mutabık kaldık. Furuğ'dan başlayalım dedik. Aynı yıl ekim ayında Kanada'ya geldim. Temmuz 1993'te, elinizde bulunan kitabı Behçet'e ulaştırmak üzere Ankara'ya gönderdim. Fakat kimi zaman beklenmedik olaylar ileriye doğru atılmak üzere kaldırılan adımları o bitimsiz zaman dilimi içinde adeta dondurur. Furuğ'un dediği gibi; hep düşünmeden önce olur olanlar. Sivas cinayeti nedeni ile çok geç kalmış oluyordum. Behçet bir gün öncesinde aramızdan ayrılmıştı. Ama Behçet'in anısına ve isteğine saygı olarak --ve belki de son zamanlarda o sayısız ve aziz yitirmelerin yinelenen acısından dolayı- çalışmaları sürdürdüm. Çalışmaları sürdürdüm derken hep aksilikler, hep sözleri tutmamalar, parasızlıklar gibi engelleri aşmaya çalıştım. Çıktı çıkacak diye sürüncemede bırakıldı, Cevat Çapan'ın Cumhuriyetteki yazısına rağmen. Beş yıl geçti. Döndü dolaştı ve sonunda Behçet'in eşi Adviye Aysan ve şair kızı Eren'in dost yardımları ile şair Ahmet Telli'ye ulaştı. Bu kez basılacaktı artık. Ancak Behçet göremeyecekti sözümüzü tuttuğumuzu.

Bu arada Furuğ'un şiirlerinden iki kitap daha çevrildi. Biri yitirdiğimiz ozan Onat Kutlar'ın düzeltmeleri ile Celal Hosroşahi'nin[1] çevirisi ve diğeri Cavat Mukaddes'in imzasını taşıyan çeviri, Yapı Kredi Yayını. Kanımca boşluk hâlâ sürmekteydi. Umarım bu boşluk elinizdeki eser ile doldurulur.

Kitap birkaç bölümden oluşmakta. Ana bölümde şiirlerin çevirisi yer almakta. Furuğ hakkında ve onun şiir yaşamının tarihsel gelişiminin iyi anlaşılabilmesi açısından yayımladığı kitaplardan örnekler alındı. Furuğ'un ilk dönem şiirlerini kapsayan üç kitap; *Tutsak* 'tan altı, *Duvar'dan* beş, *İsyan'dan* beş şiir seçildi. Bu üç kitap Furuğ kendi sesi ve havasını bulmadan önceki döneme rastlar. Gençlik, serpilmeler ve bunalım yılları. Tümü klasik Farsça şiirinin uyak ve vezinlerine dayalı gazel, mesneviler ve dörtlükler biçeminde. Çeviride, şiirlerin anlamlarının yanı sıra, uyakların ve melodilerin de okuyucuya aktarılmasına önem verildi. Furuğ'un İbrahim Golestan ile tanışıp ve yeniden doğuşundan sonra başlayan ikinci dönem şiirlerini kapsayan iki kitap; *Yeniden Doğus'tan* otuz şiir ("Yolculuk Şiiri",

"Yazın Yeşil Sularında" ve "Bataklık" dışında kitabın tümü) ve onun özgün sesinin bulduğu ve Farsça şiirde derin etkiler bıraktığı eseri. *"İnanalım Soğuk Mevsimin Başlangıcına"* tümüyle çevrildi. Umarım günümüz şiirinde kadın sesi olan Furuğ'un çevrisindeki çabalarımız boşa çıkmamıştır.

Kitabın ikinci önemli bölümü, okuyucuya Furuğ ile daha açık ve doğrudan bir şekilde tanışma olanağı sağlayan bölüm, yani Furuğ'un babasına yazmış olduğu iki mektubun ve İbrahim Golestan'a yazdığı mektuplardan bazı bölümlerin çevirisidir. Furuğ'un şiirleri birçok yerde böyle bir "özel ve kişisel" tanışmalara yer bırakmayacak ölçüde açık ve sesli iseler de, mektuplar bu açıdan ilgi uyandırıcı ve düşündürücüdür. Aydın Ağdaşlu'nun da bu mektuplar üzerine yazdığı yazıda duyduğu o derin acı, hasret ve şaşkınlık adeta evrenselleşmiş olan bir duyumsama.

Furuğ'un şiirini tanıtmak isterken İran yazın dünyasının yetkin sesinin konu ile ilgili sözlerini bu kitaba koymamak olmazdı. Günümüz İran edebiyatının kuramcılarından, romancı, şair ve eleştirmen Dr. Rıza Beraheni, Furuğ zamanında ve o zamanının içinde yaşayarak, Furuğ'u ve onun şiirini tanımış ve tanıtmıştır. Halen son sürgününü yaşadığı Toronto’da bu konuda ve sadece bu kitaba önsöz olmak üzere bir yazı hazırladı. Modern görüşler ışığında Furuğ'u bize yeniden tanıtan ve aynı zamanda İran modern yazınının dünya edebiyatındaki yeri konusunda da aydınlatıcı bilgiler veren Beraheni’nin bu yazısının, kuşkusuz araştırmacı okuyucuların, Türkiyeli edebiyat severlerin ve ilerici insanların ilgisini çekeceği kanısındayım.

Furuğ'un resimle ilgili yanını az da olsa gösteren kendi eseri iki Furuğ portresi birkaç fotoğraf ile birlikte kitaba eklenmiştir. Kitabın sonundaki açıklamalar, şiirlerde ve kitabın diğer bölümlerindeki bazı gönderileri aydınlatmayı gütmüştür. Yararlı olacağını umuyorum.

Bu kitabı hazırlamamda yardımlarını esirgemeyen tüm o güzelim insanlara bir daha teşekkür etmeyi borç bilirim. Onlarsız bu işin üstesinden gelemezdim. Bu kitap, *Sevdiğim İnsana* ithaf edilmiştir.

*

İkinci baskıda ufak tefek değişiklikler yapılmıştır; Dr. Rıza Beraheni’nin Farsça kaleme aldığı ve ilk baskıda çevrisinin tümü verilen "Önsöz" özetlenmiştir, şiirlerdeki birkaç dizgi hatası düzeltilmiş, sayılı bazı dizelerde sözcükler Furuğ’un söyleyiş melodisine daha uygun bir biçimde yeniden dizilmiştir. Açıklamalar bölümüne gerekli olan eklemeler yapılarak güncelleştirilmiştir. Furuğ’un ölümü nedeni ile söylenen şiirler "Ağıtlar"

bölümü adı altında eklenmiştir. Ayrıca Furuğ'un fotoğraflarından birkaçını kitabın sonuna eklemeyi de uygun buldum.

*

Birinci baskı Adviye Aysan'ın çok değerli girişimleri ile yayımlanabilmişti. İkinci baskıyı gerçekleştirmede de onun teşviklerinin önemli payı olmuştur. Ancak çok acı tesadüftür ki, birinci baskıyı Behçet Aysan çok istediği halde görememişti, ve ikinci baskıyı da ne yazık ki sevgili eşi Adviye Aysan göremedi. Her ikisini de derin sevgi ve saygı ile anıyoruz. Bu baskının hazırlanışında emeği geçen şiir dostlarım Eren Aysan'a.

Nihan Özkan’a ve Ahmet Telli’ye şükran ve minnet borçlarımı sunmaktan onur duyarım.

*

Birinci baskıda olmasına rağmen, "Yeniden Doğuş” kitabındaki birçok şiir "teknik nedenlerden dolayı" ne yazık ki ikinci baskıda kitaba girmemişti. Bu şiirler elinizdeki kitapta yeniden yerlerini aldı, buna karşın Furuğ’a yazılan ağıtlar çıkarıldı. Furuğ’un aramızdan ayrılışının 42. Yıl dönümüne rastgelen üçüncü baskıyla gecikmiş de olsa daha geniş edebiyatsever ve şiirsever kitlesi Furuğ’a ulaşacaktır. Kuşkusuz.

Haşim Hüsrevşahi

ÖNSÖZ

Fars Kadın Şiirini Başlatan Furuğ İçin

İki Özel Yaşam

Benim belleğimde. İran tarihinin en önemli kadını ve en büyük kadın şairi ve yüzyılımız ortaları İran'ın çağdaş şairlerinin en büyüklerinden biri olan Furuğ Ferruhzad'ın iki yaşamöyküsü var: Biri, orada burada yazılmış ve onun yaşamından ve yazınsal olaylarından oluşan özel ve genel yaşamı ve onun kendisi, ailesi, yaşadığı çevre, Furuğ'un karşılaştığı ve etkilendiği veya etkilediği kadınlar ve erkekler, ayrıca bir kadın ve bir şair olarak onun tarihsel rolünün irdelenip araştırıldığı yaşamöyküsü; diğeri ise Furuğ Ferruhzad ve onun ilk yaşamöyküsü ile doğrudan ilgisi olamayan, fakat benim yazınsal yaşamım ile ilgili olan Furuğ'un çok özel bir yaşamöyküsü.

1- Öncesiz ve Sonrasız

Furuğ ile görüşmelerimin açıklamasını başka yerlerde yazdım. Fakat 1960'ların başlarında, Firdevsi Dergisi'nin yazın ve özellikle şiir sayfalarının sorumluluğu bana verilince, çok kısa bir dipnot düştüm ve orada Nima'dan sonra günümüz İran'ın yeni şiirinin temelini atanları, dört şairi, İran'ın önemli çağdaş şairleri olarak tanıttım: Ahmet Şamlu (1925-...) [2], Mehdi Ehevan Salis (1927-1990), Furuğ Ferruhzad (1935-1967) ve Nadir Nadirpur (1929-...). Furuğ bu toplulukta en genciydi ve gerçekte yaş itibarı ile daha sonraki şairler kuşağındandı. Menuçehr Ateşi (1931-...), Yadullah Royaii (1932-...), ve ben (1935-...); fakat o şair olarak edindiği ün nedeni ile bir önceki on yılda tespit edilmişti ve 1958 yılından sonra şiirinde ortaya çıkan değişmeler nedeni ile o dönemin önemli şairleri arasında ve ilk sıralarda yer almıştı. Ben, 1963'te söylenen ve 1964'de yayımlanan, *Orman ve Kent* adlı öyküsel alegorik bir şiirimin mitik bölümünde, Furuğ, Ahmet Şamlu ve Mehdi Ehevan Salis'i bir arabaya koydum ve arabayı süren Nima'ydı. Bu dört kişi yeni bir kente giriyorlardı. Bu kent Tahran'di; ancak yeni bir dünyanın herhangi bir kenti idi aynı zamanda. Gelenek ile modernizmin çatışmasından doğan çelişkilerin egemen olduğu ve esasen sadece modern şairlerin onda rolü olabileceği dağıtılıp alt üst edilmiş modern bir kentti.

2- Yaşamı

Furuğ Ferruhzad 5 Ocak 1935 yılında Tahran'da doğdu. O yıllarda birkaç önemli olay olmuştur. Birincisi, Rıza Şah birtakım İranlı aydın ve yazarı tutuklamıştı. Bunların birçoğu ya sol aydınlardı, ya da serbest bırakıldıktan sonra sol adı ile, ya da radikal olarak Tudeh Partisi'ne katılanlar veya sonradan ondan ayrılanlardı. Grubun lideri Dr. Tâki Erani, Rıza Şah zindanlarında yaşamını yitirdi ve birçok Iran aydını ve tarihçisine göre, onun ölümü kuşkulu ve gerçekte siyasi bir cinayetti. Aynı yıllarda Rıza Şah, Iran kadınının İslam kurallarına göre gelenekselleşen başörtüsünü bir kenara bırakmasını ve batılılar gibi kuşanmasını öngören mecburi "Keşfi Hicap" yasasını yaşama geçirdi. Türkiye'de, Atatürk'ün Kıyafet Devrimi'ne benzeyen bu olay, değişik dönemlerde değişik anlamlar kazandıysa da, hakkında şunu söyleyebiliriz: Bu tepeden inme reform, İslam Devrimi'nden sonra bir bidat olarak kötülendi ve esasen yine tepeden inme başka birkaç reform onun yerini aldı. Kadın özgürlüğü, gereksinimi geçmiş altmış üç, altmış dört yılda kendini duyurmuştur; ancak bu gereksinim kadınlarca duyum-sanmalı ve toplumsal istek olarak ortaya atılmalıydı. Furuğ Ferruhzad'ın önemini bu açıdan irdeleyeceğiz. Rıza Şah'ın icraatının çelişkileri açıktır, bir yandan toplumun bir takım aydınlarını hapse atıyor, diğer yandan ise kadının başörtüsünü zorla açıyordu.

O yıllarda, biri edebiyat alanında diğeri ise adi cinayetler dünyasında, önemli iki olay daha olmuştur. Sadık Hidayet yazmış olduğu *"Kör Baykuş"* romanını Rıza Şah'ın sansüründen çekinerek Hindistan'a götürmüş ve orada fotokopiler biçiminde yayımlamıştır. Yıllarca perde ardı kalan ve ancak Eylül 1940'dan sonra halkın eline geçen bu roman, aşık olmasına rağmen karısını iki kez, biri düşsel ve diğeri gerçek, iki değişik imajla öldüren melankolik bir adamın öyküsüdür. Bu roman, esasen İran'ın ilk önemli romanıdır ve Farsça dilinde romancılığın temelini atmıştır. Cinayet olayı ise Şiraz kentinde Seyfolkalem Hindi'nin işlediği korkunç cinayetlerdi. O, 1934 yılında bir sürü kadını iğfal edip zehirleyerek öldürmüştür. 1966 yılından sonra bu olay, ataerkilliği ve çocukların ve kadınların öldürülmesini çok incelikle ele alarak çizen büyük bir romanın, Sadık Çubek'in *Sabır Taşı* adlı eserinin temel temasını oluşturmuştur.

Ancak bunlar, Iran tarihinin en önemli kadınının doğduğu yıla rastlayan olaylardan sadece birkaçıdır. Onun alınyazısı bu olaylarda yer

almıştır; en azından dolaylı olarak onlarla ilişkilidir. Dolaysız olarak bile ilgili olduğu söylenebilir. Furuğ Ferruhzad, Albay Muhammed Ferruhzad ile Turan Veziri Tebar adlı bir kadının kızıdır. Rıza Şah'ın rakip ve düşmanlarını ezmek ve ortadan kaldırmak ve İran'ı Batı'nın güvenini kazanabilecek bir ülke haline dönüştürmek için modern ve düzenli bir orduya gereksinimi vardı. Furuğ'un babası da işte bu orduya umut bağlamıştı ve onun hizmetindeydi. Muhammed, en büyük özelliği ataerkillik olan ordudan aldığı huyu ve doğaya uyarak, o sıkı denetimli bakış açısını kendi evine de egemen kılmıştı. Esasen, Tahran'ın Sipeh Caddesi, Tophane ve Sevvüm Isfend Caddesi'ndeki ordu tesisleri, İdam Meydanı'na ve Tir Alanı'na[3] ve o yıllarda Tahran'ın güney mahalleleri ve insanlarına yakın olan Tahran'ın geleneksel mahallelerinden Emiriye Mahallesindeki yaşam, yıllar boyunca Furuğ'un şiirini, yaşamını elle dokunulur somut gerçekleri ile doldurdu. Gerçi Furuğ yaşamının son altı yedi yılında bu tür konulara daha bir kesinlikle bakmıştır; fakat onun çocuksu keskin bakışı, onu orta yaşlarda İran'ın tüm tarihini Tahran kentinde söylemeye sürükleyebilmiştir:

ben öyle yaratıcı yığınlar arasında varlığa adım atmışım ki
ekmeği olmasa da
geniş bakış açısı var ve şimdi
kuzeyden taze yemyeşil Tir Meydanı 'na
güneyden arkaik İdam Meydanı'na
ve kalabalık yerlerde Tophane Meydanı'na varan
*coğrafi sınırları için dedir (**Ey Şanlı Vatan**)*

veya:

idam törenlerinde hep
urgan
bir mahkumun kasılan gözlerini
yuvasından dışarı fırlatırken
onlar kendilerine dalarlardı
ve yorgun ihtiyar sinirleri
*şehvetli bir düşle gerilirlerdi (**Yeryüzü Ayetleri**)*

Yani sadece aile yaşamı değildi ataerkil geleneklerde boğulmuş olan, dışarıda da aynı durum egemendi. Furuğ'un babaevine başka özel bir ahlak kuralı daha egemendi. Karısı ve çocuklarına eşya, malzeme ve mal varlığı gibi bakan bir ordu mensubu baba, bir yandan da bu aileyi dış tehditlere karşı korumaya mecburdu. Diğer yandan ise, o kendisi, kimseye özgürlük

tanımıyordu. Gerçekte onları toplumdaki kurtlardan koruyor, evde ise onların özgürlüklerinin gırtlağına bıçak dayıyordu.

Furuğ Ferruhzad'ın ikisi kız olmak üzere altı kardeşi vardı. Bu altı kişiden en büyük kız kardeş Puran Ferruhzad, çevirici olarak, çok olmasa da, üne kavuştu ve erkek kardeşlerden biri, Feridun, şarkıcı ve showman olarak, 1966'dan sonra adını duyurmaya başladı. Ancak ailedeki en ünlü kişi Furuğ'du. Kız kardeşi Gloriya ve diğer erkek kardeşleri yüksek tahsil yapmalarına karşın, özel herhangi bir dalda üne kavuşmadılar. Furuğ'un en büyük sıkıntısı babasıylaydı. Öyle görünüyor ki baba, sevgisini özellikle Furuğ'a karşı, gösteremiyordu. Böylesi ailelerde genellikle anne, bu baba sevgisizliğinden doğan boşluğu doldurur. Ancak göründüğü kadarı ile Furuğ için bu böyle olmamıştır. Furuğ, ailesine eleştirici bir gözle bakar. Bir şiirinde tüm aileyi bir araya getirir. Baba tamamen kaderci ve gelenekler ağındadır:

baba diyor ki:
"benden geçti artık
benden geçti artık
ben yükümü taşıdım
bana düşeni yaptım"
ve odasında, sabahtan akşama
ya Şehname okuyor
*ya Nasih-ül-Tevarih. (**Bahçeye Acıyorum**)*

Anne de gelenekçidir, ancak yazılı gelenek hakkında pek bilgisi yoktur. Babada bir çeşit Iran milliyetçiliği göze çarpıyor. Annenin alışkanlığı ve bağımlılığı milliyetçiliğe değil, dinedir. Furuğ'un bu betimlemeleri çok ayrıntılı ve gerçekçidir:

annenin tüm yaşamı
açık bir seccadedir
cehennem korkusu eşiğinde serili
anne her şeyin dibinde
her zaman
bir günahın izi peşindedir
ve bahçeye bir bitkinin küfrü bulaşmıştır
*sanıyor. (**Bahçeye Acıyorum**)*

Furuğ bu betimlemede, aile ağacının cinselliğini göz ardı etmemiştir: Önce baba, sonra anne, sonra erkek kardeş ve en sonda da kız kardeş. Furuğ

burada kadınları ve erkekleri bir araya toplamıyor! ancak baba ve erkek kardeşlerin özellikleri ve anne ile kız kardeşin özellikleri birbirine yakındır. Furuğ kendi açısından realistik tiplemeler yapıyor. Bu tipler, bu şiirden önce ya da sonra Farsça yazılmış romanlara serpilmişlerdir. Ferruhzad erkek kardeşi hakkında şöyle diyor:

erkek kardeşim benim bahçeye mezar diyor
*kardeşim otların kargaşasına gülüyor (**Bahçeye Acıyorum**)*

Onun kardeşlerine karşı eleştirel bakışı daha güçlü ve şiddetlidir. Çizdiği erkek kardeş imgesi Feridun Ferruhzad'ı bize çağrıştırır. Kardeşlere karşı mizah veya alaycı bakışı daha güçlüdür. Onlara dikkatle yaklaşıyor ve onlar hakkında konuşuyor ve aynı zamanda kendi kuşağının insanlarını, yaşamlarının sahteliğini şiirsel ince imgeler ve duyumsama, işaret ve ima ile çiziyor. Fakat kız kardeşi hakkında erkek kardeşte, annede ve hatta babada bile olduğundan daha ayrıntıcıdır. Sanki o şeyleşmiş, kadınlığından soyutlanmış ve bir oyuncağa dönüşmüş kadının yazgısını betimlemekte. Gerçekte o iki yüz imgeliyor, biri kız kardeşin masum çocukluk yüzü ve sonra onun yozlaşmış olan yüzünü:

ve kız kardeşim ki çiçeklerin arkadaşıydı
ve anne onu dövdüğünde
yüreğinin sade sözcüklerini
çiçeklerin sevecen ve suskun topluluğuna götürürdü
....
onun evi kentin öte ucundadır
ve yapay evinde o
yapay kırmızı balıklarıyla
ve yapay eşinin aşkının sığınağında
ve yapay elma ağaçları gölgesinde
yapay şarkılar söylüyor
*ve doğal çocuklar yapıyor. (**Bahçeye Acıyorum**)*

Bu şiir, Furuğ'un kişiliğinde ve bakışında temel rol oynamaktadır. Bundan dolayı Furuğ'un ailesine karşı olan görüşünü anlamak için bir kısmını burada aktardık. Babaevinden ayrılan herkes kendi yolunu tuttu ve o bahçe ile ilintili olarak, o bahçenin giderek yok oluşu hakkında özel duyumlar verdi. Furuğ kendisi, bahçeyi hasta olarak görüyor: *"ve sanıyorum bahçe hastaneye kaldırılabilir"* diyor, Gerçekte Furuğ bahçeyi hastaneye kaldırdığı sırada, bir yandan yaşam hakkında kendi nihilistik

görüşünü verirken bir yandan da bir ulusun hastalığını ve dağılışını açıkça ortaya koyuyor.

Furuğ'un doğumundan ölümüne kadar geçen sürede (Ocak 1935-Şubat 1967) birkaç önemli toplumsal ve tarihsel olay baş göstermiştir: onlara kısaca değinmek gerekmektedir: Nazizmin Almanya'da egemen oluğu yıllarda. Rıza Şah'ın oluşturduğu ordu da, Ortadoğu türünden bir Nazizmin sıkı denetimi altındaydı. Şah, ordunun yanı sıra, içişlerinin kolluk kuvvetleri, adliye, istihbarat ve emniyet teşkilatlarının denetim ve sorumluluğunu da gücün odaklaştığı Tahran'da kendi elinde tutuyordu. Rıza Şah giderek Almanya ile birlik yönüne sürüklendi. İlk ciddi adımlar 1930 yılları başlarında, sol ve radikal güçlerin çalışmalarının yasaklanması ve sonraları hapishanelerin komünistlik ile ünlenmiş olanlarla doldurulması ile başladı. Bu nedenle o, komünist düşünceyi yasaklayan yasa tasarısını onaylatmış ve buna ilaveten sol politikacıların en deneyimlisi. Seyit Cafer Pişeveri'yi, daha sonraları da birtakım İran aydınını solcu ve komünistlik ithamı ile hapse attırmıştır. Bunlardan bir bölümü daha sonra, Rıza Şah'ın Eylül 1941 de İran'dan kaçışından sonra serbest bırakılınca, İran tarihinde çok önemli rol oynamışlardır. Seyit Cafer Pişeveri "Azerbaycan Demokrat Fırka” liderliğine geçti ve Azerbaycan'ın ve tüm İran'ın demokratik sorunlarını dile getirdi. Daha sonraları, Aralık 1946'de Rıza Şah'ın oğlu Muhammed Rıza Şah ordusunun Azerbaycan'ı işgalinden ve bu topraklarda uyguladığı korkunç soykırımından sonra, tüm bu demokratik çalışmalar sonuçsuz bırakıldı. Pişeveri Baku'ye geçti ve iki yıl sonra Sovyet gizli polisi tarafından öldürüldü.

Ülke çapındaki işçi hareketlerini, özellikle petrol bölgelerinde. Azerbaycan ve Kürdistan halklarının demokratik hareketlerini, Parlamentodaki saray ile liberaller arasında geçen çekişmeleri, gerek basında ve gerekse partilerde, dincilerle saray ve liberaller arasında cereyan eden çekişmeleri, 21 Temmuz 1952 yılındaki Musaddık'ın Şah ve Gavam'a karşı kazandığı geçici zaferi ve bir yıl sonrasında ClA’nin yönettiği darbeyi içerdiğinden. 1941 ile 1953 yılları arasındaki zaman diliminin, o yıllardaki düşünür ve edebiyatçılar ve daha sonraki kuşaklar üzerinde çok derin etkileri olmuştur. Azerbaycan'da Pişeveri’nin, Kürdistan'da Gazi Muhammed'in ve Tahran'da Musaddık'ın ve bütün İran’da işçi hareketinin yenilmesi, o on iki yıl sırasında düşünsel, sanatsal, politik veya yazınsal uğraşlara katılanlar üzerinde bir çeşit aşağılanma ve ihanet duygusu yarattı. 19 Ağustos 1953 darbesinden sonra, içlerinde Ahmed Şamlu ve Mehdi

Eheven Salis'in de bulunduğu bu aydınların bir bölümü, hapse atıldı. Büyük bir çoğunluğu göç etmek zorunda kaldı, bir bölümü ise susmayı tercih etti.

Sonraki dönemde, yani altmışlı yılların başlarında, yeni edebi eleştirilere, kuramsal tartışmalara, oyunlara ve sinema filmlerine ciddi bir şekilde başlandı. Siyasi açıdan iki hareket çok önemli idi: Biri Şah'ın Ak Devrimi'ne yol açan Kennedy'nin Amerika üzerinde siyasi havayı genişletme yolundaki baskısı, diğeri ise Ayetullah Humeyni'nin bu devrimin esaslarına, özellikle Amerika'nın İran'a dayattığı kapitülasyona ciddi olarak karşı koymasıydı.

Gerçekte Furuğ Ferruhzad, okula başlamasından ölümüne kadar, temelde bu olayların doğrudan etkisi altında kalmalıydı. Ancak göreceğimiz gibi o, bu olayların dolaylı, dengesiz ve verev etkisi altında kaldı ve belki de bu açıdan İran'ın diğer şair ve yazarlarına göre daha şanslıydı. Bu bakımdan, onun yazgısı, Hidayet ve Nima'nın yazgısına benzer. Nima, tüm yaşamı boyunca sadece birkaç hafta hapis yatmıştır. Hidayet asla hapse atılmadı. Furuğ'un ayağı karakola bile düşmedi. Ancak bu üç kişi, kendi çağının insanlarının toplumsal ve bireysel zorluklarını ve acılarını derinden duyumsadılar ve toplumsal, tarihsel ve bireysel gerçeklere verdikleri yanıt, sanatsal ve yazınsal açıdan diğerlerinden daha güçlü oldu.

4- Yaşamındaki Erkekler

Furuğ'un yaşamında, kendisinden çok daha yaşlı erkekler, olumlu ve olumsuz temel roller oynamışlardır. Üç erkeğin rolü hepsinden daha önemlidir: Binbaşı Muhammed Ferruhzad, Perviz Şapur ve İbrahim Golestan. Bu kişiler, Furuğ'un şiir yaşamını yakından etkilemişlerdir. Ancak diğerlerinin etkileri asla göz ardı edilemez: Modernistlerden Nima Yuşic, Şamlu, Ehevan Salis, Sohrap Sepehri, Nüsret Rahmani ve klasik yanlılarından Mehdi Hamidi ve konservatif modernist dörtlükçülerden Tevelleli ve Nadirpur. Bu insanların, Furuğ'un şiirinin biçimlenmesinde önemli etkileri olmuştur. Kuşkusuz, altmışların ilk yıllarındaki yazınsal eleştiri ve kuramsal tartışmaların da onun şiirinin son biçimini almasında etkisi olmuştur; ancak etkili olanlardan ikisi Furuğ Ferruhzad kadar eşsizdi.

Binbaşı Muhammed Ferruhzad'ın yıkıcı etkilerinden birçokları söz etmişlerdir; ancak kimse onun sahip olduğu ve Furuğ’un yararlandığı iyi bir kütüphanenin varlığını da inkâr etmemiştir. Binbaşı, işinin doğası gereği, kızlarının ve oğullarının düşünsel gelişmelerini kuşkusuz önlemiştir. Furuğ, 1941-53 yılları arasındaki sanatsal ve siyasi hareketlerde rol oynayacak yaşta değildi. Zaten aile ataerkildi ve bu ataerkillik, diğer ailelere nazaran iki katmanlıydı. Baba, ordu disiplinini -hem de Rıza Şah cinsinden olan disiplini- ailede içselleştirilmişti. Çocuklar babaya karşı aşk ve nefret ile doluydular; bir yandan disiplinli ve göz açtırmayan bir babanın başlarında durduğunu görüyor, diğer yandan ise onun doğal sevgisini göz ardı edemiyorlardı. Bu ise o aşka ve nefrete yol açıyordu. Furuğ Ferruhzad kendisi her zaman sevecen bir kadın değildi. O ve aynı şekilde erkek kardeşi Feridun, -ki bu kalemin sahibinin onunla 1960’ların son yıllarında sınırlı ilişkisi olmuştur- sevgi ve sevecenlik, kin ve nefretin birleşimidirler. Her ikisi de karşıtlarından korkunç derecede nefret ederlerdi ve arkadaşlarını katıksız severlerdi, ancak ilerde Furuğ'un şiirinde bunun sonunda nasıl olumlu bir barışıklığa ulaştığını göstereceğim; ama onun gibi bir kadının varabileceği bir barışıklığa.

Furuğ'un aileyle ilgili yazıları -ister kendisinin ve isterse kız ve erkek kardeşlerinin anıları- onun hem evde hem de okulda, sürgünde olduğunu gösterir. Bu nedenle de bu denli zeki bir insan, çok şiddetli duyarlılığı nedeni ile, ne babası ne de kendi yaşıtı okuldaşları ile anlaşıp bağdaşmıyor ve onlara yabancı kalıyordu. Ordu mensubu babanın kaş çatıp diş gıcırtması

ve haykırmaları sonucunda da belki dışarıyı bile serbestçe görmüyordu. İran tarihinin büyük bir bölümü Tahran'da, Ferruhzad'ın yanı başında cereyan etmiştir. Şayet anne ve baba doğru bir dünya görüşüne sahip olsalardı, çocukları daha büyük bir dünyada, yani aile dışı toplumda cereyan eden olaylar hakkında bilgilendirirlerdi. Ancak Furuğ notlarında ve mektuplarında bu olaylara karşı gözünün ve kulağının kapalı kaldığını göstermektedir; özellikle de babaevinde iken. Bu gözü ve kulağı kapalılık onu, evdeki ve okuldaki baskıdan kurtulmak için, onun yeteneklerini sayan ve onlara olumlu yaklaşan ilk kişiye yönelmeye mecbur ediyordu ve bu ise dolaylı olarak babaevinden, okuldan ve ataerkilliğin ve gelenekçi sanatın başka biçimi olan *Kemalülmülk* türü ressamlığın çıkmazından kaçmak için bir yol oluyordu (Furuğ derslerinin bir bölümünü Kemalülmülk Sanat Okulu'nda okumuştur.) Ancak bu kaçış çukurdan kurtulup kuyuya düşmek anlamında olmuştur. Sanata karşı olan tüm bağlılığına, dostça karakterine ve Furuğ’un ona doğurduğu çocuğa karşı olan baba sevgisine rağmen gerçekte, kocaevi soyut ve somut olarak ve hatta gelenek itibarı ile de, babaevinin devamıydı.

Akrabası Perviz Şapur, Furuğ ile evlendiğinde, onun iki katı yaşındaydı. Görünürde Furuğ'u ona doğru çeken, her şeyden önce, onun babanın yerini dolduracak birini arıyor olması idi. Iran kültüründe adı "kariklamatür" ile birlikte geçen Şapur, o yıl ve onu takip eden yıllarda tüm basında, özellikle aydın basınında, bir çeşit hiyeroglif resimleri, kısa mizah şiirleri ve şiirsel kısaltılmış özdeyişleri ile ünlendi. Mizah, imge ve dil tanımcılığı zekâsı, onu topluma bir sanatçı olarak tanıttı. Şapur’un iyi davranışı, şair, yazar ve gazeteciler ile yakınlığı, özellikle Furuğ’dan olan çocuğunu Furuğ'a vermemesi nedeni ile Perviz Şapur'u sonsuzca serzeniş edebilme fırsatını Furuğ yanlılarının elinden aldı.

Evlilik 1951'de oldu. Furuğ'un ilk kitabı *Tutsak* 1952'de yayımlandı ve oğlu Kamiyar 1953'te doğdu ve 1954'te ise boşandı ve daha sonra hiçbir zaman oğlunu göremedi. Şeriat kanunlarına göre evlat babanındı ve Şapur bu yasal ve fakat insanlık dışı hakkını Furuğ'a karşı kullandı. Güya Furuğ ömür boyu evladını gözden çıkarmalıymış! Öyle olması için onu zorladılar. (Bu yazıyı yazan, Şapur ile arkadaştı ve sonraları Kamiyar da onun evindeki genel toplantılarda bulunuyordu.) Ferruhzad o yıllarda, kitaplarını yayımlatmak için Ahvaz’dan Tahran'a yolculuk yapardı. Furuğ'un anne babası Şapur'a karısını kollamasını tavsiye ediyorlardı; ancak Tahran'ın yazınsal çevresinin çekimi, ayrılığa kesinlik kazandıracak güçteydi ve

böylece Furuğ, hem ünün hem de dedikodunun kesin olduğu bir dünyaya adım attı. Furuğ Ferruhzad kendi âşıkane ilişkilerinden sadelikle söz ederdi; fakat basın -ki AlAhmed önceleri "rengin name" (boyalı gazete) ve daha sonraları "nengin name" (arsız gazete) diye adlandırdı- Furuğ'un şiirlerini ballandıra ballandıra basıyor ve gündemde tutuyordu. Kapıların, politika ve sanatla ciddi uğraşıma ve yazınsal ve toplumsal tarihe kapalı olduğu bir çağda, halk ve basın kendi duyumsal, sevgisel ve belki de düşünsel meraklarını gidermek için yol arıyordu. Kendi benliğini sadelikle, o günün kurumsal dili ile, ancak biraz daha açık ve aydın ve dörtlükler biçeminde dile getiren kadın, söylencese! bir varlığa dönüştü; değil sadece aşk ve bu aşkla ilgili konular hakkında konuşan, aynı zamanda toplumun tüm kadınlarının yoksunluklarını çizen söylencesel bir varlığa.

Gerçekte Furuğ Ferruhzad, erkek şairlerin bile ancak çok nadir olarak değindikleri, bu yoksunluk ve mahrumiyetten cinsel boyutlarda söz ediyordu. Furuğ'un kendisi ilk baştan bu noktaya dikkat çekmiştir:

kaçıyorum bu insanlardan
görünüşte benimle olan
fakat içlerinde hakaretten
*eteğime bin bir yama yamayan (**ürkmüş**)*

Furuğ bu ikililiği yaşamının sonuna kadar halkta görüyordu. Bu insanlar bir yandan namus, şeref, vefa gibi sözcükleri gece gündüz kendilerine şiar edinmiş ve bu kadında içselleşmiş olanları söylemekten vazgeçemiyorlardı, diğer yandan ise ellerine fırsat geçtikçe, onu aldatmaya kalkışıyorlardı. Ancak onlar Furuğ'un şiirlerinin içeriğinin çekiciliğine kendi özel yaşamlarında gönül vermeden ve ona göre davranmadan, o şiirlerden tat aldıklarında ve o şiiri söyleyene, ataerkilcilik ve kocaerkilcilik kafilesinden geri kalmamak için, ipe sapa gelmeyen bin bir laf ettiklerinde, işte o zaman ikiyüzlülüklerini ortaya koyuyorlardı. Bu nedenle de Furuğ lezzetin günah sayıldığı karanlık bir tünele girmiş oldu:

Senin günahı anlatan gözün kırptı
yine düşün suskulu yüzünde
yine ben kaldım ve kalbimin gurbetinde
senin yakan öpücüğünün hasretinde

Bu günah, Furuğ'un kendi eteğine de bulaşıyor, öyle ki ne zaman yabancı bir erkeğe baksa, kendine "günahkâr" diyor veya ne zaman bir erkekle sevişse, sanki başkasının yaşamını tehlikeye sokmuş gibi aldığı lezzetten dolayı adeta özür dilemesi gerekir gibi:

ben ona acı ve hüzün verdim
ben onu kara toprağa oturttum
eyvahlar olsun bana, tanrım
ben onu mezarların bağrına attım

Böylece lezzet günahla eşti ve günahsa tövbe isterdi ve tövbe ise kendinin veya karşı insanın ölümü demekti. Gerçekte Furuğ aşk, lezzet ve ölümden dosdoğru ve basit bir bileşim ortaya koyuyordu. Yıllar sonra bu bileşik en güzel ve en imgesel biçimi ile dile gelecektir:

benim sevgilim
o arsız çıplak teniyle
güçlü bacakları üstünde
*ölüm gibi durdu (**Benim Sevgilim**)*

Esasında bu şiir şehvet ve cinsel istekten çok, sevgili, arzu ve ölüm bileşiminin somutlaşmasıdır ve günahın, lezzetin, tövbenin ve ölümün basit içeriğini aşmış olan ve sanata somut bir biçim veren zihinsel labirentlerden gelen bir habercidir. Furuğ'un şiirlerinin bir bölümü tamamen cinsellik üstüne söylendiği doğrudur; fakat bu şiirleri "belden aşağı" diye reddedenler, özellikle Celal AlAhmet gibi ikiyüzlülükle eteklerini günahtan uzak tutmuş gibi gösteren tipler, kendileri ile yalnız kaldıklarında "o başka işi" yapıyorlardı. Kendileri her dilediklerini yapıyor ve sonra ellerini ağızlarını yıkayıp topluma giriyorlar ve vaazları ile herkesi tövbeye çağırıyorlardı ve bu baylardan *"Tövbe sevenler neden az tövbe ederler?*[4] diye soracak kimse yoktu. Çok ilginçtir ki Furuğ kendisi bile o şiirleri şiir olarak kabul etmiyordu; haklı olarak. Altmışlı yıllar ve sonralarında o bunların bazı kesimlerce şiir olarak kabul görmesini de kabul etmiyordu. Furuğ ve gerçek şiir sevenler, özellikle de onun şiirini sevenler, o geçmişi kabul ediyorlardı, fakat hepsi yeniden doğacak olan Furuğ'a gönül vermişlerdi ve ondan sonra gelecek olan şiirlere. Furuğ kimi zaman -sonraki dönemlerde- bir sevişmeyi çok güçlü bir şekilde şiirde de dile getiriyordu, ancak ilk dönemde cinsiyet çok dürüstçe anlatılıyor ve söyleyenin bir erkek değil bir kadın olduğu açıkça görünüyordu. Ferruhzad, erkeğe hitaben, tamamen kadınsı duygusallığı ile şiir söylemiş olan ilk kadındı.

Buna ilaveten Furuğ kendi çocuğu hakkında da duygusal şiir söylemiştir. Bu şiirler daha az imgeseldirler ve genel olarak onları duygusal şiirler olarak adlandırmalıdır. Bu evlat, el konulmuş bir evlattır. Kadın ve çocuğun yasal sorumluluğu babaya aittir. Toplum bir taraftan sanatla uğraşan bir kadını fuhşa sürüklüyor ve onu fahişe olarak tanımlıyor, bir

yandan da onun en değerli varlığını o geleneğin başında olana yani babaya veriyor ve özellikle erkek olduğu için onu geleneksel baba gibi yetiştirmesini istiyor. Ferruhzad oğluna hitaben şöyle diyor:

seni istiyorum ve biliyorum
asla koynuma almayacağım
sen o aydın ve pırıl pırıl gökyüzüsün
*ben bu kafeste bir tutsağım (**Tutsak**)*

Çocuğu bıraksa bir daha göremeyecek. Kocaevinde kalsa artık sanat dünyasına giremeyecek. Ne yaşamın gücünü ne de tüm uçurumları ile sanatın ve şiirin çekiciliğini göz ardı etmek ve ne de dünyaya getirdiği çocuktan sonsuza dek uzaklaşmaya teslim olmak olası. Bu çetrefil çelişkiler, kesin çözüm bulacaklarına, şiir söyleme yoluna itiliyordu. Şiirden tüm bu sorunlara çözüm getirmesi bekleniyordu. Sanki şiir söylemek, yaşamın tüm zorluklarının yerine oturacakmış gibi. Bu konuların şiirsel bakış açısından aydınlığa kavuşması için, birtakım sorunların tarihsel geçmişi açığa kavuşturması gerekmektedir. Fakat burada hemen söylemeliyim, Furuğ'un üzerinde etkin olan üçüncü adam ve kuşkusuz sanat ve duygu açısından çok olumlu bir etki bırakan, aynı zamanda kişisel ilişkilerde oldukça çetrefil olan o erkek, Furuğ'un eski eşiyle aynı yaşta idi. Perviz Şapur ve İbrahim Golestan yaşıttırlar. Ancak İbrahim Golestan çok önemli bir öykücü ve aydın kişidir ve Furuğ üzerindeki etkisi ve öyküleri yolu ile çağdaş İran yazınında değerli rol oynamıştır.

Furuğ Ferruhzad, Albay Ferruhzad ve Perviz Şapur'un dünyalarından geçişte, en önemli özelliği kadın gövdesinden faydalanmayı gütme olan bir araftan geçmiştir ve o araf ellili yılların basını idi. Firdevsi dergisi gibi bir iki istisnayı dikkate almazsak, haftalık dergiler, yolu ve sapağı göstermekten ziyade, milleti oyalıyor ve özgür siyasi tartışmaktansa siyasetin yerine oturuyordu. Söz konusu basın Furuğ'a ve onun sanatına, üzerinde alışveriş yapılacak bir matah ve bir reklâm aracı gibi bakıyordu. Ferruhzad kendi kişisel, duygusal ve cinsel sorunlarından içtenlikli olarak söz açıyordu. Oysa o basın bu sorunları halkı coşturma ve dergiyi almaları yolunda teşvik aracı olarak ve kısacası tirajlarını artırmak için kullanıyordu. Birtakım dergi baş editörleri, sonraları Batı'da paparazzi olarak bilinen bir rolü üstlendiler ve şüphe altında kaldılar. Furuğ "Günah" şiirini yayımladığında, İran'ın haftalık dergilerinin -özellikle en rezilleri- sanki cinsiyet konusunda en büyük defineyi ele geçirmişler ve bir elleri yağa bir elleri bala varmış gibi, işleri tıkırında görünüyorlardı. İşte bu dönem ve

sonrasında herkes, doğru ya da yanlış, babaevinden, kocaevinden ve basın erkekleri ve hatta o dönemin romantik şairlerinin faydalanma heveslerinden doğan sorunlarla boğuşan bir kadına bin bir iftirada bulundular ve bu öfkeli ve sinirli kadını basın, bir taraftan kendi oyuncağı ve diğer taraftan şehvet peşinde söylencesel bir kadın olarak İran halkına sundu. Bu dönemde Furuğ, Mehdi Hamidi, Feridun Tevelleli ve Nadir Nadirpur'un etkileri altındaydı. Şiir söylüyordu ve Şocaiddin Şefa gibi yandaşları vardı. O gerçekte, Nima ve onun peşinden Şamlu, Şahrudi ve Ehevan'ın sürdürdüğü şiirsel devrime karşı yönde hareket ediyordu.

Gerçi bu şiirler, Furuğ'un topluma egemen olan eril riya ve ikiyüzlülüğe karşı cinsel başkaldırısı ile doluydu; ancak bir yandan seçmiş olduğu şiirde biçem onun bu isyanı bir noktaya vardırabilmesine olanak tanımıyordu ve diğer yandan erken gelen medyatik ün ona kültürel ve sanatsal yönde gelişme fırsatı tanımıyordu. Bu yüzden Furuğ, basına ilk adım atışından itibaren, bir saman gibi, bir anı diğerine uymayan birisi olarak ve onun bunun işareti ile bir dergiden diğerine göç ediyor ve yalpalıyordu. Sonunda piyasadan ve tez geçip giden aşklardan yorgun düşmüş bir durumdayken, 1958 yılında İbrahim Golestan ile karşılaştı. İbrahim onun üzerinde büyülü etkisini bıraktı. Furuğ bir iki yıl içinde giderek o basın ve yol yordamdan elini eteğini çekti ve bunun sonucu olarak, ömrünün sonuna kadar yani 1967'ye kadar olan dönem, onun en verimli şiir yılları oldu ve o yıllar Nima'dan sonra, Nima'nın şiirinin ve o dönemin Şamlu'sunun şiirinin yanında en parlak şiirsel ürünlerin doğuş dönemi oldu.

İbrahim Golestan, İran'ın en ciddi öykücülerinden biriydi. Furuğ'un onunla tanıştığı dönemde bile. O, Mark Twain, Sir Wood Anderson ve Hemingway'den öğrendiği şekilde doğru, melodik ve güzel Farsça yazma geleneğini batı öykücülüğü ile birleştirmeyi başarmıştı. O daha çok yazınsalda duruyor ve en çok da iki dünya savaşı arasındaki dönem, yani 1917-1940 yıllarının Amerikan öykücülüğü ile uğraşıyordu. O, Mark Twain ve Hemingway gibilerin çeviricisiydi. Ancak, birkaç öyküsünde Nima türü kırık vezinden yararlanıyordu. Bu kırık vezin, Nimai vezinden habersiz birisi için duyumsanmıyor yahut da düzyazının kendi müziği şeklinde duyuluyordu. Ancak bu veznin ne olduğunu bilen birisi, veznin imgelerin ve davranışların hemen göz önünden ve zihinsel derinliklerden geçip ve öykünün birimlerine katılmalarına ve öykünün öykü özellikleri ile ilerlemesine izin vermediğini duyumsuyordu. Fakat hakkını vermek gerek

ki bu dil, sözcük ekonomisi nedeni ile, çok kişisel ve ustaca konuşmaların tonuna dikkat açısından, dönemin çağdaş dillerinin en belirgin olanlarından biriydi. Burada bizim o öykülerden aktarmamıza imkân yok, ancak şunu söyleyebiliriz ki, Furuğ'un İbrahim ile arkadaşlık dönemine rastlayan dönemdeki Farsça yazılan öykülerin düzyazısına en yakın yazılar, Furuğ'un İbrahim Golestan ile tanıştıktan sonraki dönemde yazmış olduğu şiirlerdir; şiirin şiirselliğini ve düzyazının düzyazısallığını koruyarak. Yani, Furuğ'un şiiri kendi yerinde asildir ve Golestan'ın düzyazısı kendi yerinde ve ikisi karşılıklı olarak birbirlerini etkilemişlerdir.

Şunu da belirtmeliyim ki Furuğ, İbrahim Golestan ile tanışmadan önce Batı yazınına dikkat etmiş değildi. Sonraları da Furuğ'un yazılarında, onun kişisel olarak önemsenecek ölçüde Batı yazını üstünde durduğuna dair önemli bir belirtiye rastlanılmıyor. Batının onun üzerindeki etkisi dolaylı olmuştur denebilir. Bu etkinin yollarını aydınlatmalıyız: 1 - Batı yazının çağdaş şiire etkisi ve bu yolla Furuğ 'un zihnine etkisi. Bu alanda en yaşlıdan, yani Nima'dan başlayarak o dönemin en genç şairi olan Ahmed Rıza Ahmedi'ye gelinebilir, 2- Çağdaş yazınsal eleştirinin Furuğ şiirine etkisi. 1960'ların ilk yarısının yazınsal eleştirilerinin Furuğ'un şiirini etkilediği söylenebilir, 3- Batı şiiri çevirilerinin etkileri, özellikle T.S. Eliot'ın şiiri, *"J. Aifred Profruck'*ın *Âşıkane Şarkisi'* ve *"Kısır Yet'* ve *"Dört Kuartet'* in çevirileri (sırası ile: Rıza Beraheni, Bahman Şo'lever, Mehrdad Samadi çevirileri) ve genel olarak altmışların başlangıcındaki Amerikan şiiri. 4- Dünya yeni sinemasının etkisi. Öyle görünüyor ki bu dönemde Furuğ, gerek Golestan'ın stüdyolarındaki çalışmaları ve gerek Avrupa yolculukları sırasında ve gerekse Tahran'daki kişisel ilgi dolayısı ile Batı sineması ile tanışmıştı, 5- İbrahim Golestan'ın etkisi. Golestan'ın kesin etkisi kuşkusuzdur. Belki de Golestan'ın etkisi ve yol göstermeleri sonucunda Furuğ. Nadirpur, Müşiri ve Mehdi Hamidi gibilerin şiirinden uzaklaştı ve Nima ve Şamlu ve daha yeni şiir dünyasından ortaya çıktı. Ferruhzad'ın kendisi bu konuya işaret etmemesine rağmen, yine kendisinin ilk doğuş olarak adlandırdığı "Yeniden Doğuş'"u İbrahim Golesatan'a ithaf etmesi, ister duygusal ister sanatsal açıdan ona karşı duyduğu minnet borcunun belirtisi olarak kabul edilebilir.

Sanatsal öğretilerin bir bölümünün ataerkil olduğunu unutmamalıyız. Yol göstermeler kimi zaman sapmalara yol açar. Özellikle de çevresine karşı çekici ve şiddetli etkili olan İbrahim Golestan gibi biri bu yol göstermeleri üstlenmişse. Genel olarak İbrahim Golestan'ı da aynı ataerkil

kategoriye koymak olasıdır; ancak onun ataerkilciliği daha çetrefildir. Bu kültürel çetrefilliği nedeni ile de Golestan'ın kendisi, bir baba ya da koca imajı olarak kafalarda oluşmuşsa da aşık ve maşuk imajı kategorisinde yer alması nedeni ile, kimi zaman onlardan geri kalmaz ve bu ilişkinin kendisi, duygu ve aşka, zarif ve sevecen mürit ve muratlık ilişkisine rağmen, herhalde özne ve nesne ilişkisidir. Düşünün edeni ve edileni arasındaki ilişkidir. Özellikle birisi bu ilişkiye tüm varlığını katıyor ve öteki evini, yaşamını dokunulmamış olarak koruyor ve onun yanında İran çağdaş tarihinin en büyük kadın şairini arkadaş ve sevgili olarak yanında koruyor, ve birisi

tüm varlığım benim, karanlık bir ayettir
seni, kendinde tekrarlayarak
çiçekienmenin ve yeşermenin sonsuz seherine götürecek

*(Y**eniden Doğuş**)*

diyor ve ötekisi suskunlukta, diğerinin ölümünden sonra bile suskunlukta, dünyayı seyrediyor; onun ölümünü de seyrediyor ve ölümünden sonrasını da. Gerçekte bu, eski zamanların mürit ve muratlık ilişkisine benzer. Hafız'ın "Muğan Piri" ile olan ilişkisine benzer. Ancak başka bir şekilde. Buradaki özel ilişkide, biri kadındır. İşte burada Furuğ, bir kez daha, bu ilişkideki yenilgiyi bir yengiye dönüştürüyor. Furuğ'un önemi, kendi maşuk ve muradı ile konuştuğu zaman, onun da başkaları gibi olduğunu, fakat şimdilik onun karşısında göründüğü biçimi aldığını unutmamasındadır.

5- Günah

Furuğ Ferruhzad'ın 1955 yılında, önce basın ve sonra kendi ikinci toplu şiir kitabının. *Duvar"*ın başlarında, yayımladığı ve onun birinci şairlik dönemi zihniyetini, yani " *Tutsak*", *"Duvar"* ve *"İsyan"* kitapları dönemini anlamamız açısından gerekli olan şiir, "Günah" şiirdir. Biz, onun birinci dönem şairliğini işte bu şiiri aktararak onun ışığı ve ekseninde inceleyelim:

günah işledim lezzet dolu bir günah
titreyen esrik bir tenin yanında
tanrım ne bileyim ne yaptım ben
*o karanlık susku dolu zulada (**Günah**)*

Bu şiirin yayımlanması Furuğ'un hayatını alt üst etti. Anlaşılan şiir, onun "Roşanfekr" (Aydın, ç.n.) dergisinin baş editörü Naşir Hodayar ile ilişkisi üzerinedir. Bu dergi aydınlık değil, tam tersine en rezil ve en bayağı düzeyde yayımlanan haftalık bir dergiydi. Diğerlerinden belki tek bir farkla; meşhur romantik şair, Feridun Müşiri onun şiir sayfası sorumlusuydu. Sonraları Nasır Hodayar, o evli ve ünlü kadınla sevişmenin öyküsünü bu dergide yayımladı. Bu tür cinsel ilişkinin ve peşinden gelen yankıların sonucu onun kendi ailesi ve babaevinden tamamen kopması oldu. O günün toplumu böylesi olaylara açtı. Şiirin kendisi, sadece evli bir kadının günaha olan itirafı açısından önemlidir ve gerçekte basmakalıplar yığınından başka bir şey değildir. Şiir imgesel olmayan ortalama bir sıfat ve zarflar yığınıdır: "sarhoş ve kıvranan", "karanlık ve susku dolu", "gizem dolu", "çırpınan", "gereksinim dolu", "divâne", "sarhoşça", "alevli yangılı", "kinci, sıcak ve demirsi"; basmakalıp betimleyen isimler: "günah", "zula", kalp", "göğüs", "kalbin üzüncü", "aşkın öyküsü", "cânâne", "aşık", "heves" vs... Gerçekte şiirin bir itirafın küstahlık ve korkmazlığı dışında hiçbir şairane ve sözsel, anlamsal ve anlatımsal, titreten hiçbir şeyi yoktur. Daha çok da halk arasında yaygınlaşabilen, birkaç sözsel obsesyonun dışında, sıradan şarkı sözlerine benzer.

Temel nokta başka yerde aranmalıdır. "Günah" ve ona benzer anlamlar, Furuğ'un bu dönem şairlik yaşamında, bir tik gibi kaçınılmaz bir şekilde onun tüm şiirine egemendir. İşte sorun budur: Furuğ'un -ki büyük olasılıkla evlilik öncesinde başka biri ile cinsel ilişki deneyimi olamamıştır- bu deneyimden kaçınmak için özel bir nedeni vardı. Aile, ilk baştan çocuğa, evlenmeden önce cinsel ilişki günahtır düşüncesini aşılıyor. 1944-1951

yılları İran toplumu gibi kapalı bir toplumda bile, genel olarak, erkek kadına göre daha fazla serbestti. Fakat bir kız için böyle bir serbesti söz konusu bile edilemezdi. Acımasız toplum tüm acımasızlığını kadına yöneltiyordu. Gelenekler her yönden onu bastırıyordu. Denebilir ki Iran Yazın tarihinde, Furuğ'dan önce, hiçbir kadın ne âşıkane şiir söylemiş ne de bir erkeğe hitaben şiir söylemiştir. Ne evli bir kadın olarak kimse bir erkekle evlilik dışı ilişkisini böylesi bir açıklıkla itiraf etmiş ne de o ilişkiden "lezzet dolu bir günah" diye söz etmiştir. Öyle görünüyor ki Furuğ'un "günah" ve "lezzet dolu bir günah"ı vurgulaması biraz da alaycıdır. Furuğ lezzetin günahla birlikte olduğunu söylemek istiyor. Genel olarak "yasak", "yasal" ve "meşruluk"tan daha tatlıdır. Her tür geleneksel egemenliğin odak noktasına alışkanlık, olağanüstülük ve gelenek dişiliğin tersine, günah oturmuştur. En büyük günah ise cinseldir. Furuğ bizi günahın odak noktası olan ilkel günaha geri götürüyor. Günah, bir yerde, en büyük geleneksel sisteme karşı başkaldırı olarak boy gösteriyor. Furuğ'un geleneğe karşı isyanı şaşılası bir hızla ve kısa bir sürede, 1951-57, yani evlenme ve *İsyan* kitabının yayımlanmasına kadarki sürede geçiyor.

Helene Sixous bir yerde "Başkaldırı erkeklerde görülmeyecek bir şekilde kadın benliğinde vardır," diyor. Ancak ataerkil çağın acımasız egemenliği, kadının başkaldırışını, darbeler altında tutup onu sindirip saklamıştır. Biz kadının başkaldırışı yerine onun işlediği günahı görüyoruz. Ve kadın kendisi bile, kendi başkaldırışından vicdan azabı duyuyor. Günah hissi, kadının başkaldırışının unutuluşundan doğmaktadır. Eril egemenlik, bu unutkanlığı insanlığa dayatmıştır. Tarihsel, toplumsal ve sanatsa] ataerkil sistemler bu unutuşun temel ve özünü oluşturur. Başkaldırışın unutuluşu ve günahın onun yerine oturuşu. Helene Sixous, Tevrat'tan iki öykü aktarıyor. Birinci öykü, Tevrat'ın hemen hemen ilk sayfalarında yer almakta. Adem ve Havva'ya cennetteki o yasak meyve dışında, tüm nimetlerden yemeleri emredildiğinde, başkaldıran ve yasak meyveden yiyen kadındır. Lezzetin yolu o yasak meyvenin yenmesi ile başlıyor. Bu öykü, yeryüzüne lezzet kapısını açanın kadın olduğunu göstermekte. Başkaldırı ve lezzet ve peşinden ilkel günah. Esasında ataerkil çağ Tevrat ile başlamaktadır. Gerçi lezzetin duyumsanması insan yaşamının benliğini göstermektedir ve kadın onun odak noktasında yer almakta, ancak tarihsel devinim ve düşünme ve düşlemede ikiciliğin başlaması, kadını sahnenin gerilerine itiyor ve onu erkeğin uydusu ve sol kaburgasının parçası yapıyor.

6- İkinci Öykü

İkinci öykü İbrahim ile ilgilidir. Tanrı İbrahim'e ateşin üzerinden geçmesini emrettiğinde, İbrahim soru sormaksızın ve neden aramaksızın tanrısal buyruğa boyun eğiyor. Sixous'ya göre bu iki öykü kadın ve erkeğin benliğini gösterici nitelikteler. Bu boyun eğme ve başkaldırı kavramlarından, Sixous'ya göre, iki tür cinsel libido ekonomisi doğmuştur: Dişi ve erkek libido ekonomisi (Female and Male Libidinal Economy). Dişi libido ekonomisinin temel özelliği, egemenliğin reddi ve bir çeşit olumlu kabullenmenin kabulüne dayalıdır. Öyle ki kadın, olumlu bir biçimde, dünyayı kabullenmeyi kabul ediyor, dünyaya karşı, herhangi bir beklentisi olmaksızın ve tam bir bonkörlükle kendini bağışlıyor, veriyor. Erkekse tersine, egemenlik peşindedir, bir tür fallus odakçı (Phallocentric) ve ondan doğan kültür ise gerçekte fallus odakçı bir kültürdür; ataerkil kültürler tarihi, geleneksel toplum, eril havanın salt anlatımı kültürü, fallus odakçılık kültürü, siyasi merkez komiteler kültürü, casusluk kültürü ve tarihsel casusluk sistemleri. Bunların tümü işte o erkek libido ekonomisi temeline dayanır. Bu ekonomide kadın bir cinsel metadır.

Furuğ bu düşünceleri bilerek kendi başkaldırışına doğru gitmemiştir. Üç temel etmen bunda rol oynamıştır: 1- Onun baba ve koca evinden edindiği kişisel deneyimler, 2- Cinsel yaşamının deneyimi, 3- Cinsel ve bireysel başkaldırının köklü dinsel metafiziksel geleneklerin verilerine karşı genelleşmesi. Bunlar düzenli ve adım adım olmamıştır, belki tüm hareketler düzensiz ve inişli çıkışlı olmuştur ve çetin yollardan aşıp geçerek. Bazen çocuğundan ayrı düşmüş, bazen çocuğuna ninni söyleyen ve ona karşı derin bir nostaljiyi dile getiren bir anneydi; bazen toplumun kadının fesat ve sapkınlığı olarak nitelediği şeyleri küstahça yapan, görünen kadındı. O, bunların lezzetten pişmanlığa değin tümünü tecrübe etti. Kimi zaman tanrı karşıtı, kimi zaman derin Hayyami duyguların yanlısı olarak; ama kadınsal biçimi ile. Tanrısal yaradılışta gördüğü çelişkileri serzeniş ediyor ve kendince bu çelişkilere karşı koymak istiyordu. Onun bu dönem şiiri derin duygusallık ve olgunlaşmamış düşüceler şiiridir. Kimi zaman erkeğe çatmakta ve kimi zaman onun kollarında ve ondan lezzet almakta:

ona hevesten başka bir şey söylemediler
onda görünüşten başka görmediler
nereye gittiyse kulağına fısıldadılar

kadını eğlence için yarattılar

kadının şeysel cinselliği ile karşı karşıyaydı.

elini uzat ve bağrına bas
bu dudağı bu sıcak dudağı ey erkek
bu onun yakan başı, göğsü
bu teni yumuşacık teni ey erkek

O dişi libido ekonomisi ve bonkör kadınsal ağırlayıcılık ve kabullenme ile karşı karşıyaydı.

sesler ölüyordu ve acının yangını
kavurup geçiyordu kalbimden
ağlıyor diyorum Kami yavrum
*kaldır başını eteğimden (**Gecenin devi**)*

Çocuğu Kami'den onun kirlenmiş eteğinden başını kaldırmasını istiyordu.

umutlarımı aşkımı tekmeleyen
ben bir erkeğe, vefa ettim
ne verdiysem ona helali olsun ancak
karşılıksız kalbim ki hiçe bağışladım

Hem o olumlu kabullenmeden haber veriyor hem de içinde yaşadığı toplumun ahlak kurallarına karşı küstahlığını gösteriyor ve hem de cinsel ve sözsel olan alayı.

ah ey erkek benim dudaklarımı
öpücük kıvılcımıyla yakan
bu sonsuz bir kitaptır ve sen
kısa bir yaprağını okuyan

Hem cinsel libidodan söz ediyor ve hem kendi tensel, tinsel ve cinsel bonkörlüğünü kendi vücudundaki lezzetin bitimsizliği yoluyla açığa vuruyor.

benim ellerim karanlığında onun
ellerinin duyumundan çiçekleniyordu
benim avareliğimin biçimimdeydi
gözleri hüzün kokuyordu

Karşısındaki insanla dert ortağı olma duyumsaması var.

şimdi orda hep o uzak evde

yaşamın sevinci uçmuştur
şimdi orda bir çocuk annesinin
uzaklığına ağıt yakmıştır

Ki kendi yazgısından nefreti belirtiyor. Doğurduğu çocuktan ayrılmış ve kendi sığınağından onu yoksun bırakmağa mecbur edilmiş ve "yorgun ve perişan" olmasına rağmen, kendini şiire ve kendi şairane yazgısının ellerine bırakmıştır. Ferruhzad öyle görünsün diye yapmıyor. Onun şiiri, daha sonraki yaşamını incelerken değineceğimiz gibi, onun gerçek yazgısıdır. Şimdi ondan söz ediyor. Onun "yorgun ve perişanlığı gelecekte şiirinin temel mayası olacak, nitelik değişimine uğrayacak ve gerçek şiirin görkeminden ortaya çıkacak. O nefretini eylemsel olarak dile getiriyor. Toplum cinsel lezzete günah damgası vuruyor. Furuğ bir yandan sanki bu geleneksel önyargıya teslim oluyor:

ah ey tanrım nasıl sana söyleyeyim
tenimden yorgunum tenimden usanmışım

Ve diğer yandan, kendi baskılanmışlığını erkeklere karşı itiraz ederek şöyle dile getiriyor:

lanet olsun bana sefa sürmesem
aşıklara bundan böyle vefa edersem

ve gerçekte, Ingiliz şair Keats'ın dediği ve tesadüfen Furuğ'un o romantik şairlik yanı ile, daha sonra o romantizmin yerini alacak olan yanı ile değil, daha uyumlu olan "la belle dame sans merci" -güzel kadın acımasızdır- yanıyla. Furuğ'un 1950'lerin sonu ve altmışların başında onun şairi olarak üne kavuştuğu lirik şiirlerini demek istiyorum.

İlk kitaplarda tarihsel olarak ne kadar ilerlersek, Ferruh-zad dilsel olarak daha egemen olmakta, ancak şiir çerçevesi, sınırlı birkaçının dışında, Tevelleli ve Nadirpur'umsu resmi dörtlükler şeklindedir. Fakat, ne zaman ki *Duvar*'ı geçip *İşyan'a* varıyoruz, her ne kadar birtakım şiirlerde hâlâ o eski yarı romantik ve yarı lirik hava korunmuşsa da, Furuğ'u cinsel isyandan düşünsel isyan alanına kavuşmuş olarak buluyoruz.

dudaklarımda gizemli bir sorunun gölgesi
kalbimde huzursuz yangılı bir acı var
bu asi ruhun avarelik gizemi hakkında
bugün seninle söyleyeceklerim var

Kitabın ortalarına doğru şöyle sonuca varıyor:

ey tanrı ey ölüme bulaşmış gizemli kahkaha
ne yazık ki sana yabancıdır benim ağlamalarım

ben sana kafir, sana münkir sana asi
sana inat işte şeytan benim tanrım

Gerçi İsyan şiirinin birkaç yerinde ve hatta yıllar sonra Yeniden Doğuş'ta tanrıdan söz edecek, ancak Furuğ'un geleneklere ve bu geleneklerin başına karşı isyanı, bu son dörtlükle hemen hemen kesinlik kazanmıştır ve onun çalışmalarının düzensizliği de kesinlik kazanmamıştır. Furuğ hâlâ birkaç şiirinin dışında dörtlü formuna bağlılığını korumaktadır. Gerçek şiire kavuşması, tüm o çelişkileri şiirin gerçek dilinde aktarması için Furuğ, 1952 ile 57 yılları arasında yani beş yılda üç kitap ve 300 sayfa şiir yayımlamışken, 1957'den 63'ün sonuna değin, yani altı yılda sadece bir kitap Yeniden Doğuş'u ve sadece 110 sayfalık şiir yayımlıyor. Furuğ artık eskisi gibi yemek masası arkasında kolaylıkla şiir söylemiyor. Yeni kitabında, her şiirinde bir olay yatmakta. Bu noktaya varabilmesi için uzun süre okuma, düşünme, tartışma, heyecan ve öğrenme dönemini ardında bırakmıştır. Fakat konuyu buraya vardırmak için, kadın meselesi hakkında Helene Sixous'nun söylediklerine ek olarak, Furuğ ile daha ilintili olan yerel eril tarih ve eril kültür açısından, birkaç önemli sorunsala değinmeliyim. Helene Sixous, Cinsel Libido Ekonomisi hakkındaki yazısını 1980'den sonra kaleme almıştır, burada aktaracaklarım ise 1960-70'li on yıla aittir:

"Bizim tarihimiz, kendi tanıklığına dayanarak, asırlar boyu, özellikle Meşrutiyetten önce, eril bir tarih olmuştur. Yani öyle bir tarih olmuştur ki hep erkek, ersel macera, zulüm ve zorbalıklar, ersel eşitlik ve sevecenlik, iyilik ve kötülükler, ersel sevmeler ve çirkeflikler ona egemen olmuştur. Kadın hiçbir zaman yaratıcı rol bulamamıştır. Bundan dolayı, bu tarihte, kadınsal etmenleri görmek mümkün değil... Erkeğin tarihsel egemenliği, kadını değil sadece ikinci sınıf insan, şeyleşmiş ve insanlıktan ayrılmış bir insan olarak istemiş, öyle ki o hatta sanki tarihsel akışta hazır ve nazır olamazmış gibi... Iran toplumu erkeğe kahraman ve pehlivan olma izni veriyor, fakat İran Tarihi boyunca, kadına bu izin verilmemiştir... Iran tarihi geçmişte erildi ve kadınsız: ve kadın, ne yazık ki, perde artlarında ve zulalarda tutulmuştur. Şayet erkek ailenin başında ise, kadın, bir üçgenin tabanı olarak erkeğin dikey genidir. Iran tarihinde üçgenin bu tabanından hiçbir iz yoktur... Kadınsı sevecenlik, sevgi, güzellik ve çiçeklenmeyi barındırmayan bir tarih: kadın parmaklarının doğru ve güzel rolü olmayan bir tarih acımasız, baskıcı ve fâcir bir tarih olacaktır. Ve Iran tarihi gerçekten, acımasız ve eril bir tarihtir, hiçbir zaman kadınsı sevecenliğin yatağında akmamış bir tarihtir. Bu nedenle de başka milletlerin tarihlerinde

benzerine ender rastlanılan bir acımasızlık, inatçılık ve zorbalık taşır. Iran kültürü de, her zaman olmasa dahi, çoğunlukla eril ve bazı özel dönemlerde ise nötr olmuştur. Acaba gerçek anlamda onda kadından bir eser var mıdır? Şehname’nin kadınları onun erkeklerine nazaran üçüncü derece bir öneme sahiplerdir. Mevlana'nın Mesnevi'sinde kadından tüm yönlü bir imge görülmez. Kadınların yaşamı gösterilmemiştir; onlar sadece erkek ve kadın arasındaki ortak felsefi ve ruhsal durumlar veya insansal durumlarla ilintili metafizik sorunlar, genel olarak hayal edilebilsinler diye araç olarak kullanılmıştır. Sadi ve Hafız'ın gazellerindeki aşkın hitap ettikleri kuşkuludur. Iran kültürü, erkeklerin kültürüdür.

Meşrutiyete kadar olan Farsça şiiri incelemelerimde, İran'ın lirik şiirinde katıksız kadın sevgiliye pek az rastlamışım ve İran şairlerinin sevgiliden yaptıklan betimlemeler, kadın özellikleri taşıyan erkeklerden yapılan betimlemelerdir ve şayet birkaç önemsiz istisnaya göz yumarsak, bu tür şiirlerde Iranlı sevgili, tek cinsiyetlilikten ziyade çoğunlukla iki cinsiyetidir ve şairane aşk ya da şairane şiirin amacı ise kadından ziyade erkek olmuştur. Bundan dolayı İran'ın lirik şiiri, çoğunlukla her iki cinse erkek ve kadının karşılıklı birbirinin tensel, tinsel, duygusal ve manevi güzelliklerini yüceltmelerinden uzak eril bir lirizmdir... Bu tür eril lirik şiirler, temelinde iki kusur taşımıştır: birincisi, erkekler kadınlardan kapsamlı bir imge vermemişler; ikinci kusur ise hiçbir kadın, ne erkeğin şiirinde kendisinden bir imaj görmüş ne de kendi kadınsı lirik şiirinde bir erkeğe yer verebilmiştir... Bundan dolayı Furuğ Ferruhzad’a kadar, Farsça şiir, kadının cinsel, duygusal ve tensel görüp çizdiği erkek sevgiliden yoksun kalmıştır... İran'ın lirik şiirinde, katıksız kadın sevgilinin nadir olması gibi, genel olarak, Furuğ Ferruhzad’a kadar, bir kadın bakışı ile çizilmiş katıksız erkekten en ufak bir eser yoktur ve İran'ın geçmiş lirik şiirini, edenin ve edilenin her ikisinin erkek olması dolayısıyla ben onu eril lirizm olarak adlandırdım... Maalesef Farsçanın aşıkane şiirinde, kadın yüzü, genç bir erkek çocuk heykelinin biraz değiştirilerek kadının yozlaştırılmış heykeline dönüştürülmüşçesine yitik, gizli, saklı, kapalı, zedelenmiş ve karanlıktır... Yeni Farsça şiir hiçbir şey yapmamışsa da, en azından şiirsel kültür bakımından, kimi yerlerde, Fars âşıkane lirik şiirini tensel ve duygusal açıdan bir sağlığa kavuşturmuştur; çünkü artık şimdiki Farsça şiirdeki sevgilileri cinsel açıdan eskisi gibi birbirine karıştırmak olası değil. Şamlu şiirindeki sevgili baştan sona bir kadındır ve Furuğ Ferruhzad'ın şiirinde sevgili baştan sona erkektir. Ferruhzad'ın erkeği bir

kadınla veya Şamlu'nun kadını bir erkekle asla karıştırılmaz." (Eril Tarih, Tahran 1969, Iran basını, 1970 Peyam Yayınevi, 1972 Iran mehr, 1980'e kadar yeraltı yayınevleri, yüz binlerce baskı birinci yayından. 1984)

Eril tarihin buradalığı sadece kadın ve erkek ilişkileri ile ilgili değildir. Ondan daha ileriye gider ve insansal ilişkiler sisteminin tümünü kapsar. "Eril Tarih" adlı makalede *(Taçlı Yamyamlar* kitabında, *"The Crowned Caibals"* Vintage, N.Y., 1977) onun kökenine inerek genel yapısalını gösterdim. Genel olarak eril tarihe dayalı ilişkiler, düşünün edeni olarak özne ve düşünün edilgeni olarak nesne ilişkilerdir. O yazıda eril tarihin bir çeşit yamyamlık olduğunu gösterdim ve eğer doğu istibdadında aksakalerkilciliğin görünürdeki yapısalını kaldırırsak, onun derininde, derindeki tarih öncesi ve tarihsel katmanlarında, bir çeşit yamyamlık, özellikle genç yeme ve evlat öldürmeye varırız. Biz bu yapısalı, İbrahim öncesi dinlerdeki öldürmelerde, İbrahim'in kendi yaşamında bile, İshak'ın öldürülmesi (Tevrat) ve İsmail'in öldürülmesinde (Kuran) görmekteyiz. Biz bunu bir sürü gencin öldürülmesi ve beyinlerinin Dohhak'ın omuzlarındaki yılanlara yem olmasında görmekteyiz. Sohrap ve Isfendiar'ın Rüstem'in eliyle öldürülmesinde görmekteyiz. Med kralının kendi vezirinin oğlunu öldürmesi ve babasına yedirmesinde de görmekteyiz. Bu kadar fazla evlat öldürme yapısalının varlığı boşuna değildir. İlkel anaerkil dönemde, genç oğul önceleri tanrıça annenin eşi ve ortağıdır. Onun öldürülmesi ve kanının tarlalara dökülmesi, yerin güçlenmesi ve ekin ayları olan bahar ve yaz aylarının hızlanıp daha bol ürün vermesi içindi. İsmail'in anne yanından İbrahim tarafından maslağa kaldırılması ve fakat daha sonra onun yerine bir koçun öldürülmesi, anaerkil dönemden ataerkil döneme geçişi göstermektedir. Birincisi, evladın baba tarafından sahiplenilmesi saltlık kazanmış; İkincisi, koçun öldürülmesi, görünüşte insan öldürülmesi ve evlat yeme olayını ortadan kaldırmıştır. Ancak öldürme olayı ataerkillik ve aksakalerkilcilik nedeni ile ortadan kalkmıyor. Tanrısal hale, krallık halesi, dinsel hale, önder ve Pir ve Murat halesi, etnik hale ve ulusal liderlik halesi, tümü erk odakçılığın değişik yapısallarıdır ve eğer bugünkü deyimi ile Helene Sixous'nun kullandığı gibi "erkek libido ekonomi" deyiminden bu yapısalların belirlenmesinde faydalanırsak, tüm o erklerin; gücün kadının elinden çalınıp ve erkeğin elinde odaklaşması için kullanılan aldatıcı haleler olduğunu görürüz. Erkekler ve aksakallar tarafından, kadınlara ve evlatlara hançer dayamalar sadece gücü ele geçirip ve onu korumak içindir. Doğu'da gücün yapısalı mitte, dinde, saltanatta ve Doğu'nun diğer diktatörlük

göreceleri işte bu "otorite"nin erkeğin ve aksakalın elinde korunmasına dayalıdır. İran'ın eril tarihi güç yapısalının korunuşu ve babanın geleneksel otoritesinin korunuşu anlamını taşır. Geçen yüzyıl içinde, tüm bireysel ve toplumsal devrimci kıpırdanışların gençlik hareketlerinden kaynaklanması boşuna değil ve son zamanlarda gençlerin yanında kadınların hareketlenmesi. Bu başkaldırı, devrimleri oluşturdukları gibi, gücün kaçınılmazlığından dolayı, otoritenin kendisini koruması nedeni ile, kısıtlı başarılarına rağmen, hem bireyi ve hem de toplumu bunalımlara sürüklemektedir. Geleneksel güç yapısalının korunuşunu geçmişte şöyle anlatmışım:

"Baba, devinen bir tez olarak, eril yazın tarihinde öylesine güçlüdür ki, hızla ve yaka paça bir şekilde antitezine (oğlana) doğru koşmakta; onun tarafından yok edilmek için değil, tam tersine, onun aracılığı ile, bireysel tatmin sürecinde kendi rolünü tamamlamaya devinilmek için. Tez (baba), antitez (zavallı korkmuş oğlan) aleyhinde kompoloya ve oyuna başvuruyor ve antitez düşmana karşı yeterli güce kavuşmadan önce, diktatör tezin ezici gücü tarafından kısırlaştırılıyor. Oluşan ise, değil değişim, gelişim ve giderek yenilenmenin temeli olan bir sentez, tersine, o ilk ve hemen hemen ilkel tezin onayının vurgulanmasıdır. Diyalektik açıdan, oğul babanın ağırlığı altında ezilmektedir. Tarihsel olgu olarak, yarı durgun ve yarı devinendir. Bu, dölsel tarihtir, karanlıkta kendi görkeminden laf eden doğmalık bir bodur -kasapların, cenaze taşıyan ve mezar kazanların dünyası- ... bu dünyada babalar, babaların yerine oturmuş olan babaların yerine oturmaktadırlar. Gelecek kuşaklara tecavüz etmek için kanlı kollarını sıvamış olan erkeklerin yorup örseleyen halef yapmaları. Ve halk, genç kadın ve erkekler, tarihin ve büyük uygarlıkların fiili yaratıcıları, ya topluca öldürülmekteler yahut öldürülmeseler de, ölümden daha beter olan aşağılanmaya mahkûm edilmekteler, aşağılanmanın ve tutsaklığın derinliğine yuvarlanılmış olan antitezler, cehennemi antitezlerdir. [*The Crovvned Caibals,* (Vintage, N.Y. 1977) P. 78] (*Taçlı Yamyamlar*ın bu bölümü, eril *Tarih ve Egemen Kültür* ve *Mahkûm Kü/tü/ü*n 1984 deki baskısının 136ncı sayfasının açıklamasında tercüme edilmiş ve aktarılmıştır.)

7- Ferruhzad'ın "Ben 'inin Gelişim Süreci

Bizim ülkemizde gelenek ile yenilik arasında süregelen kavga liderlik bunalımına yol açmıştır. Bu bunalım, bizim tarihimizin kendisine ve bilimsel ve teknolojik açıdan ileri uygarlık dünyasına karşı dengesizliğinden dolayı idi. Şair ve yazarın ruhu, bu derin çekişmelerden dolayı, derinden bunalıyordu. Furuğ Ferruhzad, bu bunalımı içselleştirerek kendi içinden bir parça yaptı. Ve sonunda öyle bir sevdalı eşiğe adım attı ki bir yanında onun şiirinin duygusal ve kültürel yücelmesi, diğer yanında ise kültürel mürit ve murat biçiminde ataerkil yapısalın sürgit yengisi yatıyordu. Biz burada, Ferruhzad'ın süreğen içeriksel kavramlarından birinin gelişim sürecini, birinci kitabından sonuncusuna doğru hareket ederek inceliyoruz ve onun ışığında, Furuğ'un son iki kitabı hakkındaki düşüncelerimizle sözlerimizi sona erdiriyoruz.

Tutsak kitabında, Ferruhzad'ın "Kız ve Bahar" adlı bir şiiri var. Kötü bir şiirdir. 1950-60 arasında yazılmış dörtlülerden. "Hamidi", "Tevelleli", "Nadirpur" ve o zamanın hastalıklı romantizminin etkisi altında. Şiirin tümünü okumamıza gerek yok. İlk dörtlüde şöyle diyor: *"Kız oturdu pencere ardında söyledi/ ey baharın kızı kıskanırım seni/ sarhoşluğunu ıtırının gülünü senin/ yemin ki her kaça dersen alırım seni."* Sonra baharın vasfı gelmekte ve kız şöyle demekte: "*baharsız kaldığım ne çok bahar vard*ı*"* ve son dörtlü: *"gökyüzünün ötesinde susamış güneş / sanki kan dolu tepsiye oturmuştu / gündüz gidiyordu tuhaf bir düşünceye dalmış / pencere ardında kız hüzünlü oturmuştu. "*

Duvar kitabına geliyoruz. "Düş" şiirinde Furuğ yine aynı kızdan söz ediyor. Bu kez, dörtlüden daha bileşik bir kalıp ve Nima'ya benzer kalıpta, yani uzun ve kısa mısralarla, ancak Nima'nın yapısal dünya görüşünden habersiz olarak. Kızın okuduğu söylence "mağrur prens"in gelişine aittir, "uzak bir yoldan" geliyor, "rüzgar kanatlı atının toynakları", "kent sokaklarının dizme taşlarına" çarparak ve "tacının üzerinde güneş yalazları parlayarak" ve "halk fısıldıyor: o bu gurur bu görkemle / bu dünyada eşsizdir/ yüce prenstir kuşkusuz..." ve kızlar deliklerden boylanıyorlar ve "belki beni ister" diyorlar fakat prens kimseye yüz vermeden yoluna devam ediyor ve ancak gayenin ve "güzel yarının" peşindedir ve halk soruyor: "öyleyse bu mutlu kız kimdir?" Ve aniden "Düş'"ü anlatan, prensin onun peşinde olduğunu fark ediyor ve "ah ey prens! ey düşsel sevgili/ düşümde

görüyordum geldiğini." Ve ardından kız prensin atının terkisine biniyor ve onunla birlikte kenti terk ediyor, *"onunla birlikte bu hüzün dolu kenti / terk ediyorum / halk şaşırmış fısıldıyor: 'ne mutlu bu kıza!...'"*

Furuğ sonraları ciddi bir şekilde şiire doğru dönecektir. Bunlar daha onun içinden bir parça olmamışlar. "Kız ve Prens"in içeriğinin sevimliliği şiirin dışında kalmaktadır. Ancak birtakım şeyler çok ilginçtir. Furuğ ilk baştan itibaren elde edilemeyen bir düş peşindedir. Şiirine "Düş" adını vermiş. Prens aslında bir prens değildir. Çirkin gerçeklerin yarattığı bir kızın düşünün prensidir. Tam da şahların ve prenslerin İran'a egemen oldukları bir dönemde söylenmiştir. Prens esasında o ölümsüzlüğün arketipidir ve Furuğ kızını ona doğru gönderiyor. Kimin içine daldığı böyle düşleri olmamış ki. Ancak düşün yorumu sadece bir kız için geçerli olmasa gerek. Sonraları Furuğ, şairliğinin parlak bir döneminde, o güneşe, o parlak taca, o kıza ve prense daha gerçekçi bir bakış atacaktır:

gün boyu aynada ağlıyordum
bahar penceremi
ağaçların yeşil evhamına bırakmıştı
tenim sığmıyordu yalnızlığımın kozasına
ve kağıttan tacımın kokusu
o güneşsiz hükümranlığın havasını
*kirletmişti (**Yeşil evham**)*

ve bir kadının evdeki yaşamından çok parlak nitelemeler sunduktan sonra, o prensle gidişin "antitezini" karşımıza çıkaracaktır.

gün boyu, gün boyu
bırakılmış, bir leş gibi suya bırakılmış,
en korkunç kayalara doğru ilerliyordum
ve en derin deniz mağaralarına doğru
ve en etobur balıklara doğru
ve sırtımın en ince omurgaları
*ölümün duyumuyla sızladılar (**Yeşil evham**)*

Ve sonraları "Kız ve Bahar" içeriği ve "Düş" içeriğini kendi içinden bir parçaya dönüştürecek; şaşılası, yeni, gerçekçi ve derin bir biçimde:

yapamazdım artık yapamazdım
yolun inkarından kalkıyordu ayak seslerim
ve umutsuzluğum ruhumun direncinden daha genişti
ve o bahar, ve yeşil evham

penceremden geçen,
içimden
"bak" diyordu
"ilerlememişsin hiçbir zaman sen
*dalmışsın. " (**Yeşil evham**)*

Ve şimdi o "bahar", bir "yeşil evham'dır ve prensten haber yok. Kâğıttan tacın kokusu o parlak tacın yerini almıştır. Furuğ sadece kötümser olmamış, aynı zamanda derinleşmiştir de. Daha gerçekçi olmuştur. Çok yönlü bir bakışla bakmıştır düşlerine. O düş, yılların dolambaçlı yollarından geçmiştir ve sonunda bir "yeşil evhama" dönüşmüştür. O "ilerleme" gerçekte olmamıştır ve Furuğ derinlere dalmıştır. Ve bu önemlidir.

Furuğ o kötümserliğinden başını kaldırdığında, aniden parlayan bir yıldızı "kimseye benzemeyen biri"ni anlatıyor. Burada Furuğ, kendi şiirinin bireysel elemanlarını, toplumsal, dinsel, tarihsel ve ideolojik öğelerle karıştırıyor. Bu defa sanki rüyayı gören o "baharın kızı" değildir, "düş" un kızı da değil. Rüyayı gören, görenin arketipidir. Ve arketip bireysel, toplumsal, tarihsel, yazınsal ve ideolojik öğelerin ötesindedir. Arketip, gerçekte, ezeli ve öncesiz tiplerden, sürgit tiplerin bileşik yapımından yapılmıştır. Burada ezeli bir yapısalla karşı karşıyayız, mitik yapısalla. Ve mit şiirin uyanık özlüğüdür. Biz şiiri tüm yabancı sanılardan ayırdığımızda, o uyanık özlüğe yaklaşıyoruz. Şiir esasında kendinin kendisi ile tanışmasıdır. Evhamsal görüntünün varlıktan ayrımıdır. Saklı olanın ortaya çıkarılmasıdır. Furuğ dünyanın mitsel açıklanışı peşindedir. Bir çeşit ezeli arketipe yaslanmıştır. Furuğ bizim en bekleyen şairimizdir. Evrensel kurtaranı, evhamın anası, Meryem bir kadın doğurmuştur. Bu da arketiptir. Gerçek şiirde, zaman kendi ölümsüzlüğünün düşünü görür. Kadın gelecekteki dünyayı doğurandır. Onun teni geleceğin düşüdür: "ben düş görmüşüm birisi geliyor." Zamanın gerçek eğlencesi şiirle başlamıştır. "Kırmızı bir yıldızın" düşü görülür. Furuğ'un "ben"i düşü görenin arketipi olur. Uykuda bile değil, uykuda olsa, insan hep düş görür: düşü "uykuda değilken" görüyor. İşte o zaman, "evhamsal görünümü" anlatıyor. Simgeleri açığa vuruyor. Kimseye benzemeyen birisi geliyor. Yüzü en aydın yüzdür. "Gadı-el-godat"tır ve "Hâcet-el-hâcât"tır. "Küçük insan" o büyüğünün rüyasını görüyor. "ben neden/ caddelerde yitecek kadar küçüğüm" Ve aydın bir baharı aramaya koyuluyor. "Baharın kızı", "dam yolu merdivenlerini süpürmüş" ve "pencere camlarını yıkamış"tır. Tüm nimetleri acı çekmiş olanların arasında bölüp paylaşan birisi geliyor. Nimetler de acı çekmiş

türdendir. Fakat "o başka biri" düşlerimizin sığınağıdır. Onunla şimdimizle ilgili kısıtlamalara gereksinimimiz yoktur, "ekmek", "pepsi", "ulusal park", "boğmaca şurubu" ve onun tarafından dağıtılacak olan her şey, evhamsal görünümler, o tipin bu zamandaki görünümleri, herzamanlığın öncesiz tipidir... Rüyayı gören, o geleceği, o rüyada gelmekte olan varlığı anlatıyor. Bu düş. insanlığın düşüdür. Biz dünyanın memnun olmayanları, memnuniyet arıyoruz. Bu memnunluk bizim maddesel çevremizde var değildir. Rüya, eğlenmeye: tenin eğlenmesine, tinin eğlenmesine eşit olur. Canın eğlenmesini anlatan şiir şiirdir. Fakat o "Baharın Kızının Furuğ, o "prensi bekleyen kız", o "geleceği" bekleyen, "hiç kimseye benzemeyen kimse" şiirinde "inanalım soğuk mevsimin başlangıcına" şiirinde müthiş bir enleme varıyor. Şöyle diyor:

çizgileri bırakacağım
sayı saymasını da bırakacağım
ve sınırlı geometrik biçimler arasından
enginin duyumsal düzlemlerine sığınacağım
(İnanalım soğuk mevsimin başlangıcına)

"Yeniden Doğuş"ta şöyle söylemişti:

ellerimi bahçeye dikiyorum
yeşereceğim, biliyorum, biliyorum, biliyorum
ve kırlangıçlar mürekkepli parmaklarımın çukurunda
yumurtlayacaklardır

"İnanalım..." şiirinin sonunda, şiirin başlığına ve şiirin içeriğinin önemli bir bölümüne egemen olan umutsuzluğuna rağmen, yeniden o iki eli söz konusu ediyor:

belki de gerçek o iki genç eldi, o iki genç el

"Baharın Kızı"nın iki genç eli, "pencere kıyısındaki kızın" iki genç eli, "pencere ardında" "Bahar'ın prensini bekleyenin iki genç eli, Yeniden Doğuş'ta bahçeye ekilecek olan iki el. "hiç kimseye benzemeyen kimse" şiirinin düşünü görenin iki eli, bu şiirin sonlanma noktasına doğru hareket ettiriliyor. Furuğ o sevgilinin, biricik sevgilinin izi peşindedir. Acaba "biricik sevgili" İbrahim Golestan mi? Belki evet belki de hayır. Belki de Furuğ tanıklığın kesitinde durmuştur. Kadınsal ve zamansal "ben", evrensel "biz" ve zamanın "bizine" ve insanın canı olan "bizine" doğru gelişmiştir. ("Gelişim süreci" az bir değişiklikle önce "Kadeh Raşt" dergisinde, Muhammed Tâki Salehpur gözetiminde 1988 yılında, ve sonraları "Yazınsal

Eleştiride Liderlik Bunalımı" kitabında, Vistar Yayınları, 1996 yılında yayımlanmıştır)

Ama yine de en iyisi biz yaşlı erkekler veya Furuğ'un kendisinden daha yaşlı olan erkeklerin İran'ın büyük şairinin yaşamındaki rollerine göz atalım. Bizim geçmiş şairlerimiz, bu konuya incelemeye değer bir biçimde yaklaşmışlardır. Öyle görünüyor ki onlar, ererkilliği ve özellikle yaşlı ererkilliği taltif etmede ezeli pire doğru hareket etmişlerdir. Eril dünyada o ezeli pir erkektir. Ölümsüz olan Hıdır onların en yaşlısıdır. Hı-dır ve Muğan Piri, genç şair üzerinde manevi güce sahipler. Hafız, yaşlı sâlike doğru giden genç bir sâliktir. Mevlana'da bu, ilkin Tebrizli Şems'tir ve sonraları Hüsamettin Çelebi'nin varlığında, pir şairin kendisinden daha gençtir. Öyleyse pirlik, yol gösterici ve başçılık eden bir kuruma dönüşmüştür. Mevlana ile Şems arasında, Mevlana ile Urumuyalı Hüsamettin arasındaki ilişki, Hafız ile Muğan piri ve Hıdır arasındaki ilişkiden çok daha yakındır. Aslında bu ikisi. Şems ve Hüsamettin'den daha soyuttur. Varlık hâlâ iki parçadır. İç ve dış. Dış onların ikisidir ve iç ise o biri. Fakat parçalanmışlık hâlâ vardır.

Ferruhzad'da, yaşamının ilk iki yaşlı erkeğine karşı nefret vardır. Ferruhzad ile babası ve ilk ve tek kocası arasındaki ilişki nefret ile birliktedir. Golestan'da aşk ile maneviyat birbirine karışmıştır. Cinsiyet ile maneviyat bile karışmışlar. Furuğ Ferruhzad, bu aşkın ve cinsiyet ile maneviyatın karışımında kendi gelişimini buldu. Bu bakımdan Golestan, çok köklü bir şekilde, öyle bir olay durumunu aldı ki, bir yandan Ferruhzad'ın gelişimine yardım ediyor ve diğer yandan Ferruhzad önceleri Kamiyar'a vermek istediklerini Golestan'a veriyordu. Yani kendi doğmasına yardımı, aşkı doğurarak ve sevgiliye vererek yanıtladı. *"Yeniden Doğuş'*tâki "Yeniden doğuş" şiirinin ithaf bölümüne göz atmamız yeterlidir. Dikkat edelim:

tüm varlığım benim, karanlık bir ayettir
seni, kendinde tekrarlayarak
çiçeklenmenin ve yeşermenin sonsuz seherine götürecek
ben bu ayette seni ah çektim, ah
ben bu ayette seni
*ağaca ve suya ve ateşe aşıladım (**Yeniden Doğuş**)*

Şiir içindeki buradalıkları bulalım: "varlığım benim", "karanlık bir ayet", "sen", "tekrar”, "çiçeklenmenin ve yeşermenin sonsuz seheri", "götürecek", "ağaca ve suya ve ateşe" ve "aşıladım"

Ferruhzad, *Yeniden Doğuş* kitabında, "ayet"ten başka bir şiirin başlığında da yararlanmıştır: "Yeryüzü Ayetleri” Bu nedenle burada, "karanlık ayetler"den söz açtığı zaman, anlam bizim için hemen hemen açıktır. Ferruhzad'ın şiiri "karanlık ayet"tir. Fakat bu karanlık ayetin ardında başka bir anlam daha yatmaktadır. Varlık = karanlık ayet. Ferruhzad'ın şiiri, onun varlık evidir. Heideger'ın "dil varlığın evidir" sözü daha onun kulağına değmeden önce, Ferruhzad'ın şiiri gerçekte onun varlık evi olmuştur. Böylesi bir dilin ancak şiirle uygunluğu olur. Ferruhzad gerçekte onu almış, kucaklamış ve onu sonsuz gelişime, yinelenmeye, çiçeklenmeye ve yeşermeye götürmüş, onu ağaca ve suya ve ateşe aşılamıştır. Ferruhzad dili, sevgiliyi, şiiri ve yaşamı birlikte doğruyor. Dile analık yapmadığımız sürece şairlik adını hak edemeyiz. İlk kitaplarında dışardan şiir söyleyen Furuğ, cinsel ve tensel ve görünüşte koyu lirik şiirleriyle bile, şimdi yeni sevgilinin varlığında, hem sevgili, hem şiir, hem varlık ve hem dili birlikte doğuruyor. Gerçekte Kamiyar'ın yokluğundan o denli acılar çeken Ferruhzad, o eksiklik ya da az getirme, o Deridacı yokluktan (Deridaian lack). gerçekte, o yokluk ve eksikliği ozanca bir yolla telafi etmek bir yana, onun yerine daha büyük kültürel halefi yaratıyor, o halef kadınsal şiir kültürüdür. Ve de bu doğuştan haberli olarak o, tam bir kendine yetme ve yetkinliğe doğru hareket ediyor. Dışsal "gönderiye", doğal aşka, dıştaki Golestan'a, vuslat dürtüsünü buluncaya kadar gereksinimi var, kendisi ile ve şiirle vuslat. Bu tür şiirlerinden birçok örnek vermek olasıdır. "Rüzgâr bizi götürecek" şiirinde, "Vuslat"ta, iki kişinin yakınlığı ve candaşlığı öylesine yakın ve içtenli bir anlatım kazanmıştır ki, sanki iki kişi şiirin somut varlığında çözülmüşlerdir. Ferruhzad'dan hiçbir aşıkane şiir, "Vuslat"a kadar, gerçekte, görünüşteki cinselliğine rağmen, "Vuslat" kadar cinsel ve aşıkane olmamıştır: Bunalımlı yalnız bir ruh. Tenin tinden serbest kalışı ve soluk alışı ve dile dönüşü.

Ferruhzad kadınsal cinsiyetin bir olmadığını ispatlamıştır. Bu cinsiyet kadınsal cinsiyetin odak noktasında bile yoktur. Zira kadınsal cinsiyetin odağında olsa, o zaman o da odaklaşma olur, ve bunun gibi her türden odaklaşma, Fransız yazar ve filozof. Luce lrigaray'in dediği gibi, fallokratizme (ehlilerkillik, phallocratism) dayalıdır. Ferruhzad gibi bir şair, şiiri ile, kendi ve hatta Batı'nın eril tarihinin odaklaşması olan organik bir odaklaşmadan geçiyor. Odaklaşmış ruhtan dışarı çıkıyor, birisi ile birlik oldu mu, ötekinden kaçıyor, bir yandan kendisi ile yetkinleşiyor ve diğer yandan şiirlerini parça parça yazarak, o tamlaşmanın odağından kaçarak,

yetkinmeye ve tamlığa darbe indirerek tamlanıyor. Yani Ferruhzad, şiirinin her bir satırı ile, ozansal doğuşunu yeniliyor, çünkü işte bu tam o "sen"in kendisi ile gitmesidir, bu "karanlık ayet"in "tekrarlanmasıdır". Bu sürgit "ağaca ve suya ve ateşe aşılamak"tır. Bu "Kalan sadece sestir" şiirinde ondan "ışığın bilincine dökülmek" diye söz ettiği benliktir, *"ben ağaçlar sülalesindenim / havasızlığı solumak üzüyor beni / öten kuş, uçmayı anımsamamı öğütledi'* diye söylenen şeydir. " *olgunlaşmamış buğday başaklarını ben/ memelerimin altına tutuyorum/ ve emziriyorum"* diyen şeydir. Bu hatta annenin basit bir emzirmesi değil. Çünkü birtakım ataerkil görüşler anneyi kadınsallığın zirvesi olarak biliyorlar. Bu emzirmeye çok yönlü bir yaratıcılık olarak yaklaşımdır. Emziren kadın, gövdenin her yönü ile vericidir. Bu nedenle de Ferruhzad "erkeklik" ve "erellik" ile çeşitli seslerden yaralanarak mücadeleye kalkıyor: Yani " *duru suyun akmağa istek sesi/ yıldız ışığının / toprağın dişilik çeperine dökülme sesi/ anlam dölünün pıhtılaşma sesi/ ve ortak aşk belleğinin genişlemesi/ ses. ses. ses. yalnız sestir katan/'* ile Furuğ'un "körlerin yerel hükümetinin işi değil" dediği şeyle mücadele ediyor. Ferruhzad o "körlerin yerel hükümetinin işi değil"i açıklıyor ve işte orada "eril tarih" ve "fallik dil odakçılık" (ehlildil odakçılık, phalogocentrism) ve fallokratizme (ehlilerkillik, phallocratism) ile mücadeleye kalkıyor. Ferruhzad bu mücadeleyi yaşamının en sondan bir önceki şiirinde ve belki de yaşamının son şiirinde böyle açıklıyor:

hayvanın cinsel organında
yabanın uzun ulumasından bana ne
bana ne etsel boşluktaki hakir solucanın deviniminden
beni çiçeklerin kanlı sülalesi yaşamaya sorumlu kılmıştır

Ferruhzad'ın ererkilliğe karşı bu denli açık yazması için, şiir biçiminde bile, birçok dönemlerden geçmesi gerekti. Dörtlüden, mesnevi, gazel, klasik Nima şiirinden geçti. Bu biçemler, erkeklerin yazınsal biçemleri idi. Onun kadınsal morali ile daha uygun düşen ve bağdaşan vezinlere yüz koydu. Sonra Nima şiirini bileşik vezinlerde denedi, onları da erkeksel buldu. Şamlu'nun ritmik düz yazısal şiir türünden olan düzyazısına doğru gitmedi, onları da erkeksel buldu, kendi aşıkane şiir diline uygun kılsın diye kurumsal modern şiir vezinlerini yeniden kırdı. Toplumsal şiirlerinde bile kendi kadınsal başkaldırışını unutmadı. Âşıkane şiirlerinde, erkeğe teslim olmayı aşkın belirtisi olarak görmedi. Derin tensel bağışını aşkın temeli saydı. Kadınsal duyumları ile geleceği öngörmeye çalıştı. Kendi ölümünü hemen hemen kendisi belirledi. Şiirinin gelecekte evrensel üne kavuşacağı

onun için kesindi, "körlerin yerel hükümetinin işi değif'i yani bir çeşit falluserkliği, şiirin özgürce okunduğu, aşkın tüm sesleri ile okunduğu dünyanın karşıtı olarak biliyordu. Furuğ'un söylediği şiirle, İbrahim Golestan'ın yazdığı düzyazı arasında (görünüşte), metodik ve türsel ilinti vardı. Öyle ki Ferruhzad'ın şiirlerini söylediği hemen hemen aynı vezinleri kırarak Golestan öykülerini yazıyordu (bkz.:"Sis ve Met", Golestan, Rozan Yayınları, Tehran, 1969). Fakat Golestan öykülerinde, anlatım çizgisi yapısalı sürekli bir biçimde ve devinim içinde ileriye, ve ileriye hareketi ise hemen hemen çizgisel (linear) bir şekilde koruyordu ve Golestan'ın çok ince ve takriben gerçekçi betimlemeleri anlatımın hareketine yardım ediyordu. Biz bu hareketi falluserklikçe bir hareket olarak da tanımlayabiliriz, fakat Ferruhzad, şiirlerinde dışsal gönderiler olmasına rağmen, yaşamının son dönem şiirlerinde şiirleri kesiyor ve yeniden başlıyordu. Bir sesi bırakıyor ve başka bir karakterin sesini kullanıyordu, bu başka karakterin kim olduğunu söylemeksizin. Bu tür hemen hemen düzensiz (irregular) yazışı, uzun şiiri olan "İnanalım Soğuk Mevsimin Başlangıcına"da başka şiirlerinden daha fazla görüyoruz. Ve şiir uzun olduğundan, daha da göze çarpıyor. Anlatım çizgisinin kesilmesi, birtakım bağlantı dirseklerinin ortadan kaldırılması, şiirin değişik parçalarını gökteki bulutlar gibi havada yüzer bir şekilde bırakılması, şiiri resmi birlik yapısalından (The structure of formal unity) uzaklaştırmak ve gerçekte şiiri parçalama yararına anlatımda yapının parçalanması (destructure). Ferruhzad vezinde yaptığı değişikliklerle, sözcüklerin dilbilgisel görevlerinin dışında kullanımındaki yeniliklerle ve çalışma tarzı açısından onun yaşamının son dönemi şiirlerini son modernizm (late modernism) çerçevesinde incelemeli. İçerik açısından ise Ferruhzad İran ve dünyadaki ererkilliğe karşıtlığın doğrudan anlatımıdır. İran'da tamamen biriciktir ve dünyada ise kadın biriciklerin arasında.

23 Mayıs 1998, Toronto

Yazan: Rıza Beraheni
Farsçadan Çeviren: Haşim Hüsrevşahi

---

[1] Celal Hosroşahi, Haziran 2001'de aramızdan ayrıldı (H.H.)
[2] Ahmet Şamlu'yu bu önsöz yazıldıktan sonra, 2000 yılında yitirdik. H.H.

[3] Tahran’daki bazı Cadde ve meydan isimlerin anlamları şöyledir: Sipceh (sipah, ordu). Sevvüm İsfend (Rıza Şah’ın askeri darbe yaptığı tarih). Tir (Kurşun, ok, direk) H.H.
[4] Hafız’dan bir dize. (H.H.)

Tutsak
(1935-1952)

Ürkmüş

gece gündüz neyin peşindeyim
bilmem ne isterim tanrım
neden yanan kalbirn sönmüştür
ne arar benim yorgun bakışlarım

Sığınıyorum sessiz bucaklara
tanıdık herkesten kaçıyorum
bakışiarım karanlıkta yüzüyor
hasta kalbimi dinliyorum

kaçıyorum bu insanlardan
görünüşte benimle olan
fakat içlerinde hakaretten
eteğime bin bir yama yamayan

dinlediklerinde şiirlerimi yüzüme
hoş kokulu bir çiçek gibi açan
fakat yalnız olduklarında beni
fahişe bir deli diye adlandıran

kalbim ah kalbim
bu yabancılıkta yanan kalbim
el elinden haykırma
delilikler yeter kalbim

Tutsak

seni istiyorum ve biliyorum
asla koynuma alamayacağım
sen o aydın ve pırıl pırıl gökyüzüsün
bense bu kafeste bir tutsağım

kara ve soğuk parmaklıklar ardından
gözlerim hasretle bakıyor yüzüne doğru
bir elin uzanışını düşlüyorum,
ansızın ben de uçayım sana doğru

boş bir anda düşlüyorum
bu sessiz hapishaneden uçmayı
gülerek gardiyan adamın gözüne
yanında yaşama yeniden başlamayı

düşlüyorum ancak bilirim asla
bu kafesten kurtulmaya gücüm kalmamış
gardiyan adam istese bile
kanatlanıp uçmaya soluğum kalmamış

parmaklıklar ardında her sabah
bir çocuğun bakışı güler bana doğru
sevinç şarkılarına başladığımda
dudağında öpücükle gelir bana doğru

şayet bir gün, ey gökyüzü
kanatlanırsam bu sessiz evden
ağlayan çocuğa nasıl söylerim
tutsak bir kuşum vazgeç benden

bir mumum. canımın alazıyla
harabeleri aydınlatırım
sönüklüğü seçersem eğer
bir yuvayı yıkıp dağıtırım

Öpücük

her iki gözünde onun günah gülüyordu
yüzüne ay ışığı gülüyordu
o suskun dudakların geçişinde
sığınmasız bir yalaz gülüyordu

utangaç ve silik bir istekle dolu
bakışları sarhoşluk renginde olmalı
gözlerine baktım ve söyledi:
aşktan bir ürün almalı

bir gölge eğildi diğer gölge üstüne
gecenin gizlisinde saklandı
bir soluk kaydı bir yüze
iki dudak ortasından öpüş alazlandı

Hasret

benden uçup kaçmışsın ve ben sadeyim hala
senin ihanetine inanmıyorum
kalbimi sevgine öyle bağladım ki bir daha
başka sevdalı bir yürek istemiyorum

gittin ve tüm umudum sevincim seninle gitti
sevdanı senin nasıl arzutarım
senin bir tek öpücüğünün sarhoşluğunu
bu karanlık acı suskuda nasıl ararım

anımsa o deli kadını anımsa nasıl bir akşam
bağrında senin sarhoşluğun nazıyla uyudu
heves susamış dudaktannda titredi. nasıl
utangaç gözlerinde onun gE;!reksinim güldü

susamış dudakların dudağına öpüşün yangısını kondurdu
senin istek söylenceni bakışıyla söyledi
ayın sarı bahçelerinde yanmış o iki kol
sarıldı senin tenine bir sarmaşık gibi

kulağına söylediğin sevda öykülerini
anımsıyor tümünü unutmamıştır
o şaşılası geceden yazık ne kalmış arda ki
o dal kurumuş o bahçe ölmüştür

gerçi gitmişsin ve unutmuşsun beni fakat
hala istiyorum seni candan seviyorum
gel ey erkek ey somut aldanış gel seni
yangılı bağnma basmak istiyorum

Veda

yorgun, solgun ve örselenmiş
gidiyorum harabe evime
sizin kentinizden tanrıya
götürüyorum coşkun kalbimi

götürüyorum o uzak noktaya ki
günahın renklerinden arındırayım
bu denli yersiz ve boşuna istekten
aşkın lekesinden arındırayım

senden uzaklara götürüyorum
ey umarsız umutların cilvesi
diri diri gömeyim diye bir daha
olmasın seninle buluşma hevesi

ağlayış titriyor oynuyor gözyaşım
ah bırak da beni gideyim
ey günahların kaynar pınarı
iyisi senden sakınayım

yemin olsun ki sevinç goncasıydım ben
beni aşkın eli dalımdan kopardı
iç çekmeterin yalazı oldum ancak
benim dudağım o dudağa varmadı

sonunda yolculuk bağlarıyla bağlandım
gülerek bağrımda kan gidiyorum
ey boşuna meyvesiz umut vazgeç
kalbirnden benim ben gidiyorum

Gecenin devi

küçük oğlum benim ninni
kapa gözünü gece olmuştur
uyu bu kara dev. gözünde kan
dudağında gülüşte gelmiştir

başını koy yorgun dizlerime
adımlarının sesini dinle onun
ulu ağacın beli kırıldı
ayağını üstüne basınca onun

ah, bırak perdeler çekeyim
tüm bu pencerelere
yüzlerce ateş ve kan dolu gözlerle
her an uzanıyor pencerelere

onun soluklarının yalazlarındandı
çöldeki suskun çoban yanmıştır
aman sus bu sarhoş dev senin sesine
kapı ardında kulak kabartmıştır

anımsarım o yaramaz çocuğu
yorgun annesini nasıl üzmüştü
karanlığın dibinden gecenin devi
gizlice gelip çocuğu kaçırmıştı

camlar pencereler titriyor
o haykırarak geliyor
heeey o çocuk nerede diye bağırıyor
dinle, pençelerini kapıya sürüyor

hayır uzaklaş sen kötüsün
uzaklaş nefret ediyorum senden
ben bebeğimin yanında uyanıkken
alıp kaçıramazsın onu benden

ansızın sessizliği bozuldu evin
gece devi haykırdı ah
sus kadın korkmam senden
sen günahkarsın günah

ben devim ancak sen
daha beter bir devsin
rahat etmez çocuğun kaldır başını
günahkar annenin lekeli eteğinden

sesler ölüyordu ve acının yangını
yakıp geçiyordu kalbimden
ağlıyor diyorum Kami yavrum
kaldır başını eteğimden
günahkar annenin eteğinden

Duvar
(1952-1956)

Günah

günah işledim lezzet dolu bir günah
titreyen esrik bir tenin yanında
tanrım ne bileyim ne yaptım ben
o karanlık susku dolu zulada

o karanlık susku dolu zulada
baktım gözlerine gizemleriyle dolu
gözlerinin çaresiz isteklerinden
kalbirn göğsümde çırpınıp durdu

o karanlık susku dolu zulada
yanında darmadağın oturdum
dudaklarıma heves döktü dudakları
deli kalbimin üzüncünden kurtuldum

aşkın öyküsünü okudum kulaklarına:
seni istiyorum ey benim cananemi
ey bağrı can bağışlayan, seni
seni ey aşığım benim divanemi

kırmızı şarap camda oynadı
gözlerinde heves yalazlandı
yumuşak yatakta benim bedenim
göğsünde onun sarhoşça kıvrandı

günah işledim lezzet dolu bir günah
alevii yangılı bir kucakta
günah işledim kinci, sıcak
ve demirsi iki kol ortasında

Düş

sıcak sevinçle umutla
düşsel esrik bakışlarta
kız söylence okuyar
gecenin yalnızlık zulasında
uzak yoldan kuşkusuz bir gün
mağrur prensin
rüzgar kanatlı atının taynakları
çarpacak kent sokaklarının dizme taşlarına
tacının üzerinde
güneş yalazları pariayarak
altın işlemeli elbiseleri
göğsü inciler takmalarla kaplı
rüzgar tacının tüylerini
alnındaki bir tutam siyah saçı
her an başka bir yöne çekerek

halk fısıldıyor:
"o bu gurur bu görkem ve güçle
bu dünyada eşsizdir
yüce prenstir kuşkusuz ... "
kızlar pencerelerden boylanıyar
yanakları utançtan kızarıyor
göğüsleri bir düşün sevinciyle
"belki beni ister" diye çarpıyor
ama prensin gözü sanki
onların istek dolu bakışlarını görmüyor
o, mis kokan bu bahçeden
bir yaprak bile dermeden
dingin ve usulca geçiyor
kentin dizme taş sokaklarına
at taynakları çarpıyor
güzel sevgilisinin evine doğru

halk soruyor birbirine:
"öyleyse bu mutlu kız kimdir?"

ansızın kapıda bir ses
sevinçle sese doğru uçuyorum
odur evet o!
"ah ey prens! ey düşsel sevgili
görüyordum düşümde geldiğini. "
çocukça gülüyor
sevinç dolu sıcak bir bakışla
bakıştarımın yolunu kapatıyor
"ey bakışları güzellik kentine yol
ey bakışları bir kadeh içki
ey dudaktan kan renginde çöl tatesi
koş
yol uzundur
ama yolun sonu köşktür nurdur."

sessizce oturuyorum atın sırtına
göğsünün gölgesine kayıyorum
başım dönüyor.
yine
dingin ve usulca
rüzgar kanatlı atının toynakları
kentin dizme taşlarına çarpıyor
tacının üzerinde güneş
yalazlanıp parlıyor

onunla birlikte bu hüzün dolu kenti
terk ediyorum
halk şaşırmış fısıldıyor:
"ne mutlu kıza!. .. "

Kurbanlık

bu akşam görkeminin eşiğindeyim
gına gelmişim bu çabadan telaştan gına
ithamın dürtüsüyle allak bullakım
ey şiir ey kan emen tanrıça

ne zamandır fısıldamıyorsun
kulaklarıma tanrısal şarkılar
yine kana susamışsın bilirim
ama yeter aldığın bu kurbanlar

bilemezsin bencilliğinle sen neler
kuluna öfkeyle sen neler yaptın
sevdanı kalbine koyunca
onu her şeyinden koparıp attın

ne acı ki sana güldüğüm günden beri
beni üzmeğe uğraştın
gözyaşlarım kan oldu ve sen
döktün kadehlerine içtin

attın beni lekeler tuzağının eteklerine
adımı ayaklarına atınca
umut aynamı taşlara çarpan
o kimdir ah ey tanrıça

günah dolu öpüşlerin kokusunda
senin alevli düşlerini gördüm
tatlı bir hüzünle senin
suskunluk tapınağında dans ettim

ne yazık ki bardağımda benim
hasret ve acı vardı sadece
ey sonbahara ermiş umutlarım
adımın çiçek dolu tacı nerede?

benden alabileceğin ne kaldı
yaşlarla dolu bu iki gözden başka
yeter artık bu kurbanlıklar
ey şiir ey kan emen tanrıça

Gereksinimin yenilgisi

bir ateşti ve söndü
yürek senin bağlarından kurtulunca
bir bağdı ve koptu
üzüncün tılsımlı camı kırılınca

sarılayım diye sana geldim
oysa gördüm yapraksız bir dalsın
umudumun gözünde sen
ölümün gülümsemesisin

ah ne denli tatlıdır
mezarının başında senin, ey gereksinimli aşk
dans etmek
ah ne denli tatlıdır
ey yakan ölümcül öpüş,
senden vazgeçmek

ah ne denli tatlıdır
senden kopup başkasına varmak
kapıyı yürek üzüncüne kapamak
cennet buradadır
yemin olsun tanrıya, bulut gölgesi ve ekin kıyısı buradadır

sen hiç düşünme en iyisi
beni ve harlanan acımı
ben acıdan yakinmam
ben yalazdan yanmam

Duvar

soğuk anların ivmeli geçişinde
yabanıl gözlerin senin,
kendi suskunluğunda
çevreme duvar örüyor

kaçıyorum senden yol sapaklarında
kırları ay ışığı tozunda göreyim diye
yıkanayım diye ışık pınarlarında
sıcak yaz sabahının alaca sisinde
eteklerimi kır çiçekleriyle dolduracayım diye
köy kulübeleri damından horoz sesleri duyayım diye
kaçıyorum senden, çöl ortasında ölesiye
yeşilliklere basayım diye
atların soğuk çiyini içeyim diye
kaçıyorum senden, terkedilmiş bir kıyıda
karanlığın bulutunda yiten kayalar üstünden
deniz fırtınalarının dönen dansını göreyim diye.

uzak bir günbatımında
yaban güvercinler gibi kanatlarımın altına alayım diye
gökyüzünü, dağları. kırları,
kuru çalılar arasından
çöl kuşlarının sevinç şarkılarını
duyayım diye

kaçıyorum senden, senden uzak, açayım diye
istek kentinin yolunu
ve kentin içinde
düş sarayının ağır altın kilidini

ancak senin gözlerin suskun çığlıklarıyla
yolları gözlerimde bulandırıyor
gizinin karanlığında durmadan
çevremde duvar örüyor

sonunda bir gün...
kuşku gözünün büyüsünden kaçarım
saçılırım alaca düş çiçeklerinden saçılır gibi
gece esintisi saçlarının dalgasından süzülürüm
giderim güneş kıyılarına değin
sonsuz dingiliğinde uyuyan bir dünyada
usulca kayarım altın renkli bir bulut yatağına
dökülür ışık sevinçli gökyüzüne
dökülür yığınla şarkının tarhı

ben oradan, esrik ve özgür
bakarım dünyaya, senin büyülü gözlerinin
yollarını gözümde bulandırdığı
bakarım dünyaya, senin büyülü gözlerinin
gizemli karanlığında durmadan
çevresinde duvar ördüğü.

İsyan
(1956-1957)

Tanrının isyanı

Bu şiir esasen ''isyan " manzumelerinin yapımı için ilk çabadır ve belki de o manzumenin içinde yer alması daha doğru olurdu. Ancak iki şiirin oluşumu arasında geçen zaman diliminin geniş olması dolayısıyla bu parça benim için bağımsız bir kişilik kazanmıştır. Bu nedenle de bu kitapta ayrı olarak yayımlıyorum. (F.F.)

Tanrı olsaydım eğer, bir gece haykırırdım tüm meleklere
Güneş sikkesini karanlığın körüne atsınlar diye
Dünya bahçesinin hizmetçilerine öfkeyle söylerdim
Sarı ay yaprağını gecenin dalından koparsınlar diye

Yarı gece ulu katımda
Öfkeyle gürleyen pençelerim dünyayı altüst ederdi
Yorgun ellerim, suskun binlerce yıl sonra
Dağları, denizierin açık ağzına dökerdi

Çözerdim prangaları hummalı binlerce yıldızın ayaklarından
Akıtırdım ateş kanını ormanların sönük damarında
Duman perdelerini yırtardım, rüzgarın haykırışıyla
Ateş kızı esrikçe dansetsin diye ormanların bağrında

Gece rüzgarının büyülü kavalina üflerdim,
Susamış yılanlar gibi yataklarından kalksınlar
Bir ömür ıslak göğüsleri üzerinde sürünrnekten
yorgun ırmaklar
Gecenin karanlık yatağına aksınlar

Rüzgarlara usulca söylerdi,. hummalı gecenin deltasına
Kızıl güllerin esrik kokulu sandalını salsınlar
Açardım mezarları. binlerce avare ruh
Bir daha, tenlerin kalesinde saklansınlar

Tanrı olsaydım eğer haykırırdım bir gece tüm meleklere
Kevser suyunu cehennemin kazanında kaynatsınlar
Yakıcı meşale ellerinde. sakınanların sürüsünü

Cennetin yeşil taze atlağından atsınlar

Tanrısal sakınımdan yorgun, gece yarısı iblis'in yatağında
Yeni hatanın uçurumunda sığınak arardım
Tanrısal altın tacıma karşılık
Bir günahın kucağındaki karanlık acıyı tadardım

Senin için bir şiir
oğlum Kamyar'a gelecek günlerin umuduyla

bu şiiri sana söylüyorum
susamış bir yaz günbatımında
başlangıcın bu uğursuz yarı yolunda
bitimsiz bu acının köhne mezarında

bu son ninnimdir yavrucağım
senin beşiğinin yanında salınır
belki bir gün bu yaban çığlığım
gençliğinin göklerinde yankılanır

bırak benim avare gölgem
senin gölgenden uzak ve ayrı kalsın
bir gün kavuşuruz ve o gün
varsa aramızda sadece Tanrı kalsın

yaslamışım karanlık bir kapıya
acıdan kıvrılan alnımı
umutla sürüyorum bu açık kapıya
ince ve soğuk parmağımı

arsızlıkla damgalanan
boş kinayelere gülen bendim
kendi varlığının sesi olayım
istedim yazık ki "kadın"dım

senin suçsuz bakışların bir gün
bu başlangıçsız kitaba kayar
görürsün zamanın köklü isyanı
tüm şarkıların yüreğinde açar

burada yıldızlar hep sönüktür
burada meleklerin tümü ağlarlar
burada meryem çiçekleri

çöl dikeninden değersiz açarlar

burada yalan, arsızlık ve riyakarlığın devi
oturmuş tüm yol ağızlarında
uyanmanın aydınlık sabahından bir ışık
görmüyorum gökyüzünün karanlığında

bırak gözlerimi yeniden
doldurup taşırsın çiy taneleri
kendimden uzaklaştım ta ki indireyim
Meryem'in sili suratından perdeleri

iyi ad kıyılarından kopmuşum
göğsümde fırtına yıldızı var
ne yazık öfkemin alevleri
hapishane karanlığında kanatlanır

göz boyayan zahitlerle bilinsin bu
annenin kolay sürmeyecek kavgasıdır
tatlı yavrum benimle senin kentin
nice yıllardır şeytan yuvasıdır

bir gün gelir hasret dolu bakışların
bu hüzünlü şarkılarda kayar
benim anam oydu diyerek
beni sözcüklerin arasında arar

27 Temmuz 1957-Tahran

Karanlık

neden kaçarsın benden
nedir bu acele
nereye sığınırsın
bu karanlık gecede

o fildişi köşkün mermer merdivenleri
ne yazık ki bizden çok uzaktadır
bu anları şimdiyi yaşa
yarının gözleri kördür

o sondaki bir ışık değil
ne görünüyorsa uzaklardan
belki de kurt gözüdür
o noktada parlayan

kafayı seecadeye koymak ne zamana değin
şarap bardakta bekliyor
o burada saklıdır
şarapta parlıyor

sarılırsak birbirimize
biz iki avare dalga
zirvenin o büyülü anında
varırız aradığın sığınağa

Güzellik şarkısı

omuzların senin
sert ve gururlu kayalar
saçımın dalgaları eğiminde
göğüs kabartan aydın çağlayanlar

omuzların senin
koca kalenin burçları
saçlarımın ondaki dansı
meltemin avuçlarında söğüdün dansları

omuzların senin
demirden burçlar
kan ve yaşamın şaşılası yansıması
rengi bakır tepsinin rengine çalar

devinimli uyurum senin yanında
istek tapınağının sessizliğinde
yılan yangılı diş izleri var
omuzlarındaki öpücüklerimin yerinde

omuzların senin
yakıcı, görkemli güneşin curcunasında
ışıyar dağların zirvesi gibi
sıcak ve aydın ter damlaları altında

yakaran gözlerimin kıblesi
omuzların senin
namazımın taştan mührü
omuzların senin

Sonraları

bir gün benim de ölümüm gelir çatar
ışıklarında bir bahar gününün
tozlu dumanlı bir kışın ya da
haykırışsız şevksiz bir güzün

bir gün benim de ölümüm gelir çatar
birinde bu acı ya da tatlı günlerin
başka günler gibi boş bir günde
gölgesinde bugünün. ayrı günlerin

yanaklarım soğuk mermer
gözlerim karanlık dalanlara dönecek
ben boşalacağım acıdan haykırıştan
ansızın bir uyku beni çalacak

şiirin büyüsünden habersiz ellerim
defterim üzerine usulca süzülür
anımsarım elierirnde benim
bir zamanlar yalazlanırdı şiir

toprak her an beni kendine çağırır
gömsünler beni diye yoldan gelirler
mezarıma bir dal çiçek bırakırlar
ah belki yarı gece o sevgililer

benim hayatımın karanlık perdeleri
benden sonra her biri bir yöne çekilir
benim kağıtlarım ve defterlerim üstünde
tanımadık gözler süzülür

küçük odama adım atar
benden sonra anılanından habersiz biri
bağrımda ayna durur
bir tarak bir tel saç bir elin izi

kendimden ürkerim kalırım,
benden arda kalan her şey dağılır
ruhum bir kayığın yelkeni gibi
ufuklarda uzaklaşır. saklanır

günler, haftalar, aylar
birbiri ardınca hızla geçer
dalıp durur yollara senin
gözlerin mektubu bekler

benim soğuk vücudumu ancak
bağrına basmıştır toprak
benim kalbirn çürür orada, sensiz
senin kalbinin çarpmasından uzak

sonraları benim adımı yağmur ve rüzgar
usulca taşın yüzünden yıkayacak
mezarım adsız kalacak yol kenarında
arın, ayıbın söylencesinden uzak

Yeniden doğuş
(1959-1963)

O günler
o günler geçip gitti.
o iyi günler,
o sağlıklı, dolu günler
o pullarla kaplı gökyüzü
o kiraz dolu dallar
o sarmaşıkiarın yeşil sığınağında birbirine yaslanan evler
o haylaz uçurtma damları
o akasyaların kokusundan başı dönen sokaklar.

o günler geçip gitti.
o günler. kirpiklerimin arasından
şarkılarımın hava dolu kabarcıklar gibi kaynadığı,
gözümün, üzerine kaydığı her şeyi
taze süt gibi içtiği günler
gözbebeklerimin ortasında sanki
coşkun sevinçli bir tavşan vardı
yaşlı güneşle her sabah
giderdi arayışın bilinmeyen kırlarına
geceler dalardı karanlığın ormanlarına.

o günler geçip gitti.
o karlı suskun günler.
camın arkasından. sıcak odada,
her an dışarıya dalardım
benim olan temiz kar, yumuşacık yün gibi
usulca yağardı
köhne ahşap merdivenlere
gevşek çamaşır ipine
yaşlı çarnların saçiarına
ve ben yarını düşünürdüm, ah.
yarın,
o kaygan beyaz oylum
büyükannenin çarşafının hışırtısıyla başlardı
ve onun karışık gölgesinin belirmesiyle
kapı aralığında

-ansızın kendini ışığın soğuk duygusuna bırakırdı-
ve güvercinlerin başıboş uçuşlarının deseninde
pencerenin renkli camlarında başlardı
yarın . . .

kürsünün sıcaklığı uyuklatırdı
ben hızlıca ve sakınmasız
annemin bakışlarından uzak, iptal çizgilerini
eski okul ödevlerimden silerdim.
kar dindiğinde
dolaşırdım bahçede hüzünlü
kuru yasemin saksılarının dibinde
ölü serçelerimi gömerdim.
o günler geçip gitti.
o çekicilik ve şaşkınlık günleri
o uyku ve uyanıklık günleri
o günler, her gölgenin bir gizi vardı
her kapalı kutu bir hazine saklardı
sandık odasının her köşesi. öğlen sessizliğinde
sanki başka bir dünyaydı
kimse karanlıktan korkmazdı
gözlerimde bir kahraman vardı.

o günler geçip gitti.
o bayram günleri...
o güneş ve çiçek beklentisi
o hoş koku titreşimleri
kışın son sabahında kenti
ziyaret eden
çöl nergislerinin suskun ve utangaç yığınında
yeşil lekelerin uzun caddesindeki seyyar şarkıcı sesleri...

kapalı çarşı başıboş kokular içinde yüzerdi
keskin kahve ve balık kokusu
çarşı ayaklar altında ezilir, sünür, karışırdı yolun
tüm anlarına

ve uyuklardı oyuncak bebeklerin gözleri dibinde .. .
çarşı anneydi,
akıcı renkli oylumlara doğru hızla giden
ve geri dönen
hediye paketleri ve dolu filelerle
çarşı yağınurdu yağan, yağan, yağan yağmur

o günler geçip gitti.
o gövdenin gizlerine gözlerin daldığı
o mavi damarların güzelliğiyle, çekingen tanışma günleri
bir el tek bir çiçekle
bir duvar arkasından çağırırdı öteki eli
ve küçük mürekkep lekeleri.
bu karmakarışık. acıklı ürkek elin üzerinde ...
ve aşk
utangaç bir selamla kendini anlatırdı.

sıcak dumanlı gün ortasında
biz aşkımızı sokağın tozunda okurduk
biz pisi çiçeklerinin sade diliyle tanışıktık
biz yüreklerimizi masum sevecenlikler
bahçesine götürürdük

ve ağaçlara borç verirdik
ve top, öpücük iletileriyle ellerimizde dönerdi
ve aşktı. avlunun karanlığındaki o karışık duygu
ansızın
bizi kuşatırdı
ve çekiverirdi kendine doğru, solukların, yürek atışlarının
ve gizli
gülümsernelerin yakıcı yığınında

o günler geçip gitti.
o günler güneşte çürüyen otlar gibi
güneşin ışımasında çürüdüler

ve yittiler akasya kokusundan başı dönen o sokaklar
dönüşümsüz yolların gürültülü kalabalığında.
ve yanaklarını
sardunya çiçek yapraklarıyla süsleyen o kız, ah
şimdi yalnız bir kadındır
şimdi yalnız bir kadındır.

Geçici

bir diyardan diğer diyara
ne zamana değin gitmeli
yapamam. arayarnam
hep başka bir aşk. başka sevgili
keşke biz o iki kırlangıç olsaydık
ömür boyu yolculuk etseydik
bir bahardan diğer bahara

ah, şimdi çok olmuştur
bende yıkılalı,
yüklü kara bir bulutun yıkintısı gibi
birleştiğimde senin öpüşünle
geçici bir koku can çekişir
dudaklarım üzerinde sanki

öyle bulaşmıştır ki
kederli aşkım yok olma korkusuyla
titrer tüm yaşamım.
sana baktığımda
bir pencereden

yapraklarla dolu, yalnız ağacıma
güzün sarı hummasında bakar gibiyim
suyun karmaşık akıntıları üzerinde
bir görüntüye bakar gibiyim

gece ve gündüz
gece ve gündüz
gece ve gündüz
bırak
unutayım.

sen nesin
bir andan başka
benim gözlerimi

bilgi vahasına açan
bir an?
bırak
unutayım.

Güneş oluyor

bak gözlerimdeki hüzün
nasıl da damla damla erimede
baş kaldıran kara gölgen senin nasıl
güneşin ellerine tutsak düşmede
bak
tüm varlığım yıkılmada
bir kıvılcımdır
yutmada
götürmede beni doruklara
bak
gökyüzüm benim nasıl
şimşeklerle doluşmada

sen uzaklardan
çok uzaklardan geldin sen
kokular ve ışıklar ülkesinden
beni fildişi, bulut ve kristalden
bir sandala oturtmuşsun .
şimdi götür beni
ey sevecen umudum
götür beni şiirler ve coşkular ülkesine

beni yıldız dolu yollara sürüklemedesin
yıldızlardan öteye ulaştırmadasın
bak
yıldızdan yanmışım
yıldızla dolup taşmışım
yıldız toplar olmuşum
gecenin göletlerinden
kırmızı ve saf balıklar misali

yeryüzü ne denli uzaktı önceleri
gökyüzünün bu mor odacıklarından
varıyor şimdi kulaklarıma yeniden
senin sesin

meleklerin karsı kanat sesi
bak nelere ulaşmışım
evrene, sonsuza ve ölümsüzlüğe

gelmişken doruklara birlikte şimdi
dalgaların şarabıyla yıka beni
öpüşlerinin ipeğine sar
bırakma bir daha
yıldızlardan ayırma beni

bak gecenin mumu yolumuzda nasıl
damla damla erirnede
gözlerimin kara sürahisi benim
senin sıcacık ninnilerinle nasıl
uyku şarabıyla dolup taşmada
benim şiirlerimin beşiği üstüne
bak
sen doğuyorsun ve güneş oluyor.

Toprak üstünde

imrenmedim asla
ılgınında gökyüzünün bir yıldız olayım
ve ermişlerin ruhu değin
suskunca oturayım meleklerle
asla yerden kopmuş değildim
yıldızlarla tanıdık değildim

toprak üstünde duruyorum
rüzgarı ve güneşi ve suyu
yaşasın diye emen
bitki sapma benzer tenimle dalları
istek dolu
acı dolu
toprak üstünde duruyorum
yıldızlar tapsınlar bana diye
okşasınlar diye beni meltemler

kendi penceremden bakiyorum
bir şarkı tınlamasından başka bir şey değilim
ölümsüz değilim
bir şarkının tınlamasından başka şey aramıyorum
bir hüznün sade suskunluğundan daha arın olan
bir lezzetin çığlığında
yuva araınıyorum
çiy gibi bir tende
tenimin zambağı üzerinde

yaşam olan kulübemin duvarında
aşkın koyu çizgisiyle
anılar çizmişler
gelip geçenler:
okianmış yürek
devrilmiş mum
çılgınlığın karmaşık harfleri üzerindeki
suskun uçuk noktalar

dudağıma varan her dudak
bir yıldız döl oldu
gecemde
anılar ırınağına oturan
neden yıldızlara imreneceğim?

bu benim şarkımdır:
- insanın içine oturan
bundan önce de daha fazla olmayan

Rüzgar bizi götürecek

küçücük gecemde benim, ne yazık
rüzgarın yapraklarla buluşması var
küçücük gecemde benim yıkım korkusu var

dinle
karanlığın esintisini duyuyor musun?
bakiyorum elgince ben bu mutluluğa
bağımlısıyım ben kendi umutsuzluğumun

dinle
karanlığın esintisini duyuyor musun?
şimdi bir şeyler geçiyor geceden
ay kızıldır ve allak bullak
ve her an yıkılma korkusundaki bu damda
bulutlar sanki, yaslı yığınlar misali
yağış anını bekliyorlar

bir an
ve sonrasında hiç.
bu pencerenin arkasında gece titremede
ve yeryüzü giderek durmada
bu pencerenin arkasında bir bilinmez
seni ve beni merak ediyor
ey baştan aşağı yeşil!
yakıcı anılar gibi ellerini,
bırak benim aşık ellerime
ve dudaklarını
varlığın sıcak duygusunu
benim sevdalı dudaklarımın okşayışına bırak
rüzgar bizi götürecek
rüzgar bizi götürecek.

Gazel

benim sesimi taşlarca dinliyorsun
taşsın hemen dinlediklerini unutuyorsun

ilkbahar sağanağısın ve pencerenin uykusunu
dürtü darbeleriyle kaçınyarsun

okşayışın yeşil dalı olan elimi
ölü yapraklarla sevіştiriyorsun

şaraptan daha sapkınsın ve gözü
yalazlara oturtuyor döndürüyorsun

ey kanımın bataklığının altın balığı
hoş olsun sarhoşluğun beni içiyorsun

sen günbatımının mor derelerisin ve gündüzü
göğsüne bastırıyor söndürüyorsun

gölgelerde, oturdu senin Furug'un ve uçuklaştı
gölgelerle onu neden karaya bürüyorsun?

Karanlık ortasında

karanlık ortasında
seni çağırdım
sessizlikti ve meltem
perdeyi uçuruyordu
hüzünlü gökyüzünde
bir yıldız yanıyordu
bir yıldız gidiyordu
bir yıldız ölüyordu

seni çağırdım
seni çağırdım
tüm varlığım
bir kase süt gibi
ellerimin ortasındaydı
ayın mavi bakışı
çarpıyordu camlara

acıklı bir şarkı
duman gibi yükseliyordu
ağustosböcekleri kentinden
duman gibi kayıyordu
pencerelerde

gece boyu orada
benim göğsümün ortasında
birisi umutsuzluktan
soluk soluğa kalmıştı
birisi kalkıyordu
birisi seni istiyordu
onun soğuk ellerini
yeniden geri itiyordu

gece boyu orada
kara dallardan
bir hüzün dökülüyordu

birisi kendinden kahveriyordu
birisi seni söylüyordu
hava bir yıkım gibi
onun üzerine yıkılıyordu

benim küçük ağacım
rüzgara aşıktı
evsiz barksız rüzgara
rüzgarın evi nerede?
rüzgarın evi nerede?

Bağışlayın onu

onu bağışlayın
o ki zaman zaman varlığının
durgun sularla
ve boş deliklerle olan
acı ilişkisini unutuyor
ve aptalca
yaşama hakkı olduğunu sanıyor

onu bağışlayın
devinimin uzak arzusu
kağıttan gözlerinde eriyen
bir resmin aldırmaz öfkesine

bağışlayın onu
o ki tabutu boyunca
al bir ayın akışı geçmekte
ve gecenin allak bullak ıtırı
vücudunun bin yıllık uykusunu
kaçırmakta
bağışlayın onu
o ki içten darmadağındır
fakat gözlerinin derisi hala ışık zerreciklerini
imgelemekten yanıyar
ve boşuna saçları
aşkın soluklarının sızmasından umutsuzca titriyor

ey sade mutluluk topraklarının sakinleri
ey yağmura açılı pencerelerin soluktaşları
onu bağışlayın
onu bağışlayın
büyülenmiştir çünkü
çünkü sizin varlığınızın verimli kökleri
onun uzak topraklarında yol almakta
ve onun tez inanan kalbi
hasretin sinsi darbeleri ile

göğsünde kabartmakta.

Algı

küçük kabarcıkta
örseliyordu kendini aydınlık
ansızın pencere geceyle doldu
boş seslerin yığıntısıyla dolu geceyle
ağulu solumaların henirtisiyle zehirlenmiş geceyle
gece ...

dinledim
korkmuş karanlık caddede
birisi sanki yüreğini
çürük bir oylum gibi
eziyordu ayağı altında
korkmuş karanlık caddede
bir yıldız çatırdadı
dinledim ...

nabızlarım benim
kanın taşkınlığıyla kabarınıştı
ve tinim
ve tenim dürtüsüyle
dağılmanın

tavanın eğri büğrü çizgilerinde
gözümü gördüm
ağır bir örümcek gibi
kuruyordu köpükte, sarıda, boğuntuda
tüm devinimimle
durgun su gibi
çöküyordum usul usul
tortu bağlıyordum çukurlarımda

dinledim
tüm yaşamımı dinledim
iğrenç bir fare kendi yuvasında
saçma, çirkin bir şarkıyı

söylüyordu utanmazca
inatçı ve anlamsız bir cır cır sesi
dönerek geçiyordu yok oluş anını
ve akıyordu unutuş düzlemine doğru

ah, ben şehvetle doluydum
ölüm şehvetiyle
memelerim korkunç bir duyguyla gerildi
ah,
ben anımsadım.
ergenliğimin ilk gününde
tüm vücudum
masum bir şaşkınlık içinde açıyordu
o silik, o tutuk, o belirsizlikle
birleşmek için

küçük kabarcıkta
aydınlık kendini
esnedi titreşimli bir çizgide.

Vuslat

ah . . . o bulanık gözbebekleri
benim halvetimdeki o sade sofiler
o iki gözün semahının çekiminde
bayılmışlardı

dalgalanıyordu gördüm uçtan ucuma
ateşin kızıl harlanışı gibi
suyun yansıması gibi
yağmurun kasıntısıyla bir bulut gibi
sıcak mevsimlerin soluklarının gökyüzü gibi
yayılmıştı o
sonsuza değin
yaşamın öte yanına değin

ellerinin esintisinde
gördüm
gövdem bir şeydir
tükenen
gördüm
onun kalbinin
serseri büyüleyen tınlamasıyla
kalbimde döndüğünü

saat uçtu
perde rüzgarla gitti
bastırmıştım onu
yalazların halesinde
söylemek istiyordum
ancak
onun tok gölgeli kirpiklerinin yığını
ipek bir perdenin saçakları gibi
karanlığın diplerinden aktı
isteğin o uzun uyluğuna
ve o kasılma ... o ölesiye acı kasılma
benim yitik uçlarıma değin

kurtuluyorum diye gördüm
kurtuluyorum diye gördüm

derimin
aşkın genişlemesinden çatladığını gördüm
yangılı oylumumun
usulca eridiğini gördüm
ve döktü, döktü, döktü
aya, çukura. çökmüş aya, bulanık aya
birbirimizde ağlamıştık
birbirimizde o itibarsız birlik anını
çılgınca yaşamıştık

Soru

merhaba balıklar. .. merhaba balıklar
merhaba, kırmızılar, sarılar, altınlar
söyleyin bana. acaba
ölülerin gözü gibi soğuk
ve kentin geç saatleri gibi kapalı ve tenha olan
o billur odada
bir kaval sesi duydunuz mu ki
korku ve yalnızlık sirenlerinin kentinden
yatakhanelerin kerpiç güvenine doğru
ve saatlerin kurulu ninnilerine doğru
ve camsı çekirdeklerine doğru ışığın
geliyordu?
ve geliyerken
puldan yıldızlar yere düşüyor
ve yaramaz küçücük yürekler
ağlama duygusuyla çatlıyordu?

Cuma

sessiz Cuma
terkedilmiş Cuma
eski sokaklara benzer hüzünlü Cuma
hastalıklı tembel Cuma
sünen sinsi esnemeler Cuması
bekleyişsiz Cuma
teslim olmanın Cuması

boş ev
sıkıntılı ev
gençliğin baskınına kapalı ev
karanlık ev ve güneşin hayali ev
yalnızlık, fal ve kuşku evi
perde, kitap, dolap ve resimler evi

aaah ne denli dingin ve gururla geçiyordu
garip bir su akıntısı gibi
bu terkedilmiş sessiz Cumalarda
bu sıkıntılı evlerde
benim yaşamım
aaah ne denli dingin ve gururla geçiyordu ...

Kurma bebek

çok daha fazla, ah, evet
çok daha fazla, susabilir insan

saatlerce
ölülerin bakışları misali kıpırtısız bakışlarla
bir sigara dumanına dalabilir insan
bir fincanın biçimine ya da
renksiz bir çiçeğe, bir halıya
düşsel bir çizgiye, duvara.

kuru pençelerle
perdeyi bir kenara çekip insan görebilir
sokak ortasında delice bir yağmurun yağdığını
bir çocuğun renkli uçurtmasıyla
bir balkanun altında durduğunu
eski bir at arabasının boş alanı
gürültülü aceleyle terk ettiğini

olduğu gibi insan yerinde durabilir
perde kenarında, ancak kör, ancak sağır.
haykırabilir insan
korkunç yalancı, korkunç yabancı bir sesle
"seviyorum" diye
bir adamın güçlü kolları arasında
güzel ve sağlıklı bir dişi olabilir.

deriden sofra bir gövdeyle
iri ve sert iki memeyle
bir sarhoşun. bir delinin, bir serserinin yatağında
kirletebilir insan bir aşkın masumiyetini.

kurnazca aşağılayabilir insan
şaşılası her bulmacayı
sadece bir tek bilmecenin çözümüyle uğraşabilir
sadece boş bir yanıtın buluşuyla avunabilir

boş bir yanıt, evet beş veya altı harflik.

bir ömür diz çökebilir insan
öne eğik bir başla, soğuk bir türbenin eşiğinde
bilinmez bir mezarda tanrıyı görebilir
değersiz bir kaç bozuklukla inanabilir
bir caminin adacıklarında çürüyebilir
mezar duaları okuyan bir ihtiyar gibi
bir sıfır gibi, eksiltmede, artırmada, çarpımda yahut
hep aynı sonuca varabilir
kahrının kozasında senin gözlerini,
eski bir ayakkabının uçuk düğmesi sanabilir
su gibi kendi çukurunda kuruyabilir insan.

bir anın güzelliğini utangaçlıkla
gülünç şipşak bir resim gibi
sandığın dibinde saklayabilir
boş kalmış çerçevesine bir günün, insan
bir hükümlü, bir yenik. yahut
çarmıha gerilmiş birinin resmini koyabilir
bir duvarın yarıklarını suratçıklarla kapatabilir
daha anlamsız resimlerle karışabilir.

kurma bebekler gibi olabilir insan.
camdan boncuk iki gözle kendi dünyasını gören
kadife bir kutu içinde
saman dolu bir gövdeyle
yıllarca tül ve boncuk ortasında uyuyabilir
tüm hercai elierin her baskısıyla
nedensiz haykırabilir:
"ah, ben pek mutluyum"

Gecenin soğuk caddelerinde

ben pişman değilim
ben bu teslimi düşünüyorum. bu acı teslimi
ben yazgımın haçını
öldürüldüğüm tepelerde öpmüşüm

gecenin soğuk caddelerinde
sürekli kuşkuyla çiftler
birbirlerini terk ediyorlar.
gecenin soğuk caddelerinde
hoşçakal, hoşçakaldan başka bir ses yok.

ben pişman değilim
benim kalbirn zamanın öte yanında akmaktadır sanki
yaşam benim kalbimi yineleyecek
ve rüzgar göllerinde uçuşan pisi çiçeği
beni yineleyecek
görüyorsun ah
benim tenim nasıl yarılıyor
süt. soğuk memelerimin mavi damarlarında nasıl
mayalanıyar
kan nasıl
kıkırdaksı yeşerişine benim sabırlı belimde
başlıyor.
ben senim
ve seven birisi
aniden silik bir bağ bulur
binlerce gurbetli bilinmeyen şeyle
ve benim sarhoş toprağırnın tüm koyu şehvetiyle
ki tüm suları kendine doğru çekiyor
tüm ovaları verimli kılmak için.

dinle
benim uzaklardaki sesimi
duaların koyu sisinde
ve seyret beni aynaların suskusunda

elimin alevleriyle nasıl
tüm uykuların derin karanlıkianna dokunuyorum
ve kalbimin dövmesini nasıl kanlı bir leke gibi
varlığın tüm sili mutluluğuna dövüyorum

ben pişman değilim
sevgilim benim, sen
gecenin soğuk sokaklarında
işte yine bu aşık gözlerinle yeniden bulacağın
başka bir benle söyleş
ve beni
göz altlarının sevecen çizgilerine kanacak olan
onun hüzünlü öpücüğünde anımsa

Kızıl Gül

kızıl gül
kızıl gül
kızıl gül

o beni kızıl gül bahçesine götürdü
ve ıstıraplı saçlarıma kızıl gül taktı karanlıkta
ve sonunda
kızıl gül yaprağı üstünde benimle yattı

ey felçli güvercinler
ey adetten kesilmiş deneyimsiz ağaçlar, ey kör pencereler
yüreğimin altında ve derinliğinde uyluklarımın, şimdi
kızıl bir gül sürgün vermede
kızıl gül
kızıl
bir bayrak gibi
ayaklanmada

ah, ben gebeyim. gebeyim, gebe

Çift

gece iniyor
ve geceden sonra karanlık
ve karanlıktan sonra
gözler
eller
. . . ve soluklar. soluklar. soluklar. . . .
ve suyun sesi
musluktan damla damla damla damlıyor

sonra iki kızıl nokta
yanan iki sigaradan
saatin tik takları
ve iki kalp
ve iki yalnızlık

Ayın yalnızlığı

tüm karanlık boyunca
cır cır böcekleri haykırdılar:
"ay! ey kocaman ay .. . "

tüm karanlık boyunca
üzerinden şehvetli iniltileri yükselen
uzun kollarıyla dallar
ve tanınmamış ve esrarengiz tanrıların buyruklarına
teslim olmanın meltemi
ve toprağın gizli yaşamındaki binlerce gizli soluk
ve dönen o ışık topunda ateşböceği
ahşap tavandaki takırtılar
perdede Leyli
bataklıkta kurbağalar
hep birlikte. durmadan
sabaha değin bağırdılar:
"ay, ey kocaman ay... "

tüm karanlık boyunca
ay avluda aleviendi
ay
kendi gecesinin yalnız kalbiydi
altın renkli kahrında patlamaktaydı.

Benim sevgilim

benim sevgilim
o arsız çıplak teniyle
güçlü bacakları üstünde
ölüm gibi durdu

eğik devinimli çizgiler
onun isyancı organlarını
güçlü desenlerinde
izlemekte

benim sevgilim
sanki yitik nesillerden biridir
gözlerinin sonunda
sanki bir tatar
bir atlının pususuna yatmıştır
dişlerinin taze kıvılcımında
sanki bir barbar
bir avın sıcak kanına kapıımıştır

benim sevgilim
doğa gibidir
kaçınılmaz apaçık anlamıyla
o benim yenilgimle
erkin gerçek yasasını
onaylıyor.

o yabansı özgürdür
ıssız bir adanın derinliklerinde o
sağlıklı bir içgüdüm gibidir
mecnunun çadırının yırtıklarıyla o
ayakkabısından caddenin tozunu
siliyor.

benim sevgilim
bir tanrı gibi, Nepal tapınaklarında

varlığının başlangıcına
yabancı olan
o
geçmiş yüzyıllardan bir adam
güzelliğin soyluluğunu anımsatıyor

o, çevresinde
bir çocuk kokusu gibi
sürekli suçsuz anıları
uyandırıyor
o, sıradan hoş bir serenat
gibi
hayrat ve çırılçıplaktır

o katıksız seviyor
yaşamın zerreciklerini
toprağın zerreciklerini
insan oğlunun üzüntülerini
lekesiz üzüntülerini
katıksız seviyor
köyün bir bağ sakağını
bir ağacı
bir külah dondurmayı
bir çamaşır ipini

benim sevgilim
sade bir insandır
sade bir insan
benim onu
uğursuz ucubeler diyarında
şaşılası bir mezhebin son belirtisi gibi
memelerimin çalıları ortasında
sakladığım.

Sınırın duvarları

şimdi suskun gecede yeniden
otlar gibi boy atıyorlar
aradaki duvarlar, sınırın duvarları
aşkımın tarlasının bekçisi olsunlar diye

şimdi kentin kirli gürültüsü yeniden
balıkların karmaşık sürüsü gibi
benim kıyıınırnın karanlığından uzaklaşıyor
şimdi pencereler kendini yeniden
dağınık ıtırların dokunuşunun lezzetinde açılmış buluyor
şimdi ağaçların tümü uyumuş bahçede kabuk atıyor
ve toprak, binlerce delikle
ayın sersem zerreciklerini kendi içine çekiyor

şimdi
yaklaş
ve dinle
aşkın ıstıraplı darbeleri
tam tamları gibi zenciterin
tenimin kabilesinin ho holarında
dağılıyor

ben duyumsuyarum
ben namaz anının hangi an olduğunu
biliyorum
şimdi yıldızların tümü hep
birbirleriyle yatıyor
ben gecenin sığınınasında
tüm meltemlerin sınırlarından esiyorum

ben gecenin sığınınasında
çılgınca yıkılıp dökülüyorum
ağır saçlarımla, senin ellerinde
ve bu yeşil genç sıcak ikiimin tropikal çiçeklerini sana sunuyorum

benimle gel
benimle o yıldıza gel
toprağın donmuş! uğundan ve yerin boş ölçülerinden
binlerce bin yıl uzaktaki
ve kimsenin orada
aydınlıktan korkmadığı
o yıldıza

ben yüzen adalarda su üstünde soluk alıyorum
ben geniş gökyüzünden bir parçayı arıyorum
alçak düşüncelerin kesafetinden uzak olan
benimle geri dön
benimle geri dön
tenin başlangıcına
bir dölün kokulu odağına
senden yaratıldığım ana
benimle geri dön
ben senden bitimsiz kalmışım

şimdi benim dudaklarımın kozasında
öpücüğün kelebekleri kaçış düşüncesine dalmıştır
şimdi
benim tenimin mihrabı
aşkın tapınmasına hazırdır
benimle geri dön
ben söylemekten acizim
seni seviyorum çünkü
çünkü "seni seviyorum" sözü
boşunalıklar dünyasından
ve eskiler ve yinelenmeler dünyasından geliyor
benimle geri dön
ben söylemekten acizim

bırak dolayım
küçücük damlalarıyla yağmurun
gelişmemiş yüreklerle

doğmamış çocukların hacmiyle dolayım bırak
belki benim aşkım
başka bir lsa'nın doğumunun beşiği olur

Sonsuz bir günbatımında

- gece yahut gündüz?
- hayır. ey dost. sonsuz bir günbatımıdır

iki güvercinin geçişiyle rüzgarda
iki ak tabut misali
ve uzaklardan gelen sesler gibi, o elgin ovadan
rüzgarın devinimi gibi, dur duraksız ve başı boş

- bir söz söylemeli
- bir söz söylemeli

karanlıkla birleşmek istiyor canım
bir söz söylemeli
ne kadar ağır bir unutkanlık
bir daldan elma düşüyor
keten tohumlarının sarı taneleri
benim sevdalı kanaryalarımın gagası altında kırılıyor
baklaçiçeği
mor sinirini, meltemin iksirinde
değişimin belirsiz kaygılarından kırılmaya bırakıyor
ve burada, bende. kafamda benim?

ah .. .
kafamın içinde hiç bir şey yok, koyu kızıl
zerreciklerin dönüşümünden başka
ve bakışım
yalan bir söz gibi
utangaçtır ve yere dönük

- ben bir ayı düşünüyorum
- ben şiirdeki bir sözcüğü
- ben bir pınarı düşünüyorum
- ben topraktaki bir düşü
- ben buğday tarlasının yoğun kokusunu
- ben ekmek söylencesini

- ben sililiğini oyunların
ve uzun daracık bir sokağı
akasya ağaçlarının kokusuyla dolan
- ben oyun sonrasındaki acı uyanışı düşünüyorum
ve sokak sonrasındaki şaşkınlığı
ve akasya kokusu sonrasındaki uzun boşluğu
- kahramanlıklar?
- ah
yaşlıdır atlar
- aşk?
- yalnızdır ve basık pencerelerden
mecnunsuz çöllere
bakıyorlar

halhallı ince bir bacağın
süzülüşüyle karmaşık anılarla dolu
bir geçide

- istekler?
- yitiriyorlar kendilerini
binlerce kapının acımasız uyumunda
- kapalı?
- evet. sürekli kapalı, kapalı
- yorulacaksın
- ben bir evi düşünüyorum
sarmaşıkların soluklarıyla. rehavet içinde
gözün ışıması gibi, ışıklarıyla aydın,
geceleriyle düşünceli, tembel. kaygısız bir evi
ve sonsuz gülümsemesiyle yeni doğan bir bebeği
sudaki ardışık döngü gibi,
ve bir üzüm salkımını andıran kanlı bir teni,
- ben yıkımı düşünüyorum
ve kara esintilerin talanını
ve ikircil bir ışığı
geceleyin pencerede aranan
ve küçük bir mezarı, yeni doğanın teni gibi küçücük

- iş ... iş?
- evet. fakat o büyük masada
gizli bir düşman barınır
seni usul usul kemirir
tahtayı ve defteri
ve binlerce başka boş şeyleri kemirir gibi
ve sonunda sen, bir çay bardağına dalacaksın
burgaçtaki sandal gibi
ve ufkun derinliklerinde, yoğun sigara dumanı
ve anlamsız çizgilerden
başka bir şey görmeyeceksin .

- bir yıldız?
- evet yüzlerce. yüzlerce, fakat
tümü kuşatılmış gecenin öte yanındalar
- bir kuş?
- evet yüzlerce. yüzlerce, fakat
tümü uzak anılardalar
kanat çalmaların boş gururuyla
- ben sokaktaki bir haykırışı düşünüyorum
- ben ara sıra duvardan geçen zararsız bir fareyi

- bir söz söylemeli
- bir söz söylemeli

sabahları,
havanın ergenlik duygusu gibi
belirsiz bir şeyle ansızın
birleştiği titreşimli bir anda
ben
bir taşkınlığa bırakılmak istiyorum
ben
o koskoca buluttan yağmak istiyorum
ben
hayır. hayır, hayır, hayır diye haykırmak istiyorum

- gidelim
- bir söz söylemeli
- kadeh mi, yatak mı, yalnızlık mı, uyku mu yoksa
- gidelim...

Yeryüzü ayetleri

işte o dem
güneş soğudu
ve bereket topraklardan kalktı

ve çöllerde kurudu yeşillikler
ve balıklar denizlerde kurudu
ve artık kabul etmez oldu toprak
ölülerini

gece, tüm soluk pencerelerde
kuşkulu bir sanı gibiydi
sürüyordu durmadan ve taşıyordu
ve yollar
sonlarını karanlığa bıraktılar

kimse aşkı düşünmedi artık
kimse yengiyi düşünmedi
ve kimse
hiçbir şeyi düşünmedi artık

yalnızlık mağaralarında
boşunalık doğdu
kan, afyon ve esrar kokuyordu
gebe kadınlar
başsız çocuklar doğurdular
ve beşikler mezarlara sığındılar
utançtan

ne denli acı ve karanlık günlerdi
ekmek. risaletin bu şaşılası gücüne
galebe çalınıştı
aç ve acınası peygamberler
tanrısal buluşma yerlerinden kaçtılar
ve lsa'nın yitik kuzuları
artık hiçbir çobanın çağırgan sesini

kırların şaşkınlığında duymadılar

aynaların gözlerinde sanki
devinimler ve renkler ve görüntüler
tersine yansıyorlardı
ve alçak soytanların başları ucunda
ve arsız fahişelerin yüzlerinde
aydın kutsal bir çember
yalazlı şemsiye misali yanıyordu

alkol bataklıkları
o buruk zehirli buharlarıyla
kımıltısız aydınlar yığınını
kendi dipsizine çektiler
ve sinsi fareler
altın yazıtlı kitap yapraklarını
eski dalapiarda kemirdiler.

güneş ölmüştü
güneş ölmüştü, ve yarın
çocukların belleğinde
belirsiz yitik bir anlamdı
onlar bu eski sözcüğün tuhaflığını
ev ödevlerinde
kocaman siyah lekelerle
imgeliyorlardı.

halk,
düşmüş halk yığını
bıkkın. yorgun ve şaşkın
kendi uğursuz cesetlerinin yükü altında
gurbetten gurbete gidiyorlardı
ve cinayetin acıtan isteği
ellerinde kabarıyordu

bir kıvılcım, küçücük bir kıvılcım bazen

bu cansız sessiz topluluğu
parçalıyordu ansızın içten
onlar saldırıyorlardı birbirine
adamlar birbirinin gırtlağını
bıçaklarla yarıyorlardı
ve kan yatağı ortasında
ergenleşmemiş kızlarla
yatıyorlardı

onlar kendi korkularında boğulmuşlardı
ve korkunç duyusu günahkarlığın
kör ve künt ruhlarını
felç etmişti

idam törenlerinde hep
urgan
bir mahkumun kasılan gözlerini
yuvasından dışarı fırlatırken onlar
kendilerine dalarlardı
ve yorgun ihtiyar sinirleri
şehvetli bir düşle gerilirdi

ama alanların çevresinde hep
görürdün bu küçük canileri
durmuşlar
ve dalmışlar
su fıskiyelerinin süreğen dökülüşüne

belki hala
ezilmiş gözlerin ardında. derinliğinde donmuşluğun
güçsüz çabalamalarıyla
su şarkılarının arınlığına inanmak isteyen
yarı canlı karmaşık bir şey
arda kalmıştı

belki: fakat ne de sonsuz bir boşluk!

güneş ölmüştü
ve kimse bilmiyordu
yüreklerden uçup kaçan
o üzgün güvercinin adı
inançtır

ah. ey mahpus ses
acaba senin umutsuzluğunun görkemi asla
bu tiksinesi gecenin bir yönünden
ışığa doğru bir yol açmayacak mı?
ah. ey mahpus ses
ey seslerin en son sesi...

Hediye

ben gecenin sonundan söz ediyorum
ben karanlığın sonundan
ve gecenin sonundan söz ediyorum

evime gelirsen eğer sevgili bana bir ışık getir
ve küçücük bir pencere, oradan
mutlu sokağın kalabalığını seyredeyim.

Gecede görüşme

ve şaşkın yüz
küçük pencerenin ötesinden söyledi bana:
"hak görenledir
ben yitmişlik duygusu gibi korkuncum
ama
benden nasıl korkulur tanrım?
ben
ben ki asla sisli damları üstünde gökyüzünün
yeğni ve başıboş uçurtmalardan başka
hiçbir şeyi değildim,
aşkımı ve isteğimi ve nefretimi ve acımı
gömütlüğün gece gurbetinde
ölüm adlı fare kemirmiştir"

ve şaşkın yüz
akış tarhlarını rüzgarın,
her an yok edip değiştirdiği
o ince uzantılı çizgileriyle
ve gecenin gizli deviniminin çaldığı
ve gecenin tüm enginine serdiği
deniz dibi bitkilerine benzer
yumuşak uzun saçlarıyla
pencerenin öte yanında akıyordu,
ve haykırdı
"inanın
ben diri değilim!"

ben onun ötesinden karanlığın birikimini
ve gümüşsü çam kozalarını hala
görüyordum, ah, fakat o .. .

o tüm bunlarda kayıyordu
ve kabarıyordu sonsuz yüreği
sanki yeşil duyumsamasıydı ağaçların
ve gözleri sürüyordu bitimsiz zamana değin.

"hak sizinledir
ben ölümümden sonra hiçbir zaman
aynaya bakmaya kalkışamadım
ve o denli ölüyüm ki ben
ölümden başka hiçbir şey artık
beni kanıtlayamaz.
ah
acaba siz
gece sığınağında aya doğru koşan
bahçenin sonunda
bir ağustosböceğinin sesini
duydunuz mu?

ben sanıyorum tüm yıldızlar
yitik bir göğe göç etmiştir
ve kent, kent ne denli kımıltısızdı
tüm yol boyunca ben
birkaç uçuk renkli heykelden
ve çöp ve tütün kokan
birkaç çöpçüden
ve yorgun uykulu bekçiden başka
hiçbir şeyle karşılaşmadım

yazık
ben ölüyüm
ve gece hala
o beyhude gecenin devamıdır sanki."

sustu ve ağlama duygusu
iki gözünün enginini
sıziatıp bulandırdı.
"sizler, yüzlerini
yaşamın hüzünlü maskesi gölgesinde
saklayan sizler!
acaba zaman zaman bu düş kıran gerçeği;

bugünün dirilerinin
bir dirinin atıklarından başka bir şey olmadıklarını
düşünür müsünüz siz hiç?

sanki bir çocuk
ilk gülüşüyle yaşlanmıştır
ve yürek
- özgün satırlarında aynanmış bu yazıt-
kendi taş güvencesine bile
güvenmeyecektir.

belki var olmaya alışkanlık
ve sürekli yatıştırıcı kullanma
insanın sade ve arın isteklerini
yokluğa sürüklemiştir
belki tini
ıssız adanın kuytusuna
sürmüşlerdir
belki ben böcek sesini düşlemişim
öyleyse bu sabırlı

kendi tahta süngülerine yaslanan yayalar
o rüzgar kanatlı atlılar mı?
ve bu sıska kamburlu esrarkeşler
yüce düşünceli bilgeler mi?
öyleyse doğru mu. doğru mu insan,
artık zuhuru beklemiyor
ve sevdalı kızlar
uzun tığlarıyla
kendi tez inanan gözlerini oymuşlar?

şimdi derinliklerinde sabah uykusunun
karga çığlıklarının yankısı
duyulmakta
aynalar, uyanmakta
ve tekil ve yalnız biçemler

kendilerini uyanışın ilk gerinişine
ve uğursuz karabasanların saldırısına
bırakmakta.

yazık
ben
kandan, kanlı destanlardan başka söz etmeyen
ve gururdan, kendini hiçbir zaman
bu denli küçülmüş yaşamamış olan gururdan,
oluşan tüm anılarımla
kendi fırsatıının sonunda durmuşum
ve dinliyorum: hiçbir ses yok
ve dalıp bakıyorum: hiçbir kımıltı yok yaprakta
ve tüm o arınlığın benliği olan adım
mezarların tozunu bile
kıpırdatmıyor

sarsıldı
ve taşıdı ve iki yanına döktü
ve yarıklardan yalvaran eli
uzun iç çekişleri gibi,
bana doğru geldi

"soğuktur
ve rüzgar çizgilerimi kesiyor
acaba bu ülkede hala
kendi yok olmuş yüzleriyle tanışmaktan
korkmayan
kimseler var mı?

acaba zamanı gelmedi mi
bu küçük pencerenin.
açık, açık. açık açılmasının
gökyüzünün yağmasının
ve adamın kendi cenazesine
ağlayarak namaz kılmasının

zamanı gelmedi mi?"

belki kuştu ağlayan
ya da rüzgardı, ağaçlar ortasında
ya da bendim, kendi yüreğimin çıkmazına karşı
üzüntü ve ar ve acıdan dalgalarla
kabarıyordum,
ve pencere aralığından g örüyordum
o iki el, o iki acı sitem
yalancı tan aydınlığında
benim iki elime uzanan
o iki el
nasıl tükeniyordu . . .

ve soğuk gözeriminde bir ses
haykırdı:
"hoşça kal."

Yeşil evham

gün boyu ağlıyordum aynada
ilkbahar penceremi
ağaçların yeşil evhamına bırakmıştı
tenim sığmıyordu yalnızlığımın kozasına
ve kağıttan tacımın kokusu,
o güneşsiz hükümranlığın havasını
kirletmişti
yapamazdım artık yapamazdım
sokağın sesi, kuşların sesi
yitme sesi kadife topların
kaçışan çocukların gürültüsü
ve balonların oynaşması
sabun köpükleri gibi
tırmanıyordu ucunda bir ipliğin
ve rüzgar, rüzgar soluyordu sanki
bir sevişmenin en çukur karanlık anlarının derinliğinde
benim güvenimin suskun kalesinin kuşaklarını zorluyordu
ve eski çatlaklardan, kalbimi adıyla çağırıyordu
gün boyu bakışım benim
dalmıştı gözlerine yaşamımın
o ıstıraplı korkak iki göze ki
benim kımıltısız bakışımdan kaçıyordu
ve yalancılar gibi
kirpiklerin tehlikesiz inzivasına sığınıyordu

hangi zirve hangi doruk?
bu kıvrımlı yolların tümü
o emen soğuk ağızda
kesişen ve sonianan noktaya varmıyor mu?
ey aldatıcı sade sözcükler ne verdiniz bana
ve ey vücutların ve isteklerin acısı?
saçlarıma bir çiçek takmış olsaydım şayet
bu sahtelikten, başımın ucunda kokuşan
bu kağıt taçtan, daha gönül çalan olmaz mıydı?

çölün ruhu beni nasıl da aldı
ve ayın büyüsü nasıl da sürü inancımdan ayırdı beni!
nasıl büyüdü kalbimin bütünsüzlüğü
ve hiçbir yarı bu yarıyı tamamlamadı!
nasıl da durdum ve gördüm
ayaklarımın altında yer
dayanağından nasıl da boşalıyordu
ve çiftimin teninin sıcaklığı
tenimin boşuna bekleyişine yol almıyordul

hangi zirve hangi doruk?
ey karmaşık ışıklar alın beni sığınağınıza
ey kuşkulanan aydın evler
hoş kokulu tütsülerin bağrında yıkanmış çamaşırlar
güneşli damlarınııda aynaşan evleri

alın beni sığınağınıza ey sade tam kadınlar
siz ki ince parmak uçlarınız. derinin ötesinde
bir dölün keyifli kımıldanışının doğrultusunu izliyor
ve boynunuzun açıklığında hep
havayla taze süt kokusu birleşiyor!

hangi zirve hangi doruk?
alın beni sığınağımza ey ateş dolu ocaklar
-ey mutluluğun nalları-
ve ey mutfakların karanlığındaki bakır tencerelerin
şarkıları

ve ey dikiş makinelerinin hüzünlü mırılltıları
ve ey halıların ve süpürgelerin gece gündüz kavgaları
alın beni sığınağınıza ey tümü hırslı aşkların
sizin ki ölümsüzlüğe acılı isteğiniz
elde etmelerinizin yatağını
büyülü sular
ve taze kan damlalarıyla süslüyor

gün boyu, gün boyu
bırakılmış. bırakılmış. bir leş gibi suya
ilerliyordum en korkunç kayalara doğru
ve en derin deniz mağaralarına doğru
ve en etobur balıklara doğru
ve sırtımın ince omurları
ölümün duyumuyla sızladı

yapamazdım artık yapamazdım
yolun in karından yükseliyordu ayak seslerim
ve umutsuzluğum ruhumun direncinden daha genişti
ve o bahar. penceremden geçen
o yeşil evham,
içimden
"bak" diyordu
"ilerlememişsin hiçbir zaman sen
dalmışsın."

Bahçenin fethi

başımızın üstünden
uçan o karga
ve serseri bir bulutun dağınık düşüncesine dalan
ve sesi kısa bir mızrak gibi
gözeriminde baştan başa kayan
o karga
bizim haberimizi kente götürecek.

herkes biliyor
herkes biliyor
sen ve ben o soğuk samurtkan küçücük delikten
bahçeyi gördük
ve elin ulaşamadığı o aynaşan daldan
elmayı kopardık

korkuyor herkes
korkuyor herkes. ancak sen ve ben
ışığa, suya ve aynaya kavuştuk
ve korkmadık.

söz iki ismin cılız birleşmesinden değildir
ve kucaklaşmasından eski bir defterin yapraklarında, söz
benim mutlu saçlarımdandır
senin öpüşünün yanık gelincikleriyle,
ve çalmadaki tenlerimizin içtenliğinden
ve çıplaklığımızın parıltısındandır
su daki balıkların pullarına benzeyen...
söz, bir şarkının gümüşsü yaşamındandır
sabahları küçük fıskiyenin söylediği.

biz, akan o yeşil ormanda
bir gece, yaban tavşanlarından
ve inci dolu istiridyelerden
ve yengili elgin dağdaki
genç şahinlerden. sorduk

ne yapmalı?

herkes biliyor
herkes biliyor
biz simurgların sessiz ve soğuk düşlerine ulaştık
biz doğruyu bahçede bulduk
adsız bir çiçeğin utangaç bakışında
ve ölümsüzlüğü bitimsiz bir anda,
iki güneşin birbirine dalıp baktığı ..

söz, karanlıktaki ürkek fısıltıdan değil
söz. gündüzden ve açık pencerelerdendir
ve temiz havadan
ve boş şeylerin yandığı ocaktan
başka ekinden yüklü bir yerdendir
ve doğuş, evrim ve gurur
korku ve ışık ve meltem iletisinden
gecenin üstüne bir köprü kuran
bizim sevdalı ellerimizdendir söz!

çimenliğe gel
geniş çimenliğe
ve fesleğenlerin solukları ardından çağır beni
eşini çağıran bir ceylan gibi

perdeler gizli hıçkırıklarla dolup taşmıştır
ve suçsuz güvercinler
yücelerinden kendi ak burçlarının
yere bakmakta.

Ali'ye bir gün annesi dedi ki ...

bücür Ali
mız mız Ali
uyanıverdi yarı gece
gözlerini ovuşturup
birkaç ağız da esneyip
kalktı oturdu öylece

ne görmüştü?
ne görmüştü
bir balığın rüyasını
ne bir balık, gümüş lira
sanki bir top ipek ya da
inci boncuk çevresiyle
sanki onu papatyalar üzerinde
iğne oya işliyorlar
gözlerinde onun iki
iri yuvarlak elması
saklambaç oynuyorlar
şöyle usul
usul musul
suya doğru uzanıyordu
alafranga yelpazesi
suyun yüzün okşuyordu

onun teninin kokusu.
yeni kitaplar kokusu
koca iki sıfır
solunda bir de bir
bayram akşamları. mutfak ve adak kokusu
damda yatakta yıldızların sayılması,
yağmurun taş avluya dökülmesi
çikolata pestil kokusu

Gohar-i Şebçırağ hanım
sanki suda yüzüyordu

ecelerin kızı ya da
billurdan tahterevallide
etrafı
çiçek yaprakları
başının üstü ışık yağmuru
bağlarda dolaşmaya gidiyordu
belki de cin veya peri
sülalesindendi balık
belki de hep adda diyen
belki hızla geçip giden
serseri bir düştü balık
her ne ise
her kim ise
bücür Ali
seyrine dalmıştı onun
şaşırıp kalmıştı ona

elin uzatınca Ali
gümüşümsü
akan renge
genç ışığa
dokunmaya,
çaktı şimşek, yağdı yağmur. karardı su
balığın altında yer
ağız açtı
çiçek demetleri duman oldu uçtu
ışık külçeleri yanıp bitti
yine her gece olduğu gibi
bücür Ali'nin
başı ucunda gökyüzü
armut dolu bir mendilmiş
ne bir ırmak ne bir balık ne uykuymuş

rüzgar avluda soluklayıp uluyordu
salkım söğüdün saçlarını yoluyordu
Gül Ağa'nın üzerinden

bez çarşafı atıyordu

ipte
fanilalar çamaşırlar
birbirini okşuyordu
içieri bir hoş oluyor
sanki ayıp düşünceden
dolup dolup boşalıyordu
böceklerse sazlarını
ayarlamış çalıyordu
rüzgar dinince bahçenin
sonundaki kurbağalar
başlıyorlardı şarkıya
gece

her zamanki
gece gibi kalmış idi
ancak Ali
başka dünyaya
dalmış idi

bücür Ali
büyülenmiş
saf gümüşün istiyordu
düş balığın istiyordu
yol sulaktı su
şarıldıyor,
bücür Ali
ve dolu havuz

"bücür Ali
bücür Ali
sakın yerinden oynama
Kamer Hanım'ın lafını unutma
düş görmüşsen hayır ola. balık rüyada hayırdır
ancak rüya rüyadır Ali

ve havuz dolu
sakın bir şey yapmayasın

adın kitaplara geçsin
tılsımını bozsunlar.
rüyadaki su değil bu su
şuracıktan dalasın
oracıktan çıkasın
tehlike anlarında
dörtyol ağzında onun
polis düdüğünü duyasın
hamd olsun ayakların sert yerlere basmaktadır
kör topal değilsin ya
sapasağlamsın neyin eksik?
Şabdülazim türbesine gidebilirsin
kömür arabaya binebilirsin
boy atabilirsin, dövme dövdürüp
Paminar'da kabadayı olabilirsin
yazıktır bu kadar güzel
şeyleri sen görmeyesin
tahterevalliye binmeyesin
mevsim şimdi, erik elma mevsimidir
salatalık dondurmalar mevsimidir
birkaç gün sonra camide
törenler var

ey Ali, ey deli Ali
yaylı yataklar mı iyi
yoksa gusülhane taşları mı?
diyelim ki vurdun tuzlu suya
gittin ve aviadın o çingene hatunu, ya
balık nedir? balık
din olmaz ekmek olmaz insana
onun bir karış derisi hiçbir derde derman olmaz
balığa dokunduğunda
baştan ayağa pis kokarsın

kokunu dört bir yana saçarsın
dünya senden yüz çevirir
at kafayı yat Alicik, at kafayı yat Alicik
saçma bir iş yapmayasın
beşi beş paralık düşlerinle
sorunları çözmeye hiç kalkmayasın
at kafayı tüy yastığa. kapat gözlerini Ali
sıkı tut sen eyeri
istemedik ata binesin

suyun canı
sıkılmaya başlamıştı
vurup kendini duvarlara
kenarlara boşalmıştı
sanki karanlıkta o su
bağırmaktaydı durmadan: "palaaaaaaaavra!"
"bu laflar, onların işi değil
ömürleri boyunca ilk defa
düşlerinde soğan. turşu. ayran, kebap görenlerin.
balığın tulum gibi karınlarla işi yok
değil balık
köpek bile bu tulumlardan utanır
balık suda döner döner
yıldızları toplar gider
gider rüyalara girer
işte kimin rüyasına girerse o
düşlerini yıldızlarla boyarsa o
alıp götürür
ölü dünya bu dört duvar
uğursuz saat tik takından
yorgunluk, işsizlik
erişte çorbası, lakırdıdan
karın ağrısı oburluktan
kısırlığın derdinden o
alıp götürür

göbek atmak şımarıklık
gelin damat
şeref namus oyunların
kaldırımı arşınlama
başörtülü birinin
Arapça okumasına baytimanın
dünyasından,
tanın attığı zaman
Tophane'de idamları seyretmenin
yarı gece
Ağa Balahan'ın öyküsüne zırtamanın
dünyasından
tanrısının o dünyanın
sokağına adım attığında
bir sürü komşu karı arkasından
bir avuç kabadayı ön sırada
öyle bir dünya ki gittiğin
her köşede radyo sesi,
alıp götürür alıp götürür
bu solucan pislik hastalık yığıntısından insanı
duru mavisine gökyüzünün
alıp götürür sadeliğine galaksinin."

su aşmıştı bir kelebeğin başucundan
şimdi onu yutuyordu ,
bücür Ali
havuz kıyısında oturmuş
suyun sözün dinliyordu
çiçeklerin arkasından
biri onu sesliyordu
ah çekiyor
terli elin usul usul
dizlerine çarpıyordu
sanki ona: "bir iki üç
atiarnadın mı daha
keh keh keh

inan ki ben
o karanlığın
suyun dibindeyim
inan bana Ali'ciğim
yemin olsun ki ben
düşündeki o balığım
evi süpürtüp yıkatmışım
inci perdeleri
değiştirip diktirmişim

vefalı uşaklarım tembihliler
billurdan kecavemi getirdiler
bir iki ev gittik mi biz
hep yemyeşil olan
denizierin yeşiline varırız
çobansız köpüklerin sürüsüne
dipsiz ışık tüneline
sonsuz sedef köşklerine
unutma yol üstünden sen
birkaç inci toplayasın
sonraları sıkıldıkça
beş taş oynayasın
behey Ali. ben denizler çocuğuyum
soluklarım paktır amaaan
denizi ömründe hiç görmeyen
ne anlarmış hayatından?
yorulmuşum. kokuşmuşluktan midem ağzımdadır
o denli ikircillik etme Ali
ki ikimiz de bu kokuşmuşlukta bağulalım
hopla da gel
yoksa Ali
mecbur kalır söylerim ha
sen o yana ben bu yana."

su aniden yükseldi
ağız açtı yuttu gitti

sanki kendi çiftini
su orada buldu gitti
gümüşsü yuvanlar
kendi içlerinde
yuvarlanıp yuvarlanıp yoruldular
dalgalarsa bir yükselip yeni baştan
havuzun diplerine
zincirlenip bağlandılar
gulu gulu gul şalap şalap
gulu gulu gul şalap şalap
su üstünde durup kalan
uçtu gitti birkaç balon

"Ali nerde"
"o bahçede"
"napıyor?"
"erik dermede"
yukarı bağın erikleri
korkmuyorsan gel ileri

Kuş sadece bir kuştu

kuş dedi: "oooh! nasıl da mis koku, nasıl da güneş!
bahar gelmiştir
ve ben kendi çiftimi bulmaya çıkacağım."

kuş taraçanın kıyısından uçtu
bir ileti gibi uçtu
kuş küçüktü
kuş düşünmüyordu
kuş gazete okumuyordu
kuşun borcu yoktu
insanları tanımıyordu kuş
kuş havada
ve kırmızı tehlike ışıkları üstünde
ve habersizlik yüksekliklerinde uçuyordu
ve mavi anları
delice deniyordu

kuş, ah sadece bir kuştu

Ey şanlı vatan

yendim
kendimi kaydettirdim
kendimi bir adla, bir cüzdanda, süsledim
ve varlığım bir sayı ile belirlendi
öyleyse yaşasın 678 Tahran'da oturan 5 nolu ilçesine kayıtlı

artık içim her taraftan rahattır
şanlı yurdun sevecen koynu
onurlu tarihsel geçmişin emziği
uygarlığın ve kültürün ninnisi
ve yasanın cığcığası. ..
ooooh!
artık içim her taraftan rahattır

sevincimden
pencere kenarına gittim, hevesle altı yüz yetmiş sekiz kez
hayvan pisliği
tozundan
ve çöp ve idrar kokusundan katılmış havayı
içime çektim
ve altı yüz yetmiş sekiz borç makbuzunun altına
altı yüz yetmiş sekiz iş dilekçesinin üstüne yazdım

Furuğ Ferruhzad
şiir ve çiçek ve bülbül ülkesinde
yaşamak bir nimettir. hele
senin varlığın yıllar sonra kabulleniliyorsa

bir yer ki ben
perde aralığından attığım ilk resmi bakışımla
altı yüz yetmiş sekiz şair görürüm
hokkabazlar, tümü zavallı dilenciler görünümüyle
çöplükte uyak ve vezin peşindedirler
ve ilk resmi adımımın sesiyle
ansızın. kendilerini altı yüz yetmiş sekiz ihtiyar karga

kılığına sokmuş
altı yüz yetmiş sekiz gizli kapaklı bülbül
laf olsun diye
kara çamur bataklarından
tembellikle gündüzün kıyısına uçarlar
ve ilk resmi soluk alışım
altı yüz yetmiş sekiz kızıl gül kokusuna bulaşır
koca Plasko fabrikalarının ürünü olan.

bir nimettir yaşamak. evet
kemençeci afyonkeş Şeyh Abu Palyaçonun
ve Şeyh Ey Davul Zurna Zade diloy loyun yurdunda
ağır top baldır bacak meme yıldızları ve sanat dergisi
arka sayfası kentinde
beşiğinde "amaan bana ne" felsefesini yazanların
zeka olimpiyatları beşiğinde amaanı
görsel ve sessel her aygıta dokunduğunda
yeni yetme bir sivri zekanın korna sesi gelir
ve ulusun düşün seçkinleri
ekabir sınıflarına geldiklerinde
her biri göğsüne. altı yüz yetmiş sekiz elektrikli
kebap ocağı
ve her iki koliarına altı yüz yetmiş sekiz Navzer saat
dizerler ve bilirler
güçsüzlük bilmezliğin değil yoksulluğun özelliklerindendir

yendim evet yendim
ve şimdi bu yenginin sevinciyle
ayna karşısında, iftiharla, altı yüz yetmiş sekiz
veresiye mumu yakıyorum
ve hopluyorum rafa ve izninizle,
yaşamın yasal yararları hakkında
huzurunuza birkaç söz ifade etmek istiyorum
ve yaşamımın yüksek binasının ilk kazmasını
heyecanlı alkışlar arasında
kendi tepeme indirmek istiyorum

ben diriyim. evet. bir gün diri olan Zinderud gibi
ve tüm diri insanların tekelinde olan şeylerden
yararlanacağım
yarından başlayarak ben
ulusal nimetlerle dolup taşan kentin sokaklarında
ve telgraf direklerinin çevik gölgeleri arasında dolaşarak
övünüp kurularak genel helaların duvarlarına
altı yüz yetmiş sekiz kez yazabilirim
yazı yazdım eşekler gülsün diye

yarından başlayarak ben
gayretli her vatansever gibi
her çarşamba ikindisi
toplumun heyecan ve zevkle izlediği ulu idealden bir payı
kalbimde ve beynimde taşıyabilirim
o bin riyallik bin heveskardan
buzdolabı ve koltuk ve perde masrafları olabilecek paydan
ya da altı yüz yetmiş sekiz doğal oy karşılığında
onu altı yüz yetmiş sekiz şanlı yurt evladına bağışlayabilirim

yarından başlayarak ben
Haçik'ın zulasında
birkaç gram katıksız kaliteli maldan
birkaç soluk aldıktan sonra
ve birkaç kase katıklı pepsikola içtikten sonra
ve birkaç ya hak ya hu vak vak ve hu hu yaydıktan sonra
resmi bir şekilde düşüneeli büyükler ve aydın
ve erdemli fezleler
ve taram ram taram ram mektebini izleyenlerin
topluluğuna katılabilirim
ve bin altı yüz yetmiş sekiz Şemsi Tebrizli yılı hudutlarında
resmen yoksul basım cihazlarına verilecek olan
hayatıının ilk romanının dökümünü
altı yüz yetmiş sekiz üşno vije sigarası paketinin
her iki yüzüne dökebilirim

yarından başlayarak ben
tam bir güvenle
kendimi altı yüz yetmiş sekiz devre için kadife kaplı
bir mevkii takımında
toplantı ve geleceği garantiye alma meclisinde
ya da hamdü sena meclisinde
konuk edebilirim
çünkü ben
bilgi ve sanat ve yaltaklık dergilerinin
tüm yazılarını okurum
ve "doğru yazma" yollarını bilirim
ben öyle yaratıcı yığınlar arasında varlığa adım atmışım ki
ekmeği olmasa da onun yerine
geniş bakış açısı var
ve şimdiki coğrafi sınırları
kuzeyden yemyeşil Tir Meydanı'na
güneyden arkaik Idam Meydanı'na
ve kalabalık yerlerde Tophane Meydanı'na varmıştır
ve emniyet ve asayişin parlak göklerinin sığınağında
sabahtan akşama altı yüz yetmiş sekiz kilden yapılı güçlü
kuğu heykeli
altı yüz yetmiş sekiz melek eşliğinde
- toprak ve çamurdan yoğrulmuş melekler-
dinginlik ve sessizlik projelerinin reklamına meşguller

yendim evet yendim
öyleyse yaşasın 678 Tahran'da oturan 5 nolu ilçesine kayıtlı
o, azim ve irade sayesinde
öyle yüksek makamlara varmış ki
yerden altı yüz yetmiş sekiz metre yüksekte bulunan
bir pencere çerçevesine yerleşmiş
ve aynı pencereden - merdivenlerle değilkendini
delice şanlı vatanın kucağına fırlatma
onuruna sahiptir
ve son vasiyeti budur
altı yüz yetmiş sekiz altın karşılığında

Hazreti Üstad Abraham Sehba
bir ağıt yazsın yaşamının ağısına hassssttir uyağında ...

Güneşi yeniden selamlayacağim

güneşi yeniden selamlayacağım
pınarı ki bende akmıştı
bulutları ki uzunca düşüncemdi
benimle kurak mevsimlerden geçen
bahçenin akkavaklarının acıklı büyümesini selamlayacağım
gece tarlalarının kokusunu bana hediye getiren
karga sürülerini.
aynada yaşayan ve benim ihtiyarlığıma benzeyen annemi
benim yineleme şehvetim onun yangılı içini
yeşil tanelerle doldurup taşıran yeryüzünü
yeniden selamlayacağım

geliyorum, geliyorum, geliyorum.
saçlarımla: yeraltı kokularının devamı
gözlerimle: karanlığın koyu deneyimi
duvarın öte yanındaki meşeliklerden kopardığım çalılarla
geliyorum. geliyorum, geliyorum
ve eşik aşkla doluyor
ve ben eşikte. sevenleri
ve hala orada
aşk dolu eşikte duran kızı.
yeniden selamlayacağım

Ben senden ölürdüm

ben senden ölürdüm
oysa sen benim yaşamımdın

sen benimle giderdin
sen bende okurdun
ben caddeleri
başıboş dolaşırken
sen benimle giderdin
sen bende okurdun

sen, ulu çınartar ortasından sevdalı serçeleri
pencerenin gün ışımasına çağırırdın
gece yinelendiğinde
gece bitmediğinde sen
ulu çınarlar ortasından, sevdalı serçeleri
pencerenin gün ışımasına çağırırdın.

sen ışıklarınla gelirdin sokağımıza
sen ışıklarınla gelirdin
çocuklar gidince
ve akasya başakları uyuyunca
ve ben aynada yalnız kalınca
sen ışıklarınla gelirdin ...

sen ellerini bağışlardın
sen gözlerini bağışlardın
sen sevecenliğini bağışlardın
ben açken sen
hayatını bağışlardın
ışık misali bonkördün

sen laleleri toplardın
ve örterdin saçlarımı
saçlarım kendi çıplaklığında titrediğinde
sen laleleri toplardın

sen yanaklarını yaslardın
memelerimin acısına
ve ben
söylemeye başka bir şey bulamadığımda
sen yanaklarını yaslardın
memelerimin acısına
ve dinlerdin
ağlayarak akan kanımı
ve ağlayarak ölen aşkımı

sen dinlerdin
görmezdin beni ancak.

Yeniden doğuş

lbrahim Golestan 'a

tüm varlığım benim, karanlık bir ayettir
seni kendinde tekrarlayarak
çiçeklenmenin ve yeşermenin sonsuz seherine götürecek

ben bu ayette seni ah çektim, ah
ben bu ayette seni
ağaca ve suya ve ateşe aşıladım

yaşam belki
uzun bir caddedir. her gün filesiyle bir kadının geçtiği
yaşam belki
bir urgandır, bir adamın daldan kendini astığı
yaşam belki okuldan dönen bir çocuktur
yaşam belki, iki sevişme arası rehavetinde
yakılan bir sigaradır
ya da birinin şaşkınca yoldan geçişi
şapkasını kaldırarak
başka bir yoldan geçene anlamsız gülümsemeyle
"günaydın" diyen birinin
yaşam belki de o tıkalı andır
benim bakışımın, senin buğulu gözlerinde kendini
paramparça yıktığı
ve benim ay ve karanlığın algısıyla birleştireceğim
bir duyumsama var bunda.

yalnızlık boyutlarındaki bir odada
aşk boyutlarındaki yüreğim
kendi mutluluğunun sade bahanelerini seyreder
saksılarda çiçeklerin güzelim yok oluşunu
ve senin bahçemizde diktiğin fidanı
ve bir pencere boyutlarında öten
kanarya ötüşlerini

ah ...
budur benim payıma düşen
budur benim payıma düşen
benim payıma düşen
bir perde asılmasının benden aldığı gökyüzüdür
benim payıma düşen, terk edilmiş merdivenlerden
inmektir
ve ulaşmaktır bir şeylere çürüyüşte ve gurbette
benim payıma düşen. anılar bahçesinde hüzünlü gezintidir
ve "ellerini seviyorum" diyen
sesin hüznünde ölmektir

ellerimi bahçeye dikiyorum
yeşereceğim, biliyorum. biliyorum, biliyorum
ve kırlangıçlar mürekkepli parmaklarımın çukurunda
yumurtlayacaklar

küpeler takacağım kulaklarıma
ikiz iki kızıl kirazdan
ve tırnaklarımı papatya çiçek yaprağıyla süsleyeceğim
bir sokak var orada
aynı karışık saçları, ince boyunları ve sıska bacaklarıyla
küçük bir kızın masum gülüşlerini düşünüyor;
bir gece
rüzgarın alıp götürdüğü.

bir sokak var benim yüreğimin
çocukluk mahallesinden çaldığı

zaman çizgisinde bir oylumun yolculuğu
ve bir oylumla gebe bırakmak zamanın kuru çizgisini
bilinçli bir imgenin oylumu
aynanın konukluğundan dönen
ve böylecedir
birisi ölür
ve birisi yaşar

hiçbir avcı ,
çukura dökülen hor bir arkta inci avlamayacaktır

ben hüzünlü küçük bir periyi biliyorum
okyanusta yaşayan
ve yüreğini tahta bir kavalda
usul usul çalan
küçük hüzünlü bir peri
geceleri bir öpücükle ölen
ve sabahları bir öpücükle yeniden doğacak olan

İnanalım soğuk mevsimin başlangıcına
(1964-1967)

İnanalım soğuk mevsimin başlangıcına

ve bu benim
yalnız bir kadınf
soğuk bir mevsimin eşiğinde,
yeryüzünün kirlenmiş varlığını anlamanın başlangıcında
ve gökyüzünün yalın ve hüzünlü umutsuzluğu
ve bu beton ellerin güçsüzlüğü

zaman geçti
zaman geçti ve saat dört kez çaldı
saat dört kez çaldı
bugün aralık ayının yirmi biridir
ben mevsimlerin gizini biliyorum
ve anların sözlerini anlıyorum
kurtarıcı mezarda uyumuştur
ve toprak, ağırlayan toprak,
dinginliğe bir belirtidir.

zaman akıp geçti ve saat dört kez çaldı
sokakta rüzgar esiyor
sokakta rüzgar esiyor
ve ben çiçeklerin çiftleşmesini düşünüyorum
cılız, kansız saplarıyla goncaları.
ve bu veremli yorgun zamanı
ve bir adam ıslak ağaçların yanından geçiyor
damarlarının mavi urganı
ölü yılanlar gibi boynunun iki yanından
yukarı süzülmüşler
ve allak bullak şakaklarında o kanlı heceyi
yineliyorlar
- selam
- selam
ve ben çiçeklerin çiftleşmesini düşünüyorum.

soğuk bir mevsimin eşiğinde
aynaların ağıtı topluluğunda

ve uçuk renkli deneyimlerin yaslı toplantısında
ve suskunluğun bilgisiyle döllenmiş bu günbatımında
böyle
sabırlı
ağır
başıboş
gitmekte olan o kimseye
nasıl dur emri verilebilir.
o adama nasıl diri olmadığı söylenebilir, hiçbir zaman
diri olmadığı.
sokakta rüzgar esiyor
inzivanın tekil kargaları
sıkıntının yaşlı bahçelerinde dönüyor
ve merdivenin
yüksekliği ne de hakirdir.

onlar bir yüreğin tüm saflığını
kendileriyle masallar sarayına götürdüler
ve şimdi artık
nasıl birisi dansa kalkacak
ve çocukluk saçlarını
akan sulara dökecek
ve sonunda koparıp kokladığı elmayı
ayakları altında ezecek?

sevgili, ey biricik sevgili
ne de çok karabulut var güneşin konukluğunu bekleyen
uçuş düşüncesinden bir yoldaydı sanki bir gün o kuş belirdi
esintinin şehvetinde soluyan o taze yapraklar
sanki yeşil hayal çizgilerindendi
sanki
pencerenin lekesiz belleğinde yanan o mor yalaz
masum lamba düşüncesinden başka bir şey değildi.
sokakta rüzgar esiyor
buysa yıkımın başlangıcıdır.
senin ellerinin yıkıldığı gün de rüzgar esiyordu

sevgili yıldızlar
kartondan yapılı ey sevgili yıldızlar
gökyüzünde yalan esmeye başlayınca
artık yenik peygamberlerin surelerine nasıl sığınılabilir?
biz binlerce bin yıllık ölüler gibi birbirimize varacağız ve o zaman
güneş cesetlerimizin boşa gitmişliğini yargılayacak.

ben üşüyorum
ben üşüyorum ve sanki hiçbir zaman ısınmayacağım
sevgili, ey biricik sevgili, "o şarap meğer kaç yıllıkmış?"
bak burada
zaman nasıl da ağır
ve balıklar nasıl da benim etimi kemiriyor
neden beni hep deniz diplerinde tutuyorsun?
ben üşüyorum ve sedef küpelerden nefret ediyorum
ben üşüyorum ve biliyorum
yabanıl bir gelinciğin tüm kızıl evhamından
birkaç damla kandan başka
hiçbir şey arda kalmayacak.
çizgileri bırakacağım
sayı saymasını da bırakacağım
ve sınırlı geometrik biçemler arasından
enginin duyumsal düzlemlerine sığınacağım
ben çıplağım, çıplağım, çıplak
sevgi sözcükleri arasındaki duraksamalar gibi çıplak
ve tüm yaratarım benim aşktandır
aşktan, aşktan, aşktan.
ben bu başıboş adayı
okyanusun devriminden geçirmişim
ve dağ patlamasından.
ve paramparça olmak o birleşik varlığın giziydi
en değersiz zerresinden güneş doğdu.

selam ey masum gece!
selam ey gece, ey çöl kurtlarının gözlerini
inanın ve güvenin kemiksi oyluklarına dönüştüren!

ve senin pınarının kıyısında, söğütterin ruhları
baltaların sevecen ruhlarını kokluyorlar
ben düşüncelerin, sözlerin ve seslerin aldırmazlık
dünyasından geliyorum

ve bu dünya yılan yuvasına benzerdir
ve bu dünya
öyle insanların adım sesleriyle doludur ki
seni öpüyorken
kafalarında seni asacakları urganı örüyorlar.
selam ey masum gece!

pencereyle görmek arasında
her zaman bir aralık var.
niçin bakmadım?
bir adamın ıslak ağaçların yanından geçtiği zamanki gibi...

niçin bakmadım?
annem o gece ağiarnıştı sanırım
benim acıya ulaştığım ve dölün biçimlendiği gece
benim akasya başaklarına gelin olduğum gece
lsfahan'ın mavi fayans tınlamasıyla dolduğu gece
ve benim yarı yanım olan kimse, benim dölümün
içine dönmüştü
ve ben onu aynada görüyordum
ayna gibi duru ve aydındı
ve ansızın çağırdı beni
ve ben akasya başaklarının gelini oldum.
annem o gece ağiarnıştı sanırım.
bu tıkalı küçük pencereye nasıl da boş bir aydınlık uğradı
niçin bakmadım?
tüm mutluluk anları
senin ellerinin yıkılacağını
biliyorlardı
ve ben bakmadım
ta ki saatin penceresi

açıldı ve o üzgün kanarya dört kez öttü
dört kez öttü
ve ben o küçük kadınla karşılaştım

gözleri, simurgların boş yuvaları gibiydi
baldıriarının kımıltısında giderken sanki
benim görkemli düşümün kızlığını
kendisiyle götürüyordu gecenin yatağına.
acaba saçlarımı yeniden
rüzgarda tarayacak mıyım?

acaba bahçelere menekşe ekecek miyim?
ve sardunyaları
pencere ardındaki gökyüzüne koyacak mıyım?
dans edecek miyim yeniden bardaklar üstünde?
kapı zili acaba beni
yeniden sesin bekleyişine doğru götürecek mi?

"bitti artık" dedim annerne
"hep düşünmeden önce olur olanlar
"gazeteye başsağlığı ilanı vermeliyiz" dedim.

boş insan
güvenle dolu, boş insan
bak dişleri nasıl
çiğnerken marş söylüyor
ve gözleri nasıl
yırtıyor dikizlerken
ve o nasıl ıslak ağaçların yanından geçiyor
sabırlı.
ağır.
başı boş.

saat dörtte,
damarlarının mavi urganı
ölü yılanlar gibi iki yanından boynunun

yukarı süzülmüş oldukları an
ve allak bullak şakaklarında o kanlı heceyi
yineliyorken
- selam
- selam
sen o dört su lalesini
kokladın mı hiç? .. .
zaman geçti
zaman geçti ve gece akasyanın çıplak dallarına düştü
gece camların ardında kayıyor
ve soğuk diliyle
geçmiş günün artıklarını içine çekiyor.

ben nereden geliyorum?
ben nereden geliyorum?
böyle bulaşmışım gecenin kokusuna?
mezarının toprağı tazedir hala
o iki genç yeşil elin mezarını söylüyorum .. .

ne de sevecendin ey sevgili, ey biricik sevgili!
ne de sevecendin yalan söylerken
ne de sevecendin aynaların gözkapaklarını kapatırken
ve avizeleri
tel saplarından koparırken
ve acımasız karanlıkta beni aşk otlaklarına götürürken
ta ki susuzluğun yangınının uzantısı o şaşkın buğu
uyku çimenliğine otururdu

ve o karton yıldızlar
sonsuzun çevresine dönerlerdi.
sözü neden sesli söylediler?
bakışı neden görüşmenin evinde konuk ettiler
neden okşayışı
kız oğlan kız saçların arına götürdüler?
bak burada nasıl
sözle konuşanın

bakışla okşayanın
ve okşayışla ürkmekten dinenin canı.
sanı direklerinde
çarmıha gerilmiştir.
ve gerçeğin beş harfi olan
senin beş parmağının dalı
onun yanaklarında nasıl iz bırakmıştır!

suskunluk nedir, nedir, nedir ey biricik sevgili?
suskunluk nedir söylenmemiş sözlerden başka
ben susuyorum fakat serçelerin dili
doğa şöleninin akan sözcüklerinin yaşam dilidir
serçelerin dili yani: bahar. yaprak. bahar.
serçelerin dili yani: meltem. koku. meltem.
serçelerin dili fabrikada ölüyor.
bu kimdir, bu sonsuzluğun caddesi üstünde
tevhit anına doğru yürüyen
ve her zamanki saatini
matematiğin eksiitmeler ve ayırmalar mantığıyla kuran
bu kimdir bu. horozların ötüşünü
gündüzün yüreğinin başlangıcı diye bilmeyen
kahvaltı kokusu başlangıcı diye bilen
kimdir bu, başında aşk tacı taşıyan
ve gelinlik giysileri içinde çürüyen.

demek sonunda güneş
aynı zamanda
umutsuz kutuplarının ikisine birden ışımadı.
sen mavi fayans tınlamasından boşaldın .
. . . . ve ben öyle doluyum ki sesimin üzerinde
namaz kılıyorlar...

mutlu cenazeler
üzgün cenazeler
suskun düşünür cenazeler
güler yüzlü, güzel giysili, obur cenazeler

belirli saatierin duraklarında
ve geçici ışıkların kuşkulu zemininde
ve boşunalığın çürük meyvelerini satın alma şehvetinde ...
ah,
kavşaklarda ne insanlar var olayları merak ediyorlar
ve bu, dur düdüklerinin sesi
zamanın dişlisi altında bir adamın ezilmesi
gerektiği, gerektiği, gerektiği bir anda
ıslak ağaçların yanından geçen adam ...

ben nereden geliyorum?

"bitti artık" dedim anneme,
"hep düşünmeden önce olur olanlar
"gazeteye başsağlığı ilanı vermeliyiz" dedim.
selam sana ey yalnızlığın garipliği,
adayı sana bırakıyorum
kara bulutlar her zaman çünkü
arınmanın yeni ayetlerinin peygamberleridir
ve bir mumun şahadetinde
apaydın bir giz var onu
o sonuncu ve o en uzun yalaz iyi biliyor

inanalım
soğuk mevsimin başlangıcına inanalım
düş bahçelerinin yıkıntılarına inanalım
işsiz devrik oraklara
ve tutsak tanelere.
bak nasıl da kar yağıyor ...

belki de gerçek o iki genç eldi, o iki genç el
durmadan yağan karın altında gömülmüş olan
ve bir dahaki yıl, bahar
pencerenin arkasındaki gökyüzüyle seviştiğinde
ve teninde fışkırdığında
uçan yeşil saplı fıskiyeler,

çiçek açacak olan o iki genç el
sevgili. ey biricik sevgili

inanalım soğuk mevsimin başlangıcına.

Kış. 1965

Senden sonra

ey yedi yaş
ey yola çıkmanın şaşılası anı
senden sonra ne varsa
çılgınlıklar, bilgisizlikler yığınında geçip geçti

senden sonra
bizimle kuş arasında
bizimle meltem arasında
korkunç diri ve aydın bağlantı olan pencere
                    kırıldı
                          kırıldı
                                kırıldı.

senden sonra topraktan yapılı o bebek
su
su
sudan başka hiçbir şey söylemeyen bebek.
suda boğuldu.

senden sonra biz ağustosböceklerinin sesini öldürdük
ve abece sözcüklerinden yükselen zil sesine
ve silah fabrikalarından yükselen siren sesine
gönül verdik

senden sonra masaların altından
oyun yerimiz olan masaların altından,
masaların arkasına
masaların arkasından
masaların üstüne ulaştık
ve masaların üstünde aynadık
ve yitirdik. senin rengini yitirdik, ey yedi yaş
senden sonra biz birbirimize ihanet ettik
senden sonra tüm andaçiarı sildik
kurşun parçalarıyla ve patlamış kan damlalarıyla
sokak duvarlarının alçılanmış şakaklarından

senden sonra alanlara gittik
ve haykırdık
"yaşasın"
"kahrolsun"

ve alanın gürültüsünde
kurnazca kentin görüşüne gelen
şarkıcının bozuk paraları için alkış tuttuk.
birbirimizin katili olan bizler, senden sonra
aşkı yargıladık
ve yüreklerimiz ceplerimizde
meraklıyken. biz
aşkın payını yargıladık.

senden sonra mezarııkiara yüz koyduk
ve ölüm, büyükannenin çarşafı altında soluyordu
ve ölüm. o ulu ağaçtı.
başlangıcın bu yanındaki diriler
üzgün daliarına adak bağlıyorlardı
ve bitimin öte yanındaki ölüleri
fosforlu köklerini tırmalıyorlardı
ve ölüm, o kutsal türbenin üzerinde oturmuştu
dört köşesinde aniden dört mavi lale aydınlandı

rüzgarın sesi geliyor
rüzgarın sesi geliyor, ey yedi yaş

kalktım ve su içtim
ve ansızın anımsadım
senin genç ekin tarlaların
çekirge saldırısından nasıl korktulardı!
ne kadar daha ödemeli?
ne kadar daha
bu beton küpün büyümesine ödemeli?

biz yitmiş olması gereken.

her şeyi yitirmişiz
biz yola koyulmuşuz ışıksız
ve dolunay, ay, o sevecen dişi hep oradaydı
kagir bir damın çocuksu anılarında
ve çekirge saldırısından korkan genç ekin tarlalarının üzerinde

ne kadar daha ödemeli? .. .

Pencere

bir pencere bakmak için
bir pencere duymak için
kuyuya benzer bir pencere
bitiminde yeryüzünün yüreğine varıyor
ve açılıyor yinelenen bu mavi sevecenliğin enginliğine
bir pencere yalnızlığın küçücük ellerini
cömert yıldızların gece bağışlarının kokusuyla
doldurup taşırıyor.
oradan güneşi
sardunyaların gurbetine konuk etmek mümkündür.
bir pencere yeter bana.

ben oyuncak bebekler ülkesinden geliyorum
resimli bir kitaptaki bahçenin
kağıttan ağaçlarının gölgesinden
sililiğin toz toprak sokaklarındaki
dostluğun ve sevginin kısır deneyimlerinin kurak mevsimlerinden
veremli okulun sıraları ardından
soluk benizli abecelerin büyüdüğü yıllardan
bir andan ki çocuklar
karatahta üzerinde "taş" sözcüğünü yazabiidiler
ve sığırcıklar ulu ağaçtan korkarak uçtular...

ben etobur bitkilerin kökleri arasından geliyorum
ve benim beynim hala
bir kelebeğin korkulu sesiyle doludur
defterde iğneyle
çarmıha germişlerdi.

güvenim benim türenin güçsüz urganında asılıyken
ve tüm kentte
benim ışıklarıının yüreğini parçalıyorlarken
aşkımın çocuksu gözlerini benim
kuralların kara mendiliyle bağlıyorlarken
ve isteğimin ıstırap dolu şakaklarından

kan fıskiyesi fışkırıyorken
ve yaşamım benim
duvar saatinin tik taklarından başka bir şey değilken
anladım. gerek. gerek. gerek.
delice sevrnem gerek.

bir pencere yeter bana
bilinç ve bakış ve suskunluk anına açılan bir pencere
şimdi ceviz fidanı
duvarı genç yaprakianna anlatabilecek kadar boy atmıştır
aynadan sor
senin kurtarıcının adını
senin ayağının altında titreyen yer

senden daha yalnız değil midir?
peygamberler, yıkımın elçiliğini
kendileriyle getirdiler yüzyılımıza
bu art arda patlamalar
ve zehirli bulutlar
kutsal ayetlerin tınlaması mı?
ey dost. ey kardeş. ey kandaş
aya vardığında
çiçeklerin soykırımı tarihini yaz.

rüyalar her zaman
kendi saflıklarının doruklarından fırlatılırlar ve ölürler
ben eski anlamların mezarı üstünde yeşermiş olan
dört yapraklı yoncayı kokluyorum
acaba bekleyiş ve sililiğin kefeninde gömülen o kadın
benim gençliğim miydi?
evin damında volta atan iyi tanrıya selam vereyim diye
acaba yeniden kendi meraklarımın merdivenlerinden
tırmanacak mıyım?
duyumsuyorum zaman geçmiştir.
duyumsuyorum "an"dır tarih yapraklarından
payıma düşen

duyumsuyorum masa yalancı bir mesafedir benim
saçlarımla bu üzgün
yabancının elleri arasında
bir şey söyle bana
sana yaşayan bir tenin sevecenliğini sunan kimse
diriliği duyumsamandan başka ne istiyor senden?

bir şey söyle bana
pencerenin sığınağındayım
güneşle ilişkideyim.

Bahçeye acıyorum

kimse çiçekleri düşünmüyor
kimse balıkları düşünmüyor
kimse
bahçenin ölmek üzere olduğuna
bahçenin kalbinin güneşin altında kabardığına
bahçenin belleğinin usul usul
yeşil anılardan boşaldığına
inanmak istemiyor.
ve bahçe duyusu sanki
bahçenin kuytusunda çürümüş soyut bir şeymiş gibidir.
evimizin avlusu yalnızdır
evimizin avlusu
bilinmez bir bulutun yağışı beklentisinde
esniyor
ve evimizin havuzu boştur
deneyimsiz küçük yıldızlar
ağaçların yüksekliğinden toprağa düşüyorlar
ve balıkların evlerinin uçuk pencereleri aralığından
geceleri öksürük sesi geliyor
evimizin avlusu yalnızdır.

baba diyor ki:
"benden geçti artık
benden geçti artık
ben yükümü taşıdım
bana düşeni yaptım,"
ve odasında. sabahtan akşama
ya Şehname okuyar
ya Nasih-ül-Tevarih.
baba anneye diyor ki:
"lanet olsun her ne balık varsa ve her ne kuş
ben öldükten sonra
ne fark eder bahçe olsun
yahut olmasın
bana emeklilik maaşı yeter"

annenin tüm yaşamı
açık bir seecadedir
cehennem korkusu eşiğine serili
anne her şeyin dibinde
her zaman
bir günahın izinin peşindedir
ve bahçeye bir bitkinin küfrü bulaşmıştır sanıyor.
anne gün boyu dua okuyar
anne doğal günahkardır
ve tüm çiçeklere üflüyor
ve tüm balıkiara üflüyor
kendisine üflüyor
anne zuhuru bekliyor
ve inecek olan bağışı.

erkek kardeşim benim bahçeye mezar diyor
kardeşim atların kargaşasına gülüyor
ve suyun hasta derisi altında
çürük zerreciklere dönüşen
balıkların cenazelerinden çetele tutuyor.
erkek kardeşim felsefe bağımlısıdır
o bahçenin anmasını
bahçenin yok oluşunda biliyor
o sarhoş oluyor
ve damı duvarı yumrukluyor
ve çok dertli. yorgun ve umutsuz olduğunu
söylemeye çabalıyor
o mutsuzluğunu da
kimlik ve takvim ve mendil ve çakmak ve
tükenmez kalemi gibi
sokağa ve çarşıya götürüyor
ve umutsuzluğu onun,

o denli küçüktür ki her gece
meyhanenin kalabalığında yitiyor.

ve kız kardeşim ki çiçeklerin arkadaşıydı
ve anne onu dövdüğünde
yüreğinin sade sözcüklerini
çiçeklerin sevecen ve suskun topluluğuna götürürdü
ve zaman zaman balıkların ailesini
güneşe ve tatlıya konuk ederdi. ..

onun evi kentin öte ucundadır
ve yapay evinde o
yapay kırmızı balıklarıyla
ve yapay eşinin aşkının sığınağında
ve yapay elma ağaçları gölgesinde
yapay şarkılar söylüyor
ve doğal çocuklar yapıyor.
bizim görüşümüze geldiğinde o
ve eteklerinin ucu bahçenin yoksulluğuna bulaştığında
kolanya banyosu yapıyor
o
bizim görüşümüze geldiğinde hep
iki canlıdır.

evimizin avlusu yalnızdır
evimizin avlusu yalnızdır
gün boyu
kapı arkasından hep parçalanma sesi geliyor
ve patlama.
tüm komşutarım ız bahçelerinde çiçek yerine
şarapnet ve makineli tüfek ekiyorlar
tüm komşularımız fayans havuzlarını
kapatıyorlar
ve fayans havuzlar
kendileri istemeden
gizli barut ambarları oluyorlar
ve sakağımızın çocukları okul çantalarını
küçük bombalarta

doldurmuşlar.
evimizin avlusu sersemdir.
ben yüreğini yitirmiş zamandan
korkuyorum.
ben bu kadar çok elin boşunalığını düşünmekten
ve bu kadar yüzün yabancılığını imgelemekten
korkuyorum

ben geometri dersini
delice seven bir öğrenci kadar yalnızım.
ve sanıyorum bahçe hastaneye kaldırılabilir.
ben sanıyorum ...
ben sanıyorum ...
ben sanıyorum ...
ve bahçenin yüreği güneşin altında kabarmıştır
ve bahçenin belleği usul usul
yeşil anılardan boşalıyor.

Temmuz. 1963

Hiç kimseye benzemeyen kimse

düş görmüşüm, birisi geliyor
ben kırmızı bir yıldızın düşünü görmüşüm
ve gözüm hep seğiriyor
ve ayakkabıtarım hep ardışık diziliyer
ve kör olayım
yalan söylüyorsam eğer
ben o kırmızı yıldızın düşünü
uykuda değilken görmüşüm.

birisi geliyor
birisi geliyor
başka birisi
daha iyi birisi
hiç kimseye benzemeyen birisi,
baba gibi olmayan.
Ensi gibi olmayan,
Yahya gibi olmayan,
anne gibi olmayan,
birisi.
olması gereken gibi.

ve boyu mimarın evinin ağaçlarından daha yüksek
ve yüzü
Imam Zaman'ın yüzünden daha aydın.
ve gitmiş ve polis elbisesi giymiş olan
Seyit Cevad'ın kardeşinden korkmayan,
evimizin tüm odalarının sahibi olan Seyit Cevad'ın kendisinden de korkmayan,
ve adı annenin
namazın başında ve sonunda çağırdığı gibi olan
"Ya gadiy-el godat"tır
"Ya hacet-el hacat"'tır
ve onun erki yeter
üçüncü sınıfın okul kitaplarındaki tüm zor sözcükleri
kapalı gözle okumaya

ve bini
hiçbir eksik getirmeden yirmi milyondan çıkarmaya
ve Seyit Cevad'ın dükkanından.
gereksinimince veresiye mal almaya.
ve o. tan seheri gibi yeşil olan
yeşil "Allah" ışığı
Miftahiyan camii göğünde yeniden
yansın diye
bir şeyler yapabilir.

ah . . .
aydınlık n e kadar iyidir
aydınlık ne kadar iyidir
ve benim canım ne kadar çok istiyor
Yahya'nın seyyar bir arabası
ve bir lüks lambası olsun
ve benim canım ne kadar çok istiyor
Yahya'nın seyyar arabasında, karpuzların ve kavunların
ortasında oturayım
ve Muhammediye Meydanı çevresinde döneyim
ah .. .
meydan çevresinde dönmek n e kadar iyidir
damda uyumak ne kadar iyidir
Ulusal Park'a gitmek ne kadar iyidir
pepsinin tadı ne kadar iyidir
Perdin'in filmleri ne kadar iyidir
ve ben iyi şeylerden ne kadar çok hoşlanırım
ve Seyit Cevad'ın kızının saçını çekmeyi
ne kadar çok istiyor benim canım

ben neden
caddelerde yitecek kadar küçüğüm
ve neden
caddelerde yitecek kadar küçük olmayan baba
düşünü gördüğüm kimsenin gelişini öne almak için
bir şeyler yapmıyor

ve mezbaha mahallesi sakinleri.
bahçelerinin toprağı bile kanlı olanlar
ve havuzlarının suyu bile kanlı olanlar
ve ayaklarının altı bile kanlı olanlar
neden bir şeyler yapmıyorlar
neden bir şeyler yapmıyorlar.

kış güneşi ne kadar da tembeldir.

ben dam yolu merdivenlerini süpürmüşüm
ve pencereleri silmişim
neden baba sadece
uyurken düş görmelidir.

ben dam yolu merdivenlerini süpürmüşüm
ve pencereleri silmişim

birisi geliyor
birisi geliyor
yüreğiyle bizimle olan
soluklarıyla bizimle olan
sesiyle bizimle olan
gelişi önlenemez birisi
ve kelepçe vurulup hapse atılamaz
Yahya'nın ulu ağaçları altında yavrulamış olan birisi
ve gün geçtikçe
büyüyor, daha da büyüyor
yağmurdan, şarıl şarıl yağan yağmur sesinden
boruçiçekleri fısıltısı ortasından
havayı fişekler gecesinde Tophane Meydanı göğünden
geliyor

ve sofrayı kuruyor
ve ekmeği bölüyor
ve pepsiyi bölüyor
ve Ulusal Parkı bölüyor

ve boğmaca şurubunu bölüyor
ve okula kayıt gününü bölüyor
ve hastane sıra numaralarını bölüyor
ve Perdin' nin filmlerini bölüyor
Seyit Cevad'ın kızının ağaçlarını bölüyor
ve elde şişmiş olan her şeyi bölüyor
ve bize düşeni de veriyor
ben düş görmüşüm.

Yazın. 1966

Yalniz sestir kalan

niçin duracakmışım niçin?

kuşlar mavi yanları aramaya gitmişler
ufuk dikeydir
ufuk dikeydir ve devinim: fışkıran
ve ışıklı gezegenler
görüş sınırlarınca dönmedeler
ve yeryüzü yükseklikte yinelenmeye varmada
ve hava boşlukları
bağlantı oyuklarına dönüşmede
ve gündüz bir enlemdir
gazete kurdunun hayaline sığmayan

niçin duracakmışım niçin?
yol, yaşam kılcallarının ortasından geçmede
ayın dölyatağı ekininin çevre niteliği.
kokuşmuş hücreleri öldürecek
ve tan atması sonrasının kimyasal havasında
yalnızca sestir
zaman zerreciklerince emilecek olan
niçin duracakmışım?
bataklık ne olabilir
ne olabilir kokuşma böceklerinin
yumurtlama yerinden başka?
morgun düşüncelerini şişmiş cesetler yazar

kahpe,
karanlıkta saklamıştır kahpeliğini
ve hamamböceği... ah
hamamböceği konuşurken.

niçin duracakmışım niçin?
boşunadır kurşun harflerin işbirliği.
kurşun harflerin işbirliği
hakir düşünceyi kurtarmayacak.

ben ağaçlar sülalesindenim
havasızlığı solumak üzüyor beni.
ölen kuş, uçmayı anımsamamı öğütledi

tüm güçlerin sonu varmaktır, varmak
güneşin aydın kuralına
ve ışığın bilincine dökülmek
doğaldır
yel değirmenlerinin çürüdüğü
niçin duracakmışım niçin?
olgunlaşmamış buğday başaklarını ben
memelerimin altına tutuyorum
ve emziriyorum

ses, ses. yalnız ses
duru suyun akmaya istek sesi
yıldız ışığının toprağın dişilik çeperine dökülme sesi
anlam dölünün pıhtılaşma sesi
ve ortak aşk belleğinin genişlemesi
ses, ses, yalnız ses kalır.

cüceler ülkesinde
ölçüm değerleri
hep sıfır eksenine göçmüştür
niçin duracakmışım?
ben dörtlü öğelere uyarım
ve yüreğimin içtüzüğünün düzeneesi
körlerin yerel hükümetinin işi değil

hayvanın cinsel organında
yabanın uzun ulumasından bana ne
bana ne etse! boşluktaki hakir solucanın deviniminden
beni çiçeklerin kanlı sülalesi yaşamaya sorumlu kılmıştır
çiçeklerin kanlı sülalesi, biliyor musunuz?

Aralik, 1966

Kuş ölümlüdür

canım sıkılıyor
canım sıkılıyor

balkana çıkıyorum ve parmaklarımı
gecenin gergin derisine çekiyorum
ilişki ışıkları sönmüştür
ilişki ışıkları sönmüştür

kimse beni
güneşle tanıştırmayacak
kimse beni serçelerin konukluğuna götürmeyecek
uçmayı anımsa
kuş ölümlüdür

Furuğ'un Yazdığı Mektuplardan

Bu iki mektubu. Furuğ'un kız kardeşi, Gloriya Ferruhzad, bir yerlerde yayımlanmak üzere bana verdi. Temize çektim ve gördüğünüz gibi Adine dergisine gönderdim. Mektupları Furuğ Almanyada iken. Münih'te, babasına yazmıştır ve hiç birinin üzerinde tarih bulunmamakladır. Zarfların birinin üzerindeki damga tarihi 16 Ocak 1957'yi gösteriyor. Her iki mektubu da ayni yıllarda yazmıştır.

Furuğ 5 Ocak 1935 de doğduğuna göre, bu mektupları yazdığında, 22-23 yaşlarında olmalıymış ve varmış olduğu noktaya varmak için daha uzun yollar varmış önünde. Mektuplar şaşırtacak sadelikte, onun hedefine olan düşünceleri ve şiire karşı duyduğu sonsuz ve bitimsiz bağlılığı dile getirmektedir ve uzaklarda kalan bir babaya olan sevgi ile doludurlar ve sanki babanın varlığı ile açığa çıkması olası olamayan yıllarca bastırılmış sitemler ve derin yürek parçalanması ile de. Bu mektuplarda, sevgi dolu bir kızgınlık ile sorguya çekilen baba, kendi kişisel yerinde oturmakla birlikte evrensel buyurgan, sert ve sınırlayıcı ve ilgisiz biridir. Gına gelmiş ve başkaldıran yeni yetme bir kız. gerçek durumunu -başından geçmiş ve geçmekte olanı- O ha açıklamak istiyor ve ondan yargı ve insaf bekliyor. Öyleyse öyküsünün bir yanında suçlama ve sapkın düşünceleri inkâr edip itiyor ve yalnızlığında ve garip kalmalığında anlama ve düşünme yeteneğinin sınırlarını genişletmeğe çalışan ve "büyük şair" ve "ilerleyerek toplumda seçkin bir kadın olmak isteyen bir insanın tüyler ürpertici tablosunu çiziyor.

Daha uzun ve detaylı olan mektubunda ise Furuğ, yitirmiş bir ilişkiyi, -babası ile olan ilişkiyi- yorumlayıp kabullendirmeğe çalışıyor; kaçıştan başka yolu olmadığı için, mutluluğu güncel sıradan kalıpları içinde aramadığı için. Saygın fakat acı bir tavırla neden kaçtığını ve neden elgin topraklarda bile mutlu olmadığını açıklamak istiyor, bir kaç kısa ve etkin cümle ile Münih 'teki tekdüze ve üzünç dolu yaşamını aktarmak istiyor.

Mektuplar, sevinçle keşfedilmiş bulunan ve yetenek, öğrenme ve süreğen çalışmanın somutlaşması ile başlanmış olan bir yolun dönemeçlerini imgeliyor ve şimdi -aradan geçen bu otuz küsur yıldan sonra- bu yol, ne de uzun ve erişilmez duruyor. Böyle de düşüne biliriz, bu yolu, belki de, bu denli çok çatışmaya girmeksizin, bu denli taşkın olmadan, düşmanlık ve kaçış ve başıboşluk, örseleyici ve yıpratıcı yalnızlık otamadan da geçmek olası olabilirdi. Daha dingin, daha basit. Belki. Ama. 1967'nin o karlı Ocak ayında, Zahirolddoleh mezarlığında, sarılmış ufacık teninin

yanında durduğumuzda, O'nun bu yolu, hiç kuşkusuz, tam bir uğraşı, tam bir sonuçla ve dimdik geçtiğini biliyorduk. Ancak bilmiyorduk acaba sevinçli ve mutlu olarak mı? Acaba içi rahat olarak mı? Bu "zirveye" ve "uca" varmış olmaktan memnun olarak mı? Onun ölümündeki yaşından daha yaşlı olduğum bugün, sanki mektupları bana da yazmıştır: Zarif tenli kızın babası olduğum bir zamanda, ve kuşkusuz yargılarımda daha sert olarak, ve alışmış olduğum güncel dinginliğimi bozacak her şeyden gizli bir korku duyduğum sırada. Mektupları temize çekerken, kendi kendime, ölüler, kısa ve uzun öyküleri ile öleli çok olmuştur, diyordum. Kızgınlıklar, sitemler ve kırgınlıkların tümü anlamlarını yitirmişler ve sadece gölgeleri kalmıştır, bir zirveye ve zamanın akışı ile yükselip alçalan bir "yere" varmanın amansız mücadelesinin. Ve çoğu zaman, kendi deyişi ile sadece "ses" kalır.

Belki de "ağustos böceklerinin sesini" rüyalarımda duymuşum. Bilemiyorum

Aydın Ağdaşlu.
Şubat 1994

Birinci Mektup

Babacığım size mektup yazmayalı çok olmuştur. Yani yazmışım da göndermemişim. Şimdi masamın üzerinde, her ikisinin de üstünde sizin adresinizi yazmış olduğum iki zarf duruyor. Ama hep mektupları değiştirmem gerektiğini düşünmüşüm ve öylece masamda kalakalmışlar. Size ne yazmam gerektiğini bilmiyorum. Ben iyiyim. Her zamanki gibi, insan ne kadar daha az umarsa yaşamında bir o kadar daha rahattır. Şimdi, ben kendimi yaşamdan pek bir şey ummamaya alıştırmaktayım. Hep, neyse yine de iyidir, diyorum. Birçokları benim olduğum kadar bile mutlu değillerdir ve böylece daha az düşünür daha çok yaşıyorum. Emir (Furuğ'un şimdi Almanya'da doktor olan kardeşi-ç.) de fena değil. Biz genellikle gündüzleri görüşüyoruz ve her zamanki gibi konuşmalarımız, Tahran, çocuklar ve Anne-Baba üzerinedir ve bu, bizim günlerce üzerinde bıkmadan konuşabileceğimiz konudur. Biz, beraber olduğumuzda, bu anne-babayı ve çocukları ne denli çok sevdiğimizi anlıyoruz ve onların hep bizim hayatımızda olmalarını ne kadar çok istiyoruz, onların sevgilerini duyuyoruz. Ben yazın başlarında İran'a dönmeyi tasarlıyordum; ancak Emir aynı fikirde değil ve burada onun yanında kalmamı ve onunla birlikte dönmemi istiyor. Daha tam karara varmış değilim. Kami'yi (Furuğ'un Perviz Şahpur'dan olan oğlu-H.H..) çok özlüyorum ama diğer yandan moralimin henüz iyi olmadığı düşüncesindeyim ve şimdilik yeterince güçlü ve normal değilim. Oraya dönersem yine aynı cehennem azabı yaşam başlayacaktır ve bazı şeylerin yükünü taşıyamayacağımdan korkuyorum. Benim eğitim ve iş durumum hakkında sormuştunuz. Siz benim yaşamdaki gayemin ne olduğunu biliyorsunuz. Belki bir az aptalca olabilir, fakat ben sadece burada memnun ve mutluyum. Ben büyük bir şair olmak istiyorum. Benim hiç bir zaman bundan başka bir uğraşım yoktu, yani kendimi bildim bileli şiiri sevdiğimi anlamışım. Ben ne yapıyorsam kendi düşünce ve bilgi sınırlarımı genişletmek içindir. Ben hiç bir zaman diploma ve lisans almak için ders okumuyorum, fakat niyetim bilgimi artırmakla sevdiğim işi yani şiiri sürdürmek ve başarılı olmaktır. Ben İtalya'da bulunduğum yedi ay zarfında İtalyanca'yı iyi öğrendim. Ben İtalyanca'dan iki şiir kitabı çevirdim ve şimdi Emir'in yardımı ile Almanca bir kitabı çevirmekteyim. Birini çevirip basılması için Tahran'a gönderdim; bana da bir gelir sağlar. Ben Avrupa'da bulunduğum on ay içinde yayımlatmak istediğim bir şiir kitabı yazdım. Şiir benim tanrımdır, işte ben şiiri bu denli seviyorum. Gecem, gündüzüm bunu düşünmekle geçiyor, kimsenin söylemediği yeni

bir şiir, güzel bir şiir söyleyeyim diye. Kendimle baş başa olmadığım ve şiiri düşünmediğim günüm, anlamsız ve bir hiç sayılır. Belki şiir görünüşte beni mutlu kılamaz ancak ben mutluluğu kendim için başka türlü yorumluyorum. Mutluluk benim için ... güzel elbise iyi yaşam ve iyi yemek değil. Ben, ruhum memnun olduğu zaman mutluluk duyuyorum ve şiir benim ruhumu memnun ediyor. Şayet, insanların elde etmek için çırpındıkları o güzellikleri bana verseler ve karşılığında şiir söyleme yeteneğini benden alsalar, intihar ederim. Siz benden vazgeçin, siz bırakın ben sizce mutsuz ve aylak olayım, ancak ben hiç bir zaman yaşamımdan yakınmayacağım. Tannya ve çocuğumun ölümü üstüne yemin ederim ki ben sizi çok seviyorum. Sizi düşünmek gözlerimi yaşartıyor. Ben kimi zaman düşünüyorum ve düşünmüşüm, neden tanrı beni böyle yarattı ve neden şiir adlı şeytanı içimde canlandırdı ki, ben sizi memnun edemeyeyim ve hiç bir zaman sizin sevginizi alamayayım, ama bu benim suçum değildir. Benim, milyonlarca insanın kabullendikleri yaşam gibi sıradan bir yaşamı kabullenecek gücüm yoktur. Evlenmek niyetinde değilim. Ben yaşamım boyu hep ilerleyeyim ve toplumda seçkin bir kadın olayım istiyorum ve sizin, benim dediklerimi kabul etmeyeceğinizi sanmıyorum. Bana mektup yazın. Ben size iyi şeyler almak istiyorum ancak sizin ne sevdiğinizi bilemiyorum. Benim birazcık param var, onunla ilk kez babacığım içiküçücük bir hediye almak istiyorum, ama siz bana neyi sevdiğinizi yazın. Sizi öpüyorum.

Furuğ Ferruhzad

İkinci Mektup

Çarşamba, 2 Ocak

Sayın babacığım, umarım iyisinizdir. Muhakkak size (Siz saygı ile babaya hitaben söylenmekte-H.H..) uzun bir süredir mektup yazmadığım için incinmiş ve sizi sevmediğimi dü-şünmüşsünüzdür, ama bu doğru değil. Ben hep size mektup yazıp, sizinle dertleşmek istiyordum. Ama ne zaman mektup yazmağa niyetlenmişsem, kendi kendime sormuşum ne yazayım, sizinle benim aramda oluşan bu arayı ne ile kapatabilirim diye? Ben sevmiyordum, iyiyim, sağlığım yerinde, siz nasılsınız, ne yapıyorsunuz diye yazayım. Ben tüm yaşamımı, duygularımı, acılarımı ve mutsuzluklarımı size yazmak istiyordum, yazamıyordum ve hâlâ da yazamıyorum, bizim düşünce yapılarımızın temelleri, tüm koşulları ile farklı iki değişik zaman ve toplumdadır; biz aramızda nasıl uyuşma anlaşma havası yaratabiliriz ki. Ben söyleyeceklerime başlarsam bir kitap yazmalıyım ve sözlerimin sizi üzeceğinden korkuyorum ve size hoş gelmemesinden. Ancak, bu sözler içimde durduğu sürece ben de memnun ve rahat olmayacağım. Ve sizi gördüğümde kendim olmak istiyorum, gülmeyen, konuşmayan ve fakat bir köşeye sinip çöken biri değil. Benim en büyük derdim sizin beni tanımamış olmanızdır ve hiç bir zaman da tanımak istemediniz ve belki de hâlâ siz benim hakkımda düşündüğünüzde, beni uçarı, ve aşk romanları ve Tahran Musavver dergisinin öykülerinden kafasında aptalca düşünceler oluşan bir kadın olarak biliyorsunuz. Keşke öyle olsaydım ve mutlu olabilseydim. İşte o zaman dünya küçücük bir odacık olurdu ve ben, dans partilerine gitmekle ve güzel ve şık elbiseler giymekle ve komşu kadınlarla çene çalmakla ve kaynana ile dalaşmakla ve kısacası pis ve anlamsız binlerce işlerle yetinirdim ve daha büyük ve daha güzel bir dünyayı tanımazdım ve bir ipek böceği gibi kendi kozamın sınırlı ve karanlık dünyasında kıvranır ve büyürdüm ve hayatımı sona getirirdim. Fakat ben böyle yaşayamazdım. Ben kendimi bildiğim andan beri, benim başkaldırım ve isyanım bu aptalca görünüşü ile başlamıştır. Ben büyük olmak istiyordum ve istiyorum. Ben, bir gün doğup ve bir gün bu dünyadan çekip giden ve artlarında bu geliş ve gidişlerinden her hangi bir iz bırakmayan yüz binlerce insan gibi yaşayamam. Bende bu duygu var, fakat şimdiye kadar yaptıklarımın tümü doğrudur ve kimse bana itiraz edemez demiyorum. Hayır, ben yaşamımca birçok hatalar yaptığımı kendim de biliyorum. Ama kim yaşamları boyunca yaptıklarının, düşündüklerinin ve davrandıklarının tümünün doğru olduğunu söyleyebilir? Şairin dediği gibi: "Bu dünyada yaşam iki olmalı/

biri deneyim kazanmak/ diğeri deneyimleri kullanmak için." Ben kötü bir kız değilim ve hayatımca asla ailemin utancına neden olmak istemedim. Şayet ben bu yola adım atmışsam, ailemin benimle gurur duymaları içindir ve hâlâ da öyledir ve eminim bir gün gayeme ulaşacağım. Ancak hiç bir zaman ve hiç bir yerde rahat edemediysem ve sözlerimi söylemek için hiç bir zaman ağzımı açamadıysam ve kendimi size ve başkalarına tanıtamadıysam ne yapabilirdim. Anımsıyorum da, ben evde kendim için felsefe kitapları okuduğumda ve edebiyat fakültesi felsefe hocası ile oturup saatlerce doğu felsefesi üzerine tartıştığımda, siz benim hakkımda fikir yürütürdünüz; size göre ben aptal bir kızmışım ve saçma sapan dergileri okuduğumdan kafam bozulmuşmuş. İşte o zamanlar kendi içimde ezilirdim ve evde bu denli yabancı olduğumdan gözlerim dolardı ve sesimi kesip susmaya ve kimse ile uğraşmamaya çalışırdım ya da buna benzer binlerce başka olaylar ki, kendi yanımda belki o denli önemli değillerdir: fakat her biri bir insanı yıkıp dağıtmak için yeterlidir. Konuşmak istersem çok şeyleri anlatmalıyım.

İlkin de sizden başlamalıyım, sevgisi ile bizi kendine doğru çekebilir ve bize yol gösterir olabilir biri. Ancak O, sertliği ile bizi korkutuyordu kendinden ve bu ise bizim kendimize sığınmamıza, küçücük beyinlerimizle yaşamın büyük sorunlarını çözmeğe çalışmamıza neden oluyordu ve çok defa da hata yapmamıza yol açıyordu.

Anımsıyorum, arada bir bize öğüt vermek isterdiniz; fakat sizin konuşmaya gereksinim duyduğunuz zaman, bizim dinlemeye gereksinim duyduğumuz zaman değildi. Koşulların ve ondan daha önemlisi bizim moralimizin sizin öğütlerinizi anlayıp kabul edebilecek elverişli olup olmadığına bakmaksızın. Birini yataktan, diğerini yemek masasından ve okumaya dalmış üçüncüyü çağırır ve pat diye öğütleriniz başlardı ve her zaman çatık kaş ve öne eğilmiş bir kafa ile. Sanki siz korkardınız, bizim gözlerimize bakar ve bize gülümserseniz biz sizin sevgi ve duygularınızın inceliğini anlarız ve bu sizin için çok kötü olur diye ve sonraları bizi artık sizden korkmaya size uymaya mecbur edemeyesiniz diye. Sizin söylediklerinizi ciddiye aldığımı hiç anımsamıyorum. Siz bize pür hararet öğüt yağdırırken, eminim diğer çocukların da kafaları benimkisi gibi başka şeylere takılırdı ve ertesi gün uyandığımda sizin öğütlerinizin tümünü unutmuş olmadığımı anımsamıyorum, ya da tam tersine, benim ruhumun bir hatadan dolayı pişmanlık ve suçluluk duygusu ile titrediği zamanlar ve size gelip ve ne yaptığımı söylemek ve sizden öğüt almak istediğimde, her

zamanki gibi korkmuşum ve sizin bir yabancı olduğunuz duygusuna kapılmışın. Neden böyle olmalı? Siz ki bu kadar çok psikoloji kitapları okurdunuz, bunların nedenlerini bilmeliydiniz. Ne zaman geçmiş yaşantıma, sizin evinizde geçirdiğim son bir yılı hatırlasana ödüm kopar. Bir hırsız gibi, iyisi ve kötüsü ile her şeyim gizlice. Neden beni adam yerine koymuyordunuz ve neden evden kaçar olmaya zorluyordunuz ki, ben bir yürür gezer gibi nerede olduğumu ve ne yaptığımı ve kiminle konuştuğumu bilmeyeyim? Neden arkadaşlarımı eve getirmekten ve şayet kötü ya da iyiydiyseler bana ikaz edesiniz ve bana yardım edesiniz diye sizinle tanıştırmaktan çekinirdim? Ama şimdi neden buraya gelmişim ve neden açlık, avarelik ve bin bir sıkıntıya katlanıyorum? Çünkü ben evi seviyorum. Ben sabahtan akşama caddelerde aylak aylak dolaşmak ve yorgunluktan her önüme gelen ile konuşmanın verdiği ruhsal sıkıntıya katlanmak istemiyordum. Sırf evde yabancı olduğum için ve kendimi tanıtamadığım ve rahat olamadığım için, şimdi kalkıp buraya gelmişim.

Özgürüm, bana vermekten korktuğunuz özgürlük ve benim sizden gizli olarak elde etmek istediğim ve bu nedenle de hatalar yaptığım özgürlük. Hâlbuki benim bu özgürlüğü elde etmemde bana yardımcı olmalıydınız, doğru olan buydu. Şimdi buradayım. Ama kim benim bir gece dışarıda yattığımı söyleyebilir? Hayır kimse! Ben sabahtan akşama odamdayım ve kendi işimle uğraşıyorum ve dışarı çıkmayı da pek sevmiyorum... Masası başında oturup okuyan, şiir yazan ve düşünen bir kadınım. Neden? Çünkü kendimin olduğumu biliyorum. Artık kimsenin nefret ve aşağılama dolu gözleri üzerimde değil. Artık kimse bana bunu yap veya bunu yapma demiyor. Kimse beni kafasız bir çocuk olarak görmüyor. Ve ben kendim için, kendi benliğim ve varlığım için sorumluluk duyuyorum ve bundan sonra olası hatalar için kendimi affetmem. Hâlbuki kendi kendime geçmiş hakkında düşündüğümde, asla kendimi suçlu hissetmiyorum, başkalarını benim hatalarımın nedeni olarak görüyorum. Ne yazık ki her şeyi söyleyemiyorum. Şayet bana izin verseydiniz ve incinmeyeceğinize dair söz verseydiniz, söylenecek çok sözüm vardı. Yaşantımın başından ele almak ve her anını size açıklamak ve düşüncelerimi yazmak isterdim. Ben, hayatım hakkında çok düşündüm ve sizin hakkınızda ve bizi eğitme ve bize olan düşünce biçiminiz hakkında da.

Ama şimdi ne yapabilirim! Benden incineceğinizi biliyorum! Hep böyle suskun dudaklar ve sevginizi dileyen gözlerle size bakayım daha iyi! Kalbim dopdolu durakalsın ve laflarımız merhaba nasılsınızdan öteye

geçmesin. Ancak şu kadarını bilin ki ben de diğer çocuklar gibi sizi seviyorum ve sizi rahatsız edecek bir iş yapmak istemiyorum.

Yine de biliyorum ki anne babaların çocuklarını sevmemeleri olası değil. Belki de benim sizi sevdiğimden daha çok siz beni seviyorsunuz. Ben, Kami'yi düşündüğümde üzüntüden bağırasım ve hüngür hüngür ağlayasım geliyor. Fakat anlayış olmadığı sürece her ikimiz de hatalar yapacağız.

Ben Münih'e geleli 10 gün oldu. Dün gece Emir ile ben sizin hakkınızda çok konuştuk. Uyumak istediğimizde artık mektup yazmadan edemeyeceğimi anladım. Kendi kendime, iki satırcık da olsa yazacağım, dedim. Şu kadercik da bana yeterli. Size bütün düşüncelerimi yazacağıma dair Emir'e söz verdim. Ama yapamıyorum, ne kadar bahtsızım, yapamıyorum. Ancak istiyorum ki benim kötü bir kız olmadığımı ve sizi sevdiğimi bilesiniz.

Sizin durumunuzdan hep haberim olmuştur ve ben arkadaşlık ve sevgi gösterişi yapacak biri değilim, neyim varsa kal-bimdedir. Ayda bir miktar para gönderdiğiniz için çok teşekkür ediyorum. Ne yapabilirdim ki, hayat koşullarım çok zordu. Ama bir iki aya kalmaz burada bana bir iş verirler ve belki de gereksinimim kalmaz. Tahran'a geldiğimde param olur ve size olan borcumu öderim. Mektubumu yanıtlarsanız sevinirim, çünkü şu sıralar çok acı ve zor günler geçirmekteyim ve mezarında yatan biri gibi yalnızım, bir sürü acı ve azap veren düşünce ve bir sürü hiç bitmeyecek olan hüzünle. Şimdilik sizi memnun edemiyorum, belki bir gün gelir siz de bana hak verirsiniz ve benden küsmezsiniz ve benimle de diğer çocuklarla olduğunuz gibi sevecen olursunuz.

Uzaktan sizi öpüyorum.

Furuğ'un yapmış birkaç yolculuk sırasında
İbrahim Golestan 'a
yazdığı mektuplardan parçalar:

... Ömrümü kaybetmişim gibi bir duygu var içimde. Ve yirmi yedi yaşında bilmem gerekenden çok daha az bildiğimi biliyorum. Nedeni belki de hiç bir zaman aydın bir yaşamımın olmayışıdır. 0 on altı yaşındaki komik aşk ve evlilik benim gelecekteki yaşamlının temellerini sarstı. Benim, yaşamımda asla bir yol göstericim olmamıştır. Kimse beni ruhsal ve fikirsel olarak

eğitmemiştir. Sahip olduklarım kendi çabalarım sonucudur ve sahip olmadıklarım ise eskiden sahip olabileceklerimde, ancak sapmalar ve kendini bilmezlikler ve yaşamın çıkmazları onlara varmamı önlemiştir. Başlamak istiyorum. Benim kötülüklerim kötülük yapmak için değildir. Sonuçsuz kalmış olan iyilikleri duyumsamamdandır.

*

... Derimin altında başımı döndürecek bir baskı olduğunu duyumsuyorum... Her şeyi delmek istiyorum ve olasınca içine dalmak istiyorum. Yerin derinliklerine varmak istiyorum. Benim aşkım oradadır. Tanelerin sürgün verdiği yerde ve köklerin birbirine vardığı ve yaradılışın çürümüşlükte kendini sürdüren noktada. Benim tenim sanki onun geçici bir biçimidir. Temeline varmak istiyorum. Kalbimi bir meyve gibi tüm ağaçların dallarına asmak istiyorum.

*

... Hep kapalı bir kapı gibi olmaya çalışmışım, kimse korkunç içimi görmesin ve tanımasın diye... bir insan olmaya çalışmışım, kendi içimde yaşayan bir varlık olduğum halde...

Biz bir duyumsamayı ayaklarımız altında eze biliriz fakat ona asla sahip olmadan yapamayız.

*

... Varmak nedir bilmiyorum ama kuşkusuz tüm varlığımın ona doğru aktığı bir maksat vardır. Keşke ölseydim ve yeniden dirilebilseydim ve dünyanın başkalaştığını, dünyanın bu denli acımasız olmadığını ve insanların bu her zamanki aşağılık ve kahpeliklerini unuttuklarını ...ve kimsenin evlerinin etrafını duvar örmediklerini görseydim. Yaşamın gülünç alışkanlıklarına bağımlı olmak ve sınırlara ve duvarlara boyun eğmek doğaya aykırıdır.

*

Şayet benim yoksunluklarım bana hüzün veriyorsa, buna karşın beni bir ilişki düzeyinde olması olası aldatıcı gösterişlerden kurtarmakta ve beni kendileri ile çarpıntıların ve temel değişmelerin odağı olan bu ilişkinin diplerine götürmektedir. Ben doymak istemiyorum ben doyumun erdemine varmak istiyorum.

... Benim kötülüklerim nelerdir, iyiliklerimi anlatmadaki utangaçlık ve güçsüzlükten başka! Ve göz gördüğünce duvar, duvar, duvar olan bu dünyadaki iyiliklerimin tutsaklığının ağlamalarından başka! Ve güneşin karneye bağlandığı, fırsat kıtlığının ve korkunun ve boğuntunun ve hakaretin olduğu bu dünyada.

*

... Evvelsi gün otelde benim odama yapışık komşu odada bir kadın intihar etti. Sabaha karşı odadan ağlama sesleri yükseldi. Ben bir köpek uluyor sandım. Dışarı çıkıp dinledim. Başkaları da geldi. Sonunda kapıyı kırdılar ve bodur çirkin küle dönen çok aşağılayıcı bir şekilde yatak üzerinde baygın düşen kadına önce dayak attılar ve sonra sürükleyerek dördüncü kattan giriş katına indirdiler. Kadın hemen hemen ölmüştü. Elbiselerinin arasında şaşılası ve gülünç şeyler görünüyordu istemediğin kadar sutyen ve kirli külot, yırtık çorap, renkli kâğıt parçaları ve renkli kağıtlardan biçilmiş oyuncak bebekler, çocuk öykü kitapları, bin çeşit hap, hazreti İsa'nın resmi ve yapay bir göz.

Bu ölümün bana neden bu denli acımasız göründüğünü bilmiyorum. Peşine takılıp hastaneye gitmek istiyordum. Fakat herkes bu kül rengini almış cesede öyle acımasız davranıyorlardı ki ben kendi acınma ve onun acılarını paylaşama hislerimi açığa vuramadım. Odama geri döndüm ve ağladım.

*

İnsanın mutluluğunun kendi adını bir ağaca kazımada olması gülünç değil midir? Bu büyük bencillik değil midir ve kendilerinin bir tek tel saçta, bir tel, geri kalmadan kendi çürümelerine izin veren diğer insanlar daha şerefli ve asil değiller mi?

*

Saçlarıma ak düştüğüne, anlıma çizgi ve iki kaşımın ortasına iki deri buruşması düştüğüne seviniyorum. Artık hayalci ve düşlere dalan birsi olmadığıma seviniyorum. Artık otuz iki yaşıma yaklaşıyorum. Gerçi otuz

iki yaşında olmak demek, yaşamdan payına düşenden otuz iki yılı geride bırakmak ve bitirmek demektir ama buna karşın ben kendimi bulmuşum.

*

(Festivalden) ... Eve döndüğümde... Öksüz çocuklar gibi hep ayçiçeklerimi düşünüyordum. Nasıl büyümüşler midir? Yaz bana. Çiçek verdiklerinde hemen bana yaz... Uzandığım bu noktadan deniz görünmektedir. Denizin üzerinde kayıklar görünmekte ve denizin sonunun nerede olduğu belli değil. Bu sonsuzun bir parçası olabilseydim, işte o zaman istediğim her yerde olabilirdim... Böyle biteyim istiyorum yahut böyle sürdüreyim... Toprağın içinden beni kendine doğru çeken hep bir güç yükselmiştir. Yukarıya yükselmek veya ilerlemek benim için önemli değil. Ben sokulup dalmak istiyorum, sevdiğim tüm şeylerle, başkalaşması olası olamayanda çözülmek istiyorum. Yok olmaktan, başkalaşmaktan, yitirmelerden, hiçe ve boşa çıkmaktan kaçmak için bunun biricik yol olduğunu sanıyorum.

*

(Pessaro'da Authorler Film Şenliği'nde yapılan olağanüstü karşılama ve ağırlamadan sonra)... Bu çeşit çeşit insan ortasında öyle yalnızlığa kapılıyorum ki bazen hıçkırık boğazımı yırtmak istiyor adeta. Akımın dışında olma duyusu beni boğuyor. Keşke başka bir yerde doğmuş olsaydım, diri hareket ve akımların odağı olan yere yakın. Ne yazık ki tüm örümü ve tüm becerilerimi sadece ve sadece toprağa olan aşkım ve anılara bağlıklarım yüzünden ölüm ve aşağılamalar ve boşu-nalıklarla dolu mağarada harcamalıyım, şimdiye kadar olduğu gibi. Farklılıkları ve yaşayan bu zeki akımın nasıl bir güçle ilerlediğini ve onun yaratma, yapmayı nasıl gördüğümde aşıladığını ve uyandırdığını görünce, beynim karamsarlıklar ve umutsuzluklarla doluyor ve işte o zaman ölmek istiyorum... öleyim de bir daha o Farabi salonuna adım atmayayım ve o aşağılık ilgisiz beş kuruşluk... dergisini görmeyeyim.

*

... Başkalarının tutsak alan benlerinden ayrı olarak kendi özgür ve dingin benine varmadıkça hiç bir şeye varmayacaksın... Kendini tam ve tüm bir şekilde yaşamını insanın ölümü ve yok oluşundan alan o güce bırakmazsan kendi yaşamını yaratmayı başaramayacaksın... Sanat en güçlü aşktır ve insan tüm varlığı ile ona teslim olduğunda insanın onun tüm varlığına kavuşmasına izin verir.

*

... Hayret, ne kadar şaşılası bir dünyadır, ben kimse ile bir işim yokken işte benim bu zararsızlığım ve kendi kendimle olmalarım başkalarının merakına yol açıyor. İnsanlarla nasıl karşılaşmam gerektiğini bilmiyorum. Ben utangaç biriyim. Başkaları ile konuşmayı başlatmada çok zorluk çekiyorum, özellikle bana ilginç olmayan başkaları ile neyse geçelim.

***

... National Gallery de, Leonardo'dan bir tablo var, daha önceleri görmemiştim. Yani önceki Londra yolculuğumda. Müthiş bir şey. Her şey açık bir mavilikte çözülmüştür. Bir insan artı tan atması gibi. Eğilip namaz kılasım geldi. Din işte bu demek ve ben sadece aşk ve tapınası övgü sırasında dinsel duygulara kapılırım.

*

... Ben bizim Tahran'ı seviyorum, ne olursa olsun, olsun. Ben seviyorum onu ve sadece orada varlığım yaşamak için bir hedef buluyor. Ben o uyuşturan güneşi, o ağır gün batımlarını ve o toprak sokakları ve o zavallı, mutsuz, içten pazarlıklı ve çürümüş halkı seviyorum.

*

... Keşke Hafız gibi şiir söyleyebilseydim ve onun gibi gelecekteki insanların tüm yaşamları boyunca yaşadıkları tüm içtenlikli anlarla ilişki kurabilecek bir duyarlılığa sahip olabilseydim.

*

... "Aşk " aşk varsa zaman aptalca bir laftır.

FURUĞ’UN KISA YAŞAM ÖYKÜSÜ

1935 5 Ocak Cumartesi (Dey ayının 15, 1313), Muhammed Ferruhzad ve Turan Veziri Tebar’dan doğma,Tahran'ın 5 nolu ilçesinde kayıtlı, 678 nolu nüfus cüzdan sahibi

1951 Perviz Şapur ile evlilik

1952 " *Tutsak"* ilk baskı

1953 Oğlu Kamiyar'ın doğumu

1954 Boşandı

1955 " *Tutsak"* ikinci baskı

1956 *"Duvar"* ilk baskı

1957 *"İsyan"* ilk baskı

1958 İbrahim Golestan ile tanışma ve "Golestan Film" stüdyoları ile çalışmalar

1959 Film yapımı ve montajı hakkında bilgilenmek için Ingiltere'ye ilk yolculuk, "Bir Yangın” filminin montajı, filmin yapımı için Huzestan'a yolculuk

1960 Kanada Ulusal Film Teşkilatı'nın isteği doğrultusunda "Dünür" filminde yapımcı, oyuncu olarak yer alması

1961 "Su ve Isı" filminin üçüncü bölümünün yapımı, "Dalga, Mercan ve Kaya" filminin yardımcı yapımcısı, "Bir Yangın" filminin üstün başarısı, İngiltere'ye ikinci yolculuk, Keyhan Gaze-tesi’ne bir dakikalık reklam filmi yapımı

1962 İlkbahar: Cüzamlılar hakkında film yapımının ön çalışmaları için Tebriz'e ilk yolculuk

Yazın: Bitirilemeyen "Deniz" filminde yardımcı prodüktör ve oyuncu olarak yer alması

Sonbahar: Tebriz’e ikinci yolculuk, cüzamlılar evini konu alan "Ev Karadır" filmin yapımı ve montajı

1963 Sonbahar: İtalyan yazar Luigi Pirandello'nun "Altı Karakter Yazar Arıyor" oyununda rol alması, *"Tutsak'* üçüncü baskı

Kış: "Ev Karadır" filminin Oberhausen film şenliğinin en büyük ödülünü kazanması, *"Yeniden Doğu*ş*"* birinci baskı

1964 İlkbahar: "Kerpiç ve Ayna" filminin bitimi

Yaz: Almanya, İtalya ve Fransa'ya yolculuk, *"Seçme Şiirler"* ilk baskı

1965 Sonbahar: UNESCO'nun şairin yaşamından yarım saatlik film yapması, Bernardo Bertolucci'nin onun hakkında 15 dakikalık film yapması

1966 İlkbahar: İtalya yolculuğu ve "Pizarro Film Şenliği"ne katılması

İsveç'te film yapımı önerisini kabul etmesi: şiirlerinin Almanya, İsveç, Fransa ve Ingiltere'de yayımlanması

1967 Pazartesi 13 Şubat (Behmen ayının 24, 1345): Saat 4:30, araba kazası ve yaşamının noktalanması.

Çarşamba 15 Şubat, 32 yıl ve bir ay yaşayan o genç ellerin durmadan yağan karın altında toprağa verilişi.

AÇIKLAMALAR

1. Ağa Balahan: Tahran'ın eski piyasa dergilerinde, dizi şeklinde uzun ve maceralı öyküler yazan Hüseyin Guli Mostean'ın acıklı öykülerinden birinin karakteri.

2. Abraham Sehba: İbrahim Sehba, anında ve önceden düşünmeden duruma göre şiir söyleyen (bedahetçi, bedihici), uyak ve vezin yanlısı, daha çok övgü ve ağıt şiirleri yazan, halen hayatta olan, ikinci dereceden önemli, tanınmış bir Fars şairi. İbrahim Golestan ona: "Sana bir filmimde rol vereceğim." diyerek, Sehba'nın şiir icrası "Cin çarpmışlar vadisi definesinin sırları" adlı filminde, komik bir sahnede ve gülünç bir şekilde sansürsüz olarak kullanmıştır. Furuğ. İbrahim Sehba'nın parodisini yapmıştır, (bkz: Ey şanlı vatan)

3. Ahmedi, Ahmed Rıza: İran'ın modern şairlerinden, 1940 Kirman doğumlu

4. Ak Devrim: Temelinde dış sermaye ile birlik olan İran sermayesinin köylere açılmasını, kadın ucuz iş gücünün üretim alanına girmesini, İran'ın yeniden Amerikan boyunduruğu ve kapitülasyonuna sokulmasını ve toplumsal hareketleri denetim altında tutmayı amaçlayan hareket, 26 Ocak 1963'de önce 6 madde olarak ve 1963 yılı ve sonraları maddelerine ilaveler yapılarak Muhammed Rıza Şah tarafından açıklanan Ak Devrim ve ona karşı gelişen tepki. İran tarihinde önemli yeri vardır. Şah, Ak Devrimi ile toprak ağalığına son vermeyi, toprakları köylüler arasında dağıtmayı, kadınlara özgürlükler vermeyi, işçileri fabrikaların gelirine ortak kılmayı amaçladığını belirtti. Ayetullah Humeyni kapitülasyona karşı çıktı. Tüm halkı ve askerleri Ak Devrim'e karşı direnişe çağırdı. Şah, Humeyni'yi kara irticanın başı olarak Irak'a sürdü. Ak Devrim aynı zamanda Amerikan ve İngiliz çıkar çatışmasına dönüştü. Halk ayaklanmasında 5 Haziran 1963'de 15000 kişi öldürüldü.

Bazı silahlı mücadele gruplarının biçimlenmesine doğru ilk adımlar atıldı. Daha sonra islami görüşlü "Halkın Mücahitleri" ve sol görüşlü "Halkın Fedaileri" örgütleri kuruldu. Birinci örgütten daha sonra Marksizm'e yönlenerek "Peykar" adı altında yeni bir örgüt kuruldu. Halkın Fedaileri örgütünün 'çoğunluk' fraksiyonu Tudeh Partisi Merkez Komitesi ile birlikte Aye-tullah Humeyni zamanında Devrim Muhafızları ile işbirliği yaptılar. Azınlık fraksiyonu görüşlü Şair Said Sultanpur kurşuna dizildi.

5. Al Ahmed, Celal: Batıda etkili olan önemli kısa öykü ve roman yazarı ve toplumsal eleştirmen. (1923-1968)

6. Ali'ye annesi dedi ki: Farsça bir çocuk şiirinden esinlenmiştir. “Ali'ye annesi dedi ki kork ve havuz kenarına gitme / gitti ve aniden havuza düştü - oğlum annenin lafını dinle” (bkz: Ali’ye annesi dedi ki)

7. Anderson, Shervvood: Yirminci yüzyıl ilk yarısında Amerika’nın ünlü öykü yazarı.

8. Araf: Cennet ile cehennem arasındaki zaman ve yer. Öldükten sonra kıyamete kadar geçen süreye de denir (berzah).

9. Arkaik (archaic): Çok eski zamanlarla ilgili.

10. Arketip (archatype): Özellikle ruhbilimci Jung’un eserlerinde kullanılan, insanların kuşaktan kuşağa genetik olarak ilettiği ve insanın türsel biçemini ortaya çıkran ortak ruhsal özellikleri tümübirdenidir.

11. Arnold, Matthevv: Ingiltere’nin on dokuzuncu yüzyıl şair ve eleştirmenlerinden.

12. Ateşi, Menuçehr: İran'ın modern şairlerinden. (22 Eylül 1931-18 Kasım 2005)

13. Azerbaycan Demokrat Fırkası: İran'ın tanınmış Marksistlerinden Seyit Cafer Pişeveri liderliğinde, halkların özgürlüğü

14. düşüncesi temeline dayalı, silahlı halk mücadelesi sonucu Azerbaycan özerk hükümetini kuran siyasi bir parti. Azerbaycan özerk hükümeti zamanında ilk ve son defa Azerbaycan’da halk, Azeri dilinde yazıp okudu; Tebriz Üniversitesi kuruldu ve Azerice eğitim yapıldı; kadınlar özgürlüklerine kavuştu; kentin Milli Kütüphanesi yapıldı, topraklar köylüler arasında bölündü ve köylüler silahlandırıldı. ADF liderliğinde bir çok toplumsal devrim ve reform gerçekleştirildi. 11 Aralık 1945 soykırımından sonrasında yasaklandı ve dağıtıldı.

15. Bini yirmi milyondan çıkarma: Şah'ın ailesi ve sarayın yakınlarına Farsça’da “bin aileli” anlamına gelen “hezar fâmil” denirdi. İran nüfusu o zamanlar yirmi milyondu. Şah sülalesini milletten çıkarma anlamında kullanılmış, (bkz: Hiç Kimseye Benzemeyen...)

16. Cesare Pavese: Ünlü İtalyan yazar.

17. Cığcığa: Eski bir çocuk oyuncağı, (bkz: Ey şanlı vatan)

18. Cuma: İran’da haftanın son ve tatil günü olan cuma pek sıkıntılı ve iç karartıcıdır. Geçmek bilmeyen bir gün! (bkz: Cuma)

19. Çalmadaki: “Terrari=Terrarlık”a karşılık çevrilmiştir. Terrarlık, varsıldan çalıp yoksula dağıtmaktır. Furuğ burada sevişen iki tenin

birbirinden çalıp diğerine bağışlamasını kastetmiştir. (bkz: Sonsuz günbatımında)

20. Dam yolunu süpürmüşüm: Halk arasındaki inanışa göre kim ki kırk gün dam yolunu (veya evinin önünü) süpürürse her dileği olurmuş ya da Hızır peygamber ona görünürmüş. (bkz: Hiç kimseye benzemeyen kimse)

21. Dinginlik ve sessizlik: Şah terör ve baskı rejimine gönderi, (bkz: Ey şanlı vatan)

22. Dişi libidinal ekonomi: Çokmerkezciliği (odaksızlığı), karşılıksız vermeyi güden, gücün dağılımına dayalı görüşü belirtir.

23. Doğru yazma yolları: 5 Haziran 1963 ayaklanmasında Şah'ın Kültür Bakanlığı'nı yapan şair ve edebiyatçı Dr. Hanleri'nin eserine ve kendisine gönderi.

24. Ebet (ebed): Bitimsiz ve sonsuz zaman.

25. Ehevan Salis, Mehdi (M. Omid): İran modern şairlerinden. (1925-1990)

26. Ekabir ders sınıfları: Yaşlı insanların katıldıkları okuma yazma dersi sınıflarıdır. Bu okullar, eğitim maskesi altında temelde Şah propagandasının bir aracı olarak kullanılmıştır. Tahran dışında, Fars dilini zorunlu kılan düpedüz Fars şovenizminin elinde bir araç olmuştur. Daha önceleri "Düşünceleri Geliştirme Ocağı = Kanune Parvareşe Efkar" adı altında Fars olmayan ulusları kültürel olarak sindirmeyi öngören örgütün çalışmalarının bir başka çeşidi. İran'da hâlâ Fars dili dışındaki, İran nüfusunun %65-75'nin konuştuğu diğer dillerde yazıp okuma yasaktır.

27. Elgin: Uzak, garip, gurbetli. yalnız, kimsesiz.

28. Emniyet ve asayişin parlak gökleri: İran'ın emniyetli ve kargaşasız bir ülke olduğu propagandasını ima ediyor ve ayrıca gizli polis ve işkence örgütü olan SAVAK'a (Sazemane Amniyet Ve Asayeşe Keşver) bir gönderidir. Bu örgüt 1980'den sonra SAVAMA'ya dönüşmüştür, (bkz: Ey şanlı vatan)

29. Erani. Tâki: İran Azerbaycan asıllı, fizikçi ve materyalist düşünür. Iran Komünist Partisi üyesi, Grup 53'ün liderlerinden.

30. Erkek libidinal ekonomi: Odaklaşmaya, egemenliğe ve gücü ele geçirmeye dayalı diktatörlüğü ve gücü paylaş-mamayı güden görüşü belirtir.

31. Evham: "Vahme sabz =Yeşil Vehm, yeşil evham, yeşil hülya". Var olan bir gerçeğin çarpıtılarak başka türlü algılama anlamına geliyor ve

burada aynı zamanda illüzif bir çağırışımı da barındırıyor. Furuğ ilk başta “evham" olarak kullanmış daha sonra vehm’e (Evham vehmin çoğuludur.) değiştirmiştir.

32. Ey şanlı vatan: Orijinal adı İran'ı niteleyen bir marşın sözlerinden alınmıştır. “Ey merze por goher= Ey mücevherler (değerler) dolu sınır (yurt)”. Bu marş Şubat 1978 devriminden sonra Şahlığı öven marşın yerine ulusal marş olarak seçilmişse de daha sonraki yönetim tarafından, milliyetçi oluşu savı ile, adeta yasaklanmıştır, (bkz: Ey şanlı vatan)

33. Ezel: Başlangıçsız zaman.

34. Fallusdilodakçı (Ehlil dilodakcı, fallogosantrik, phallo-gocenteric): Fallusa dayalı dilsel düşünüş. Sözcük ilk kez Helen Sixous tarafından ortaya atıldı. Fallus veya ehlil (Arapça) erkek cinsel organı anlamında.

35. Falluserkillik (Ehlilerkillik, fallokratizm, fallokrasi, phallocratism): Fallus egemenliğini belirten deyim. İlk kez Luce Irigaray tarafından kullanılmıştır.

36. Fallusodakçı (Ehlil odakçı, fallosentrik, phallocenteric): Fallusu odak edinen yapıdanediciler (yapıbozumcu, nayapımcı, deconstructionists) ve yapısalcılar (structuralists) arasında kullanılan deyim.

37. Fezle: Fazıl (Fadıl, erdemliyi çağrıştıran, fazlalık ve sıçan pisliği anlamına gelir, (bkz: Ey şanlı vatan)

38. Fitzgerald, Edvvard: İngiltere’nin on dokuzuncu yüzyıl şair ve çevirmenlerinden, Ömer Hayyam’ı İngilizceye ilk çeviren.

39. Gadiyel goadat, Hacetel hacat: Yargıçlar yargıcı gereksinimlerin gereksinimi. Tanrıya ya da ermiş birine sesleniştir. (bkz: Hiç kimseye benzemeyen kimse)

40. Grup 53’ler: İran Azerbaycan'ı doğumlu Haydar Emmioğlu liderliğindeki İran Komünist Partisi'nin Rıza Şah tarafından dağıtılmasından sonra, aralarında Tâki Erani gibi tanınmış Marksistlerin de bulunduğu bir grup, İran Sosyal Demokrat hareketini örgütlemek amacı ile bir araya geldiler. Rıza Şah bu grubu da dağıtmayı başardı. Tâki Erani'yi hapishanede katletti. Seyit Cafer Pişeveri bu grupla zindanda tanışmış, fakat onlara katılmamıştır. Bu grubun ileri gelenleri daha sonra 1941 yılında Tudeh Partisi'ni kurdular.

41. Haçik'in yeri: Şubat 1978 devrimi öncesinde Tahran’ın İstanbul ve Şah caddelerine yakın bir yerde bulunan Ermeni Haçik'in küçük meyhanesi. Dipteki küçük masada uyuşturucu içenler de olurdu.

42. Hamei, Enver: Tarih yazarı, Rıza şah tarafından hapsedilen ünlü grup 53 komünistlerinden, Tudeh Partisi üyesi, Halil Meleki ile birlikte partiden ayrıldı.

43. Hamidi, Mehdi: Kasideci ve dörtlük biçemlerinde şiir söyleyen vasat bir şair.

44. Henirti: Sıcak hava esintisi, tandır veya yerden ve caddeden kalkan sıcak hava dalgası, Azeri Türkçesine ait bir sözcük.

45. **Hodayar, Nasır:** Şubat 1978 devrimi öncesinde "Roşanfekr" dergisinin baş editörü, öykücü.

46. Işık: Bu şiirde kullanılan "çırağ", lamba veya fener anlamını çağrıştıracak biçiminde kullanılmıştır, (bkz: Hediye)

47. İdam alanı: Tahran'da eskiden âdi suçluların asıldığı meydan. Furuğ, zamanının Tahran'ının yoksul mahallelerini sınırlayan Tir, İdam ve Tophane meydanlarını, genelde İran insanının coğrafi (görüş alanı) sınırları olarak vermiştir.

48. İkicanli: Gebe.

49. İmam Zaman: Şii inancına göre peygamber sülalesinden olan on ikinci imam hâlâ yaşamakta ve zamanın imamıdır.

50. İrigarray, Luce: Ünlü Fransız feminist psikolog. Kadın cinsel uyarımı ve tat alması üzerindeki incelemeleri feminist dünya görüşünün gelişmesine ışık tutmuştur.

51. J. **Alfred Prufrock:** T.S. Elliot'un ünlü şiiri "J. Alfred Prufrock'ın Aşıkane Şarkısı"

52. Kariklamatör: Karikatür' ile 'kelime'nin birleştirilmesinden oluşan bir sözcük. İlk kez Perviz Şapur tarafından yapılıp kullanılmıştır. Sözcüklerle karikatürce anlatımı belirtiyor.

53. Kecave: Develerin üstüne konan oturulacak bir çeşit tahtırevan, mahfe.

54. Kesafet: Yoğunluk, pislik.

55. Kesmai, Şems: Farsça şiir kalıplarını ilk kıran Azerbaycan asıllı şair Tâki Rafet ile Azadistan dergisinde yazar.

56. Kurma bebek: Bu şiirde Furuğ kendi ailesinin toplumsal portresini çizerken İran toplumunun şematik anlatımını da özetliyor, (bkz: Kurma bebek)

57. Kürsü: Geleneksel Iran evlerinde kışın, ısınmak için yapılmış. altına kömür mangalı konan ve üzeri geniş yorganlarla örtülen, geniş ve kısa dört bacaklı bir masa, (bkz: O günler)

58. Libidinal ekonomi: Helen Sixous’nun, Dişi ve Erkek Libidinal Ekonomi olmak üzere iki tür yaşamsal cinsel tat enerjisinin varlığına dayalı toplumsal yaklaşım teorisi.

59. Matla': Gazel ve kasidelerin giriş mısralarına denir. Aynı zamanda gökcisimlerinin doğması ve gün ışıması anlamına da gelir.

60. Meclis: Şubat 1978 devriminden önce İran’da iki yasama meclisi vardı: 1 - Şura Meclisi 2- Sena Meclisi. Birincisi halk tarafından seçilen milletvekillerinin oluşturduğu parlamento idi, Furuğ burada onu kadife kaplı koltuklarda "toplantı ve geleceği garantiye alma meclisi" olarak nitelemiştir. İkincisi, çoğunlukla doğrudan Şah tarafından seçilen ve kuşkusuz şahın güvendiği kişilerden oluşan Sena Meclisi (Senatörler meclisi, “e" senatördeki gibi okunur.) Furuğ bilerek Sena sözcüğünü, 'tapınmak ve şükretmek’ anlamına gelen "hamd-u sena meclisi" ("e" gel gibi okunur) diye kullanmıştır, (bkz: Ey şanlı vatan)

61. Meleki, Halil: Tudeh Partisi siyasetlerine Hamei, Ham-nei ve Celal AIAhmed ile birlikte karşı çıkarak ayrılan ilk grubun lideri.

62. Meşrutiyet Devrimi: 1906 yılında Settar Han, Bağır Han, Muhammed Hiyabani, Sigetülislami ve birçok Azerbaycan ilericinin liderliğinde Azerbaycan’ın başkenti Tebriz’de başlayan Iran Meşrutiyet devrimi 1911 ’e kadar sürmüştür. Settar kandırılarak Tahran’a çağrılmış ve orada Bağ-ı Şah çatışmasında öldürülmüş ve Tahran’da Şabdülazim’de toprağa verilmiştir. Azerbaycan’a kaldırılması yasaklanmışçasına önlenmektedir.

63. Müşiri, Feridun: İran’ın popülist şairlerinden, (1925-2000)

64. **Muğan Piri:** İran’ın büyük gazel şairi Hafız’ın gazellerindeki düşsel muradı.

65. Mühür: Şiilerin namaz kılarken secde sırasında alınlarını koydukları temiz toprak veya taş parçası, (bkz: Güzellik şarkısı)

66. **Nadirpur, Nadir:** İran'ın modern şairlerinden. (1929-2000)

67. Öncesiz ve sonrasız: Selefsiz (selef: yerine oturulmuş, önce var olan) ve halefsiz (halef: Yerine oturan, sonradan gelen).

68. Paminar: Tahran’ın eski mahallelerinden, kabadayıları ve halk yanlısı yiğitleri ile ünlü, (bkz: Ali’ye annesi dedi ki)

69. Pişeveri, Seyit Cafer: Iran, Azerbaycan asıllı, ilk Bolşevik Parti üyelerinden, özgürlükçü, mücadeleci ve kurtuluş kahramanı. Rıza Şah tarafından defalarca hapsedildi. Hapishanedeyken Grup 53 ile tanıştı. Rıza Şah İran’dan kaçtıktan sonra, başta Azerbaycan ve diğer Iran halklarının

demokratik haklarının elde edilimini amaçlayan Azerbaycan Demokrat Fırkası'nı (ADF) kurdu (21 Azer 1323, 6 Aralık 1944). 12 Aralık 1944 yılında Azerbaycan özerk hükümetini ilan etti. Bir yıl sonra, 12 Aralık 1945'te (21 Azer 1324) Muhammed Rıza Şah ordusu Azerbaycan'ı işgal etti ve 60-100000 insanın ölümü ile sonuçlanan soykırımını gerçekleştirdi. Azerbaycan özerk hükümeti devrildi, ADF yenildi, yasaklandı ve liderlerinden bir çoğu idam edildi. Bir kısmı Sovyetler Birliği'ne Kuzey Azerbaycan'a geçti.

70. Rafet, Tâki: Meşrutiyet devrimi lideri Settar Han ve Azerbaycan Gizli Dernekleri liderlerinden özgürlük mücadelecisi Tebrizli Muhammed Hiyabani'nin mücadele arkadaşı, şair ve toplumcu eleştirmen. Farsça şiirde ilk kez kalıpları kırarak yeni biçem şiir yazmıştır. Genç yaşta (32-33 yaşında) intihar etmiştir.

71. Rahmani. Nusret: İran'ın modern şairlerinden, Furuğ Ferruhzad üzerinde bir ölçüde etki bırakmıştır. (1929-2000)

72. Riyal: İran'ın kuruş karşılığı para birimi.

73. Royai, Yedullah: İran'ın modern şairlerinden, Iran yazarlar Birliği'nin ilk yönetim kurulu üyelerinden, 1932 Damgan doğumlu.

74. Settar Han: bkz. Meşrutiyet Devrimi.

75. **Sepehri, Sohrap:** İran'ın modern şairlerinden, ressam, 1928 Kaşan- 1980 Tahran.

76. Sixous, Helen: Çağdaş ünlü Fransız öykücüsü, sahne yazarı ve filozofu (Haziran 1937 Cezayir - ...)

77. Su lalesi: "Laleye âbi" hem mavi lale hem de su lalesi anlamında gelir, (bkz: senden sonra, inanalım soğuk...)

78. Swinburn, Algernon Charls: İngiltere'nin on dokuzuncu yüzyıl ünlü şairlerinden.

79. Şabdülazim: Şah Abdül-Azim, Tahran'ın güneyinde, eskiden Rey kenti olarak bilinen bölgede, her hafta sonunda binlerce insanın ziyaretine gittiği kutsal bir türbe. Eskiden çocuklar oraya oyun oynama, kömür trenine binme, şekerleme yeme gibi eğlenceler için gitmeyi isterlerdi. Kaçar krallarından Nasıraddin Şah'in, Meşrutiyet devrimi başkomutanı Tebrizli Settar Han'ın ve Rıza Şah'ın mezarları bu türbededir. Şubat 1978 devriminden sonra Rıza Şah'in mezarı dinciler tarafından tahrip edilmiştir, (bkz: Ali'ye annesi dedi ki)

80. Şahrudi, İsmail: Şair, 1925 Damgan-1981 Tahran

81. Şamlu, Ahmed (A. Bamdad): İran'ın modern şairlerinden, romancı, gazeteci ve ilerici toplumcu kişiliği ile defalarca hapsedilen, sürgüne gönderilen ve Ak Şiiri başlatan. (1925-2000)

82. Şefa, Şocaiddin: Dante'nin "İlahi Komedyası"sını Farsça'ya çeviren, popülist batı eserlerinin çevirmeni.

83. Şemsi Tebrizi Yılı: Hicri tarihi güneşe (şemsi) ve aya (kameri) göredir. İran'da güneşe göre olan Hayyam takvimi kullanılır. Şemsi (yılı) ve Şems-e Tebrizi (Mevlana'nın vurgunu olduğu büyük düşünür Tebrizli Şems) ile söz oyunu yapmıştır, (bkz: Ey şanlı vatan)

84. Şo'lever, Behmen: Roman yazarı ve çevirmen.

85. T.S. Elliot: Amerika'nın on dokuzuncu yüzyıl ünlü şairi.

86. Taram ram taram ram: Meyhane müziği ve göbek dansı havasıdır, (bkz: Ey şanlı vatan)

87. Tennysson: Ingiltere'nin on dokuzuncu yüzyıl ünlü şairi.

88. **Tevelleli, Feridun:** Şair. (1919-1985)

89. Tevhit: Birlik, birliktelik, tanrının bir oluşu inancı.

90. Tir: Tahran'da bir alan adı. Ok, kurşun, ve direk anlamına gelir. Ayrıca yazın ilk ayıdır. Tahran'da eskiden insanların kurşuna dizildiği bir meydan, (bkz: Ey şanlı vatan)

91. Tophane: Tahran'da bir alan adı. Furuğ kalabalık yerlerde kurşun anlamına gelen "Tir" Meydanı yerine toplu kıyımı kastederek Tophane Meydanı sözcüğünü kullanmıştır, (bkz: Ey şanlı vatan)

92. Tudeh Partisi: Aralarında Grup 53'lerden de bulunan bir kısım ilerici aydın ve Marksist tarafından 1941 yılında, İran'ın işçi ve demokratik hareketinin liderliğini üstlenip yürütmesini amaçlanarak kuruldu. Azerbaycan Demokrat Fırkası ile işbirliği yaptı. 1948 yılında yeraltına girmeye mecbur kaldı. Iran tarihinin en geniş ve etkin sol partisi olarak Marksist-Leninist düşünce ışığında en geniş kitle örgütleri yanında gizli ordu kurmayı da başardı. 1953 CIA darbesi sonucunda Ulusa] Cephe lideri Muhammed Musaddık hükümeti darbe sonucu devrildikten sonra, Muhammed Rıza Şah tüm gücü ile halk hareketine büyük darbeler indirdi. Tudeh Partisi liderleri, Hosro Ruzbeh, Siyamek, Vartan Salahanian, gibi askeri kanat liderleri gruplar halinde idam edildiler. Parti Merkez Komitesi'nden bir bölümü Sovyetler Birliği'ne geçti. 1960 ve Sovyetler Birliği Komünist Partisi yirminci kongresinden sonra, bir bölümü, Kruşçev dünya görüşüne karşı çıkarak Merkez Komite'den ayrıldılar. Bunlar ya Kastro yanlısı "Devrimci Örgütü" kurdular, (Bu örgüt sonradan bu çizgiden

ayrılarak Çin'in ünlü 'Üç Dünya' görüşünü benimsediler ve Devrim sonrasında Cumhurbaşkanı Beni Sadr'ın yanında yer aldılar, bazı liderleri sonradan idam edildiler) bir grup ise Enver Hoca'nın başını çektiği 'Arnavutluk' çizgi ile tanımlanan harekete katıldılar ve “Tufan" adlı örgütü (Bu örgütteki bölünmeler ve birleşmeler sonunda halen Iran Emek Partisi adı altında faaliyet göstermekte, bir çok lideri kurşuna dizildi) kurdular. Merkez Komite'de Kruşçev çizgisini sürdüren fakat aralarında ortaya çıkan fraksiyonların çoğu, mevcut Iran rejimi ile birçok devrimcinin yakalanıp idam edilmelerinde aktif rol aldılar. Daha sonraki yıllar yasaklanıp dağıtıldı. Liderleri hapsedildi. Tudeh Partisi Merkez Komite'si halen hayatına devam etmektedir.

93. Ulu İdealler: Şah zamanında her Çarşamba akşamı çekilen Milli Piyango ve dağıtılan yalancı umutlarla alaydır, (bkz: Ey şanlı vatan)

94. **Ulusal Cephe:** Ulusal sermaye ve küçük sermaye siyasetini ve bunların egemenliğini güden, Muhammed Mu-saddık'ın liderliğinde Şah rejimine karşı mücadele vermiş olan bir opozisyon örgütü.

95. Üşno Vije: İran'da üçüncü kalite filtresiz bir sigara. Kimi aydınlar yoksullara benzemede gösteriş aracı olarak Üşno sigarası içerlerdi. Celal AlAhmed ise bu sigarayı severek içerdi, (bkz: Ey şanlı vatan)

96. Ya hak yahu: Dervişlerin zikir ve virdidir. Derviş geçinen sözüm ona aydınlara gönderi, (bkz: Ey şanlı vatan)

97. Yalancı tan atması: Yıldızların sönmesinden sonra ve şafak sökmeden geçici olarak belirip kaybolan aydınlık ve peşinden. Yalancı tan atışından sonra yeniden zifiri karanlık bastırır.

98. Yazı yazdım eşekler gülsün: Tuvalet duvarlarında çokça yazılan bir Farsça tekerleme (Xet neveştem=yazı yazdım. ke xer =eşek, koned xende=hande, gülüş), (bkz: Ey şanlı vatan)

99. Yuşiç İsfendiyari, Nima: Yuşiç kasabasından, İran modern şiirinin kurucusu ve bu şiirin sistematiğini tartışan ve ileri süren şair. (1876-1959)

100. Yüngül: Hafif. Yün+gül (ağırlık)'tan oluşan Azeri Türkçe'si bir sözcük. Arapça olan 'hafif yerine kullanılması daha uygun bulunmuştur.

100. Zinderud: 'Zinde' Farsça'da diri, 'rud' ise ırmak anlamına gelir. Isfahan kentinden geçen, orta ve güney İran'da bir ırmak olan Zayende Rud'a benzetme. Zayende Farsçada doğurgan anlamına gelir. Şimdilerde pek cılızlaşmıştır. (bkz: Ey şanlı vatan)

101. Zuhuru beklemek: İmam Zaman'ın yeniden görünür oluşunu beklemek. Şii inancına göre peygamber sülalesinden olan ve hâlâ gizli veya

“gayıb" olarak yaşayan on ikinci imam Mehdi, dünyayı kötülükler sardığında yeniden görünecek ve dünyayı düze çıkaracak. Hıristiyanlıktaki Isa’nın yeniden yeryüzüne gelişi inancına denktir. Hızır Peygamber ve Buda'nın da yeniden dünyaya gelip “zuhur” edeceğine inananlar var. (bkz: Gecede görüşme, Hiç kimseye benzemeyen kimse, Bahçeye acıyorum)

ARKA KAPAK

"Denebilir ki İran Yazın tarihinde, Furuğ´dan önce, hiçbir kadın ne aşıkane şiir söylemiş ne de bir erkeğe hitaben şiir söylemiştir. Ne evli bir kadın olarak kimse bir erkekle evlilik dışı ilişkisini böylesi bir açıklıkla itiraf etmiş ne de o ilişkiden "lezzet dolu bir günah"ı vurgulaması biraz da alaycıdır. Furuğ bizi günahın odak noktası olan ilkel günaha geri götürüyor. Günah, bir yerde, en büyük geleneksel sisteme karşı başkaldırı olarak boy gösteriyor.

Rıza Beraheni
23 Mayıs 1998, Toronto